ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, 1857. ΤΟΜΟΣ Η'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 180.

ΜΕΛΕΤΗ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΤΣΙΓΓΑΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΑΥΤΩΝ,

ὑπὸ

Α. Γ. ΠΑΣΠΑΤΗ.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδια 178 καὶ 179.)

Ἄστρον — B. Therhinee — Π. ἐλλείπει — Βόρ. Cherdillas — Trebena.

Παρὰ Σανσκρ. taara—ἀστὴρ πλανήτης, ἀστερισμός. Πιθανὸν παρὰ τοῦ staara, ἀποβολῇ τοῦ ἀρκτικοῦ συμφώνου.

Ἐκ τούτου τὸ ἡμέτερον ἀστὴρ καὶ ἄστρον, καὶ τὸ ὁμοιόφωνον λατινικὸν aster καὶ astrum. Ἡ σημασία τῆς Σανσκρ. taara εἶναι καὶ λάμπων, καὶ ἀκτινοβολῶν. Ἀπὸ τοῦ ῥήματος trii—περῶ, διαβαίνω, ὅθεν παράγεται ἡ taara, ἄστρον, εἶναι καὶ ἡ λέξις tarana, ἡ ὁποία εἰς τὰ λεξικὰ δὲν ἔχει τὴν σημασίαν ταύτην τοῦ ἀστέρος. Καὶ ὅμως παρὰ τῆς σανσκριτικῆς ταύτης λέξεως παράγω τὰς τῶν Ἀτσιγγάνων Therhinee καὶ Trebena. Ἀπὸ τὸ ῥῆμα Kri κάμνω, ποιῶ (λατ. creo) σχηματίζεται ἡ κοινὴ σανσκριτικὴ λέξις Kaarana—πρᾶξις. Ἀπὸ το ῥῆμα mri — θνήσκω — (λατ. morior), ἡ maraana θάνατος. Οὕτω καὶ ἡ tarana τακτικῶς σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ῥῆμα trii. Ἀπὸ τὸ ῥῆμα mri παράγεται καὶ ἡ λέξις maras — θάνατος (ἑλλην. μόρος, λατ. mors) ἔχουσα τὴν αὐτὴν σημασίαν τῆς ἄνω maarana. Ἐκ τῆς ἀναλογίας ταύτης λέγω, ὅτι ἡ λέξις tarana, σημαίνει ἄστρον, καθὼς τὸ taara, ἀμφότεραι δὲ αὗται παράγονται παρὰ τοῦ ῥήματος trii. Τὴν σημασίαν ταύτην τῆς λέξεως tarana, δὲν εὑρίσκομεν εἰς τὸ μέγα λεξικὸν τοῦ Wilson, ἡ δὲ ἀναλογία καὶ σημασία αὕτη τῶν λέξεων τῆς γλώσσης τῶν Ἀτσιγγάνων μὲ πείθει ὅτι εἶχεν ἄλλοτε τοιαύτην σημασίαν. Ἄλλη λέξις συγγενὴς ταύτης καὶ παρὰ τῆς ἄνω ῥίζης παραγομένη, tarani, σημαίνει τὸν ἥλιον, ἀκτῖνα φωτός. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι, ὅταν μάθωμεν ἔτι πλειότερα περὶ τῆς Σανσκρίτης, πολλὰ αὐτῆς σκοτεινὰ μέρη θέλουσι φωτισθῆ, καὶ πολλαὶ ἐλλείψεις ἀναπληρωθῆ

διὰ τῶν διαλέκτων αὐτῆς, ὡς καθεκάστην συμβαίνει εἴς τε τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν σλαβονικήν. Ἡ δὲ λέξις τοῦ Βόῤῥω Cherdillas, καὶ ἡ ἀλλαχοῦ τοῦ γλωσσαρίου αὐτοῦ εὑρισκομένη Cherdino—ἄστρον τῆς αὐγῆς, εἰκάζω ὅτι εἶναι ἱσπανικῆς καταγωγῆς.

Θεὸς — B. Devel — Π. Devél — Βορ. Debel. Ostebel—Umdebel.

Αἱ ἑρμηνεῖαι αὗται ὁμοιάζουσι· παράγονται δὲ ἀπὸ τὴν σανσκριτικὴν deva—Θεὸς, λατ. Deus. Εἰς τοὺς ποιητὰς ἐλέγετο deva καὶ ὁ βασιλεύς.—devii—Θεά. Περὶ τῶν πρώτων συλλαβῶν or-debel, καὶ um-debel, φρονῶ ὅτι εἶναι μόρια χάριν εὐφωνίας. Ὁ Βόῤῥω λέγει ὅτι πιθανὸν τῆς δευτέρας λέξεως τὸ um, νὰ ἦναι τὸ om, τὰ ἄῤῥητα καὶ μυστηριώδη γράμματα τῆς ἰνδικῆς θεότητος. Ἡ λέξις deva, εἰς τοὺς μᾶλλον νεωτέρους συγγραφεῖς τῆς Ἰνδίας, ἐσήμαινε καὶ τοὺς ἥρωας, τοὺς μετέπειτα ἀποθεωθέντας καὶ ὡς θεοὺς λατρευομένους. Ὁ Κ. Βράουν λέγει εἰς τὸ γλωσσάριόν του ὅτι Ἀτσίγγανος τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος ἐπρόφερε τὴν λέξιν ταύτην o-del καὶ odand καὶ odavel. Τὸ *o* εἶναι τὸ σύνηθες ἄρθρον.

Διάβολος—B. Benk—Π. Benk—Βόρ. Bengue—Bengui.

Ἡ σανσκριτικὴ λέξις pangka σημαίνει βόρβορον, ἰλύν· καὶ ἐπειδὴ ὁ ᾅδης τῶν Ἰνδῶν διῃρεῖτο εἰς μέρη τινά, τῶν ὁποίων ἓν ἐλέγετο *βορβορώδης ᾅδης*, πιθανὸν νὰ ὠνομάσθησαν ἐντεῦθεν καὶ οἱ κατοικοῦντες τὸν ᾅδην τοῦτον. Τὴν εἰκασίαν ταύτην ἐνισχύουσι δύω λέξεις τῆς Σανσκρίτης, ἡ pangkadhuma, μία διαίρεσις τῆς κολάσεως, καὶ ἡ pangkaprabha. ἡ κόλασις τοῦ βορβόρου. Ταύτην τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως Benk, τὴν ὁποίαν δίδει καὶ ὁ Βόῤῥω, εὑρίσκω πάσης ἄλλης πιθανωτέραν.

Κύων — B. Rikono — Π. Schiukél. — Rukon — Βόρ. Chuquel.

Περὶ τῆς Rikono καὶ Rukon ἀπορῶ τί νὰ εἴπω· περὶ δὲ τῶν δύω ἄλλων ἑρμηνειῶν λέγω, ὅτι πιθανὸν νὰ συγγενεύωσι μετὰ τῆς σανσκριτικῆς djukuta καὶ djakuta, κύων.

Θάλασσα—B. Darao—Π. Màra—Βόρ. Loria

Ἀγνοῶ πῶς εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς θαλάσσης, εἰσεχώρησεν εἰς τὸ γλωσσάριον τοῦ Κ. Βράουν τὸ ῥῆμα Darav,—φοβοῦμαι, τὸ ὁποῖον καθὼς καὶ τὸ Daranar ἐξηγεῖ ὁ Βόῤῥω temer—φοβοῦμαι. Ἡ Ἀτσιγγανὶς δὶς καὶ τρὶς μοὶ εἶπεν, ὅτι τὸ Darava λέγεται τουρκιστὶ Korkarim. Καὶ τοιαύτη πρέπει νὰ ἦναι τῆς λέξεως ταύτης ἡ ἀληθὴς σημασία· διότι τὸ ῥῆμα dri, σημαίνει φοβοῦμαι, καὶ dara, φόβος-τρόμος. Ἐκτὸς τῆς λέξεως ταύτης σημειόνει ὁ Κ. Βράουν, εἰς ἄλλο μέρος τοῦ γλωσσαρίου του, τὴν λέξιν Imarra—θάλασσαν, δοθεῖσαν παρὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἀτσιγγάνου. Ἡ παρ' ἐμοὶ σημειουμένη εἶναι τῆς σανσκριτικῆς ἡ miira—ὠκεανός, θάλασσα, λατινιστὶ mara, καὶ σλαβιστὶ mòre—θάλασσα. Περὶ τῆς ἑρμηνείας Loria τοῦ Βόῤῥω, δὲν γνωρίζω τι βέβαιον. Τροπῇ τοῦ l εἰς d γίνεται doria ὁμοιάζουσα τὴν περσικὴν derya, καὶ τὴν ἀραβικὴν περσικὴν daryah, μέγας ποταμὸς, θάλασσα. Ἡ περσικὴ, θυγάτηρ οὖσα τῆς Σανσκρίτης διὰ τῆς Ζενδικῆς, πιθανὸν νὰ ἐδανείσθη τὴν λέξιν παρ' ἐκείνης· πιθανώτερον δὲ τοῦτο διότι εἰς τὰ σφηνοειδῆ γράμματα τῶν Ἀσσυρίων, ἀπαντῶμεν τὴν λέξιν taradaraya, πέραν τῆς θαλάσσης, ὑπερθαλάσσιος· ὅθεν ἡ περσικὴ λέξις derya, εἶναι πιθανὸν καθαρᾶς σανσκριτικῆς καταγωγῆς, συγγενεύουσα μετὰ τῆς σανσκριτικῆς darani, ποταμοῦ ἢ θαλάσσης ῥεύματα, ἐκ τοῦ ῥήματος drii σχίζω, κατακρημνίζω τὰς ὄχθας, καὶ ὑπερβαίνω αὐτὰς (ἐπὶ ῥευμάτων ποταμοῦ). Ταῦτα, ἐνθυμίζω τὸν ἀναγνώστην, εἶναι εἰκασίαι.

Πλοῖον—B. Ghamee—Π. Ghemì—Βόρ. Berdo—Bero.

Αἱ δύω πρῶται ἑρμηνεῖαι εἶναι τουρκικαὶ ghemi πλοῖον. Αἱ δύω τοῦ Βόῤῥω, ἂν δὲν ἦναι ἱσπανικῆς καταγωγῆς, ἀνάγονται εἰς τὸ σανσκριτικὸν ἐπίθετον bhartri, τοῦ ὁποίου ἡ πτωτικὴ ὀνομαστικὴ εἶναι bharta, καὶ σημαίνει τὸν φέροντα, τὸν κρατοῦντα. Ἡ σημασία αὕτη ἁρμόζει κάλλιστα εἰς πλοῖα.

Πατήρ—B. Dat—Π. Dat—Βόρ. Bato-Batu.

Δύω ἐπίθετα σανσκριτικὰ ἐγέννησαν τὰς λέξεις ταύτας. Τὸ μὲν tata, σημαίνει τὸν σεβάσμιον, ἀξιέραστον, καὶ ἑπομένως τὸν πατέρα. Εἰς τὰ σύνθετα ὀνόματα ἡ λέξις σημαίνει κυρίως πατέρα, γεννήτορα, καθὼς tatagu-πατρικὸς, tatatulya-θεῖος ἐκ πατρός. Τὸ δεύτερον τοῦ Βόῤῥω Bato καὶ Batu εἶναι τῆς σανσκριτικῆς ἡ κοινοτάτη pitri, καὶ ὀνομαστικὴ πτωτικὴ pita, πατήρ. Ἡ λέξις αὕτη διαφυλάττεται εἰς ὅλας τὰς ἀρχαίας καὶ νέας τῆς Εὐρώπης γλώσσας, ἀλλοιωμένη κατὰ τὸ πνεῦμα ἑκάστης. Περσιστὶ, beder, ἑλληνιστὶ, πατὴρ, λατινιστὶ, pater, γερμανιστὶ, vater, ἀγγλιστὶ, father. Ἡ λέξις αὕτη ῥίζαν ἔχει τὴν paa—τρέφω· ὅθεν καὶ papus —τροφὸς, ἐπιμελητής, ἑλληνιστὶ πάππος, καὶ κοινῶς papa εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας.

Μήτηρ — B. Dy — Π. Midé — Βόρ. Day — Chinday.

Τοῦ Βράουν ἡ ἑρμηνεία Dy, προφερομένη Daï, εἶναι ἐπίθετον θωπευτικὸν τῶν τέκνων πρὸς τὴν μητέρα, καθὼς καὶ ὁ Βόῤῥω μαρτυρεῖ εἰς τὸ γλωσσάριόν του (ἐν λέξει Day), λέγων ὅτι ἡ λέξις αὕτη ἐνίοτε παρὰ τῶν παίδων πρὸς τὴν μητέρα ἀποτεινομένη, σημαίνει μᾶλλον τὴν τροφόν, τὴν ἀγγλιστὶ λεγομένην nurse. Ἡ λέξις Daïs τῶν κατοικούντων τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν χριστιανῶν, ἀποτείνεται ποτὲ μὲν πρὸς τὸν πατέρα, ποτὲ δὲ πρὸς τὸν θεῖον καὶ τοὺς εὐεργέτας. Ἡ Chinday εἶναι τῆς αὐτῆς καταγωγῆς. Τὴν δὲ ἐμὴν ἑρμηνείαν παράγω παρὰ τῆς σανσκριτικῆς matri, καὶ ὀνομαστικὴ πτωτικὴ mata-μήτηρ, παραγομένης ἀπὸ τὴν ῥίζαν mana, σέβομαι, τὴν ὁποίαν ὡς καὶ τὴν προλαβοῦσαν pita, ἐφύλαξαν αἱ γλῶσσαι ὅλαι σχεδὸν τῆς Εὐρώπης· περσιστὶ, mader, ἑλληνιστὶ, μήτηρ, λατινιστὶ, mater, γερμανιστὶ, mutter, ἀγγλιστὶ, mother. Παράδοξον εἶναι ὅτι ἐνῷ τόσαι γλῶσσαι ἐφύλαξαν τὸ r τῆς ἀπτώτου ὀνομαστικῆς, ἡ γλῶσσα τῶν Ἀτσιγγάνων ἀπέβαλεν αὐτὸ, ἢ μᾶλλον ἐφύλαξε καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ εἰς τὸν πατέρα τὴν πτωτικὴν ὀνομαστικήν.

Συμβία—B. Milomnee. Π. Romnì—Βόρ. Romi.

Περὶ τῆς λέξεως ταύτης θέλω ὁμιλήσει ἐξετάζων τὰς ὀνομασίας τῶν Ἀτσιγγάνων. Παρατηρῶ μόνον ὅτι τοῦ Βράουν ἡ ἑρμηνεία πρέπει τὰ γραφῇ miromnee ἀντὶ milomnee, διότι οὕτω σημαίνει *συμβία μου*. Οὕτω βεβαίως ἐπρόφερεν ὁ Ἀτσίγγανος, ἀλλ' ὁ Κ. Βράουν δὲν ἐχώρισε τὴν λέξιν ἀπὸ τὴν ἀντωνυμίαν.

Ἔγκυος — B. Kamnee. Π. Kamnì — Βορ. Cambri

Αἱ λέξεις αὗται συγγενεύουσι μετὰ τῆς σανσκριτικῆς kamini, γυνὴ ἐν γένει, καὶ πολλάκις συμβία ἐρασμία καὶ φίλανδρος. Ἡ λέξις παράγεται παρὰ τοῦ ῥήματος kama-ὀρέγομαι, ἀγαπῶ.

Σίδηρος—B. Sastir—Π. Sàstri— Βόρ. Sas.

Ἡ σανσκριτικὴ shastra σημαίνει τὸν σίδηρον, καὶ πᾶν ὅπλον πολεμικὸν ἐκ σιδήρου κατασκευαζόμενον· shastrii τὸ μαχαίριον παρὰ τοῦ ῥήματος shasa πληγόνω, θανατόνω. Ἄλλη λέξις συγγενὴς σημαίνει τὸν σίδηρον ἁπλῶς, shastraka.

Χεὶρ — B. Domuk — Π. Vast — Βόρ. Chova Bas, πληθ. Bastes.

Ἀνέφερον ἀνωτέρω ὅτι Domuk εἶναι γρόνθος. Ἡ δευτέρα ἑρμηνεία εἶναι ἡ σανσκριτικὴ khasta, σημαίνουσα χεῖρα, ὡς καὶ τὴν προβοσκίδα τοῦ ἐλέφαντος. Τὴν ἑρμηνείαν Chova ἐξηγεῖ αὐτὸς ὁ Βόῤῥω tcharpata—ἡ παλάμη μετὰ τῶν ἀνοικτῶν δακτύλων. Ἡ ἐξήγησις αὕτη εἶναι παντάπασιν ἀπίθανος. Αἱ λέξεις Bas, καὶ ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς Bastes εἶναι συγγενεῖς τῆς σανσκριτικῆς khasta, τῆς ὁποίας ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς εἶναι khastas, καὶ ὄχι καθὼς σημειόνει ὁ Βόῤῥω ἐκ τῆς περσικῆς Bazu, διότι αὕτη συγγενεύει μετὰ τῆς σανσκριτικῆς bahu, πῆχυς — brachium.

Δάκτυλος — B. Wass — Π. ἐλλείπει — Βόρ. ἐλλείπει.

Ἡ λέξις αὕτη εἶναι ἡ ἄνω μνημονευομένη Vast, τὴν ὁποίαν ὁ Κ. Βράουν κατέγραψε κατὰ λάθος ἀντὶ τῆς χειρός.

Ὀφθαλμὸς—B. Yaka—Π. Yak—Βόρ. Aquia.

Τὸ τελικὸν ἄλφα τοῦ Κ. Βράουν ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴν τραχεῖαν προφορὰν τοῦ k. Παρὰ Σανσκρίταις aksi—ὀφθαλμὸς, γραφομένη καὶ aksa εἰς τὸ τέλος συνθέτων ὀνομάτων. Γνωστὸν εἶναι εἰς ὅλους πόσον συγγενεύουσι τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν τὰ ὀνόματα τοῦ ὀφθαλμοῦ μετὰ τοῦ aksa καὶ aksi. Ἡ λατινικὴ oculus ἀναγνωρίζει ἀρχαίαν λέξιν ocus, ὅθεν ἡ ὑποκοριστικὴ oculus. Ταύτην τὴν παρά τινων λεξικογράφων ὑποτιθεμένην ὑποκοριστικὴν, φυλάττει ἀπαράλλακτον ἡ σλαβονικὴ oko, ὀφθαλμὸς, γερμανιστὶ, auge, ἀγγλιστὶ, eye. Τὸ ἡμίφωνον *y* εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν πρώτων δύω ἑρμηνειῶν, εἶναι κοινὸν εἰς πολλὰ ἔθνη προτιμῶντα τὴν προσθήκην ταύτην παρὰ τὴν γυμνὴν τῶν ἀρκτικῶν φωνηέντων ἀπαγγελίαν, καθὼς καὶ ἡμεῖς λέγομεν· αἷμα—γέμα. Οἱ Σλάβοι τὸ μεταχειρίζονται κατακόρως.

Καλὸν νὰ εἴπω, πρὸς χάριν τῶν μελετώντων ὁμοίας ἀτελεῖς καὶ ἀνερευνήτους διαλέκτους, ὅτι εἰς τὸ ἐμὸν γλωσσάριον εὑρίσκω τὸν ὀφθαλμὸν ἐτυμολογούμενον monoyak, σράλμα ὅμοιον τῷ τοῦ Κ. Βράουν εἰς τὴν λέξιν Συμβία, milomnee. Τὸ monoyak εἶναι σύνθετον ἐκ τῆς ἀντωνυμίας mon ἐμὸς, καὶ yak, τοῦ ὑπὸ συζήτησιν ὀνόματος. Ἡ παραβολὴ τῶν ἑρμηνειῶν μὲ διώρθωσε, καθὼς καὶ ἐγὼ διώρθωσα τινὰ τοῦ Κ. Βράουν.

Ῥίς—B. Nak—Π. Nak—Βόρ. Naqui-Pavi.

Λέξεις ὅλαι παραγόμεναι παρὰ τῆς σανσκριτικῆς nas καὶ nasa, τὴν παρ' ἡμῶν μύτιν δηλούσης, τροπῇ τοῦ s εἰς k, παρὰ δὲ Σλάβοις nos, ῥίς. Ἡ γλῶσσα τῶν Ἀτσιγγάνων ἐνασμενίζεται εἰς τὰ τραχέα σύμφωνα, κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸ k καὶ τὸ συγγενὲς tch. Παρὰ Λατίνοις nares οἱ ῥώθωνες καὶ ἡ ῥίς, παρὰ Γερμανοῖς nase, καὶ παρ' Ἄγγλοις nose. Τὴν δευτέραν ἑρμηνείαν τοῦ Βόῤῥω ἀγνοῶ.

Ὀδοὺς—B. Danda.—Π. Dant — Βόρ. Dani.

Παρὰ Σανσκρίταις dat, καὶ ὀνομαστικὴ πτωτικὴ data—ὀδούς. Λέγεται προσέτι καὶ dantus. Οὕτως ὀνομάζονται καὶ οἱ ὀδόντες τοῦ ἐλέφαντος, καὶ τὸ ἐλεφάντινον ὀστοῦν. Αἱ λέξεις αὗται παράγονται παρὰ τοῦ ῥήματος dam-δαμάζω, καταπονῶ. Ὁ Bopp νομίζει ὅτι ἡ λέξις dat ἦτο τὸ πάλαι adat καὶ dantas-adantas, ἐξηγῶν τοιουτοτρόπως τὴν προσθήκην τοῦ ἀρκτικοῦ φωνήεντος *o* εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁδούς· ἀλλ' αἱ πολυάριθμοι διάλεκτοι αἱ φυλάξασαι τὴν λέξιν ταύτην σχεδὸν ἀμετάτρεπτον μαρτυροῦσι τὴν πρωτογενῆ danta. Ἄλλη σανσκριτικὴ λέξις danshta, σημαίνουσα ὀδόντα μακρὸν καὶ ἐξέχοντα, παραγομένη παρὰ τοῦ dansha—δάκνω, ἐφαρμόζεται εἰς ζῶα, οἷον τὸν ἐλέφαντα, χοῖρον, κτλ.

Χεῖλος—B. Ushta—Π. Must—Βόρ. ἐλλείπει.

Ἀμφότεραι αἱ λέξεις αὗται ἀνήκουσι, νομίζω, μᾶλλον εἰς τὸ στόμα παρὰ εἰς τὸ χεῖλος· παράδοξον δὲ δὲν εἶναι ἐὰν οἱ Ἀτσίγγανοι ἐνόησαν τὸ στόμα. Ἡ λέξις στόμα τῆς Σανσκρίτης εἶναι aasyam, γένους οὐδετέρου, σημαίνουσα στόμα, πολλάκις δὲ καὶ τὸ πρόσωπον, καὶ τὴν παρ' ἡμῖν ὄψιν. Ἀπὸ λέξιν ἄλλην ὁμοιόσημον ταύτης τὴν oshta παράγονται αὗται αἱ ἑρμηνεῖαι, καθὼς καὶ αἱ λατινικαὶ os-oris-ostium—στόμα, στόμιον, καὶ ἡ σλαβονικὴ ustà. Ἡ παρ' ἐμοὶ σημειουμένη must εἶναι, ὡς νομίζω, ἡ ushta μετὰ τῆς κτητικῆς ἀντωνυμίας mon-m-ἐμὸς, ἂν καὶ ἡ Ἀτσιγγανὶς δὶς καὶ τρὶς τὴν ἐπρόφερεν οὕτω κατ' ἐπανάληψιν. Ἡ γνησία τοῦ Κ. Βράουν ἑρμηνεία, καὶ ἡ πολλάκις εἰς ἄλλα ὀνόματα προσκολληθεῖσα ἀντωνυμία, μὲ πείθουσιν ὅτι εἶναι τὸ ὄνομα μετὰ τῆς ἀντωνυμίας. Προσθέτω μόνον, πρὸς σαφήνειαν τῆς λέξεως (εἴποτε must εἶναι ἡ ἀληθὴς ἑρμηνεία), τὴν σανσκριτικὴν muha, μετὰ τῆς ὁποίας ἡ λέξις αὕτη ὁμοφωνεῖ, σημαίνουσα στόμα, πρόσωπον, σχετιζομένη μὲ πολλὰς λέξεις τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Παρ' Ἕλ-

λησι μύτις, γοτθιστὶ, munths, ἀγγλιστὶ mouth, στόμα (α).

Αὐτίον—B. Kana—Π. Kan — Βόρ. Cani.

Ἡ λέξις αὕτη εἶναι ἡ σανσκριτικὴ Karna, παρὰ τοῦ ῥήματος Karna, ἀκούω, καὶ κοινωτάτη εἰς ὅλην τὴν σανσκριτικὴν φιλολογίαν. Τὸ r ἐτράπη χάριν εὐφωνίας εἰς n.

Τρίχες — B. Bala — Π. Bàl — Βορ. Bal.

Ἡ σανσκριτικὴ λέξις baala τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω ἀνέφερα λαλῶν περὶ τοῦ πώλου, σημαίνει καὶ κυρίως τρίχας. Παρὰ Σανσκρ. baalakrimi—τῶν τριχῶν ἡ (krimi σκώληξ) φθείρ. Σημαίνει προσέτι καὶ τὰς οὐρὰς ἑλεφάντων καὶ ἀλόγων, καὶ ἐν γένει τὴν οὐράν. Ἐντεῦθεν ἐγεννήθη ἡ λατινικὴ pilus καὶ ἡ γαλλικὴ poil.

Ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ τῆς λέξεως baala καὶ λατ. pilus, ἂς μὲ συγχωρήσῃ ὁ ἀναγνώστης νὰ κάμω τὴν ἀκόλουθον παρατήρησιν. Τὰ λατινικὰ λεξικὰ σημαίνουσι τὴν λέξιν capillus, σύνθετον παρὰ τοῦ caput καὶ pilus, δηλ. capitis pilum, τρίχας τῆς κεφαλῆς. Ἡ ἐτυμολογία αὕτη δὲν μοὶ ἤρεσε ποτὲ, οὔτε νομίζω δυνατὸν νὰ ἐσχημάτιζον οἱ ἀρχαῖοι Ῥωμαῖοι τοιαῦτα τραγέλαφα ὀνόματα. Ἡ ἐτυμολογία μετέβη ἀπὸ λεξικὸν εἰς λεξικὸν, καὶ ἔτι σήμερον εἰς τὰ σχολεῖα τοιαύτην παραδέχονται ὡς προφανῆ καὶ ἀληθεστάτην. Λέγω λοιπὸν πρὸς ἐξήγησιν αὐτῆς, ὅτι ἡ λέξις capillus εἶναι ἡ σανσκριτικὴ kapalas, ἀλλοιωθεῖσα κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ὀλίγον κατ' ὀλίγον σχηματιζομένης λατινικῆς γλώσσης. Ἡ σανσκριτικὴ αὕτη λέξις σημαίνει τὸ κρανίον ὅλον ἢ τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ, παράγεται δὲ παρὰ τοῦ ka-κεφαλὴ-καὶ τοῦ ῥήματος paala —φυλάττω, φρουρῶ—τὸν μυελὸν, τὸν νοῦν. Ὅθεν ἡ kapalas, ἡ σημαίνουσα τὰ ὀστᾶ, κατὰ φυσικὸν λόγον ἐλέχθη καὶ διὰ τὰς τρίχας τὰς ὁποίας ἡ θεία πρόνοια ἔθεσε πρὸς πλειοτέραν αὐτῆς προφύλαξιν. Παρὰ Σανσκρ. gopala, παρὰ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος go-βοῦς, καὶ paala-φύλαξ τῶν βοῶν-ποιμήν. Ἡ λέξις go σημαίνει ἐνταυτῷ καὶ γῆν, ὅθεν καὶ τὸν φρουροῦντα τὴν γῆν, ἡγεμόνα, βασιλέα. Ἡ ἐτυμολογία αὕτη τῆς capillus, ἐνισχύεται παρὰ τῆς ἡμετέρας, κεφαλὴ, τῆς ὁποίας τὰ γενέθλια εἶναι ἀναντιῤῥήτως ἐκ τῆς σανσκριτικῆς ταύτης λέξεως.

Πόδες — B. Peera—Π. Pùrno—Βόρ. Pirò—Pinro — Pindro.

Ἡ σανσκριτικὴ μεταχειρίζεται συνήθως τὴν λέξιν paad καὶ paada, παρὰ τῆς ῥίζης pada—βαίνω· ὅθεν καὶ ἡ ἡμετέρα ποδ-ός καὶ λατινιστὶ ped-is, καὶ πέδη, κτλ. Παράβαλε καὶ τὰς τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν συνήθεις τοῦ ποδὸς ὁμοφώνους σημασίας, παραγομένας παρὰ ταύτης τῆς ῥίζης pada-βαίνω. Τοῦ παρόντος γλωσσαρίου αἱ ἑρμηνεῖαι δὲν φαίνονται ἔχουσαι οὐδεμίαν συγγένειαν μετὰ τῆς ῥίζης ταύτης, παράγονται δὲ παρ' ἄλλης λέξεως parshni, καὶ prishni-πτέρνα. Μετὰ ταύτης συγγενεύει καὶ ἡ σλαβονικὴ plesnà-πέλμα, ταρσὸς, τροπῇ τοῦ r εἰς l. (Ἴδε κατωτέρω, ἀδελφός). Ἂν τοιαύτη εἶναι ἡ ἀληθὴς τῆς λέξεως καταγωγὴ, τότε ἡ δευτέρα ἑρμηνεία φυλάττει καθαρώτερα τῶν ἄλλων τὴν συγγένειαν τῆς ἀρχαιτύπου Σανσκρίτης. Αἱ πλειότεραι ὀνομασίαι τοῦ σώματος, εἶναι πάντη ἀσαφεῖς, καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰ στόματα τοῦ ἀγραμμάτου λαοῦ· καὶ παράδοξον δὲν εἶναι ἂν τὴν πτέρναν ἐξέλαβον ἀντὶ τοῦ ὅλου ποδός. Ἄλλο ὄνομα ὅμοιον τούτου μᾶς παρέχει ἡ σανσκριτικὴ kara, διαβαίνω· ὅθεν καὶ ἡ ἑλληνικὴ περῶ, τὸ ὁποῖον πιθανὸν νὰ ἐγέννησε τὰ ἄνω ὀνόματα. Ὡς λοιπὸν τὸ pada ἐγέννησε τὸ padas, πόδα, οὕτω καὶ τὸ paara, διαβαίνω, ἔπλασε τὸ peera, καὶ τὰς ἄλλας τοῦ Βόῤῥω ἐτυμολογίας. Τὸ r, καθὼς ἄλλοτε ἀνέφερα, εἶναι σύμφωνον μονιμώτατον, ἀδιαλείπτως ἀπαντώμενον εἰς τὰς ἀλλοιώσεις καὶ τὰς ἀλλαγὰς τῶν αὐτῶν λέξεων, τὰς γινομένας εἰς συγγενῆ ἔθνη. Ὅθεν φρονῶ ὅτι ἡ ἐξήγησις τῶν ἑρμηνειῶν τούτων, πρέπει νὰ ζητηθῇ ἀπὸ ῥίζαν τῆς σανσκριτικῆς ἔχουσαν σύμφωνον τὸ r καὶ ὄχι ἐκ τοῦ pad, τὸ ὁποῖον, ὡς προεῖπον, ἐγέννησε τὰς πλείστας τῶν ἐθνῶν ὀνομασίας.

Κάλαθος—B. Sevlia—Π. Kòshnika - Βόρ. Cornicha.

Περὶ τῆς λέξεως τοῦ Κ. Βράουν οὐδὲν θετικὸν γνωρίζω· αἱ δὲ δύω τελευταῖαι εἶναι παρὰ τῆς σλαβονικῆς Kosh, καὶ Kòshnitza-κάλαθος.

Σιδηρουργός. B. Masteros—Π. Mastér.—Βόρ. Chipalo.

Αἱ πρῶται δύω λέξεις εἶναι συνήθεις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, παρὰ τῆς δημώδους ἰταλικῆς maestro, σημαίνουσα τὸν πρωτοτεχνίτην παντὸς ἐπαγγέλματος. Τουρκιστὶ καὶ περσιστὶ ustad. Τοῦ Βόῤῥω ἡ ἐτυμολογία μοὶ φαίνεται καθαρὰ τῶν Ἀτσιγγάνων λέξις, καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον συγγενεύει μετὰ τῆς σανσκριτικῆς kapila καὶ kaapila, μελαγχροινός. Ἡ ἀγγλικὴ σήμερον καλεῖ τὸν σιδηρουργὸν, blaksmith μέλανα ἐργάτην. Ἡ συνήθης σανσκριτικὴ λέξις ἡ ἐξηγοῦσα τὸν σίδηρον, εἶναι loha, καὶ lohakara, ὁ σιδηρουργός.

Εὔμορρος—B. Shuka—Π. Shukàr- Βόρ. Jukal καὶ θηλ. Jucali.

Αἱ λέξεις αὗται εἶναι παρὰ τῆς σανσκριτικῆς sukara, συνθέτου ἀπὸ τὴν πρόθεσιν su, ἑλληνιστὶ εὖ, καλῶς, καὶ τὸ ἐπίθετον kara-ποιὸς παρὰ τῆς ῥίζης kri (λατ. creo) ποιῶ. Παρὰ τῆς δευτέρας kera, ἐσχηματίσθη ἡ πάγκοινος περσικὴ kiar, φαινομένη εἰς πάμπολλα τῆς γλώσσης ταύτης σύνθετα ὀνόματα, καθὼς hydmetkiar, ὁ ὑπηρεσίαν ποιῶν-ὑπηρέτης, perhyzkiar-νηστείαν ποιῶν, νηστευτής. Ἡ kara τῆς σανσκριτικῆς καθὼς καὶ τῆς περσικῆς, εἰς τὰ σύνθετα αὐτῆς ὀνόματα, φανερόνει ἐνέργειαν, ὅθεν ἡ λέξις sukara, σημαίνει τὸν εὐποιοῦντα, τὸν γεννᾶον δωρητῆρα, καὶ ἐπομένως τὸν ὡραῖον τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα. Εἰς τοῦ Κ. Βράουν τὴν ἑρμηνείαν γράφε Shukar, εἰς δὲ τοῦ Βόῤῥω, τὸ τελικὸν r ἐτράπη εἰς l. Τὸ θηλυκὸν Jucali εἶναι τῆς σανσκριτικῆς τὸ sukaraa. Ἀλλ' οἱ Ἀτσίγγανοι σχηματίζουσιν ἐν γένει ὅλα τὰ θηλυκὰ ὀνόματα εἰς i, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω εἴς τινας λέξεις. Ἡ λέξις prakula, τὴν ὁποίαν ὁ Βόῤῥω δίδει ὡς συνώνυμον τῆς Jucal, ἀπέχει τῆς ἀληθείας· σημαίνει δὲ αὕτη τὸν εὐσώματον. Προσθέτει καὶ τὴν λέξιν sukala, γενναῖος εἰς χρῆσιν καὶ δόσιν. Ἡ παραβολὴ τῶν τριῶν ἑρμηνειῶν, καὶ ἡ σημασία τῆς sukara, μὲ πείθει ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ἀληθὴς γεννήτρια τῶν λέξεων τούτων τοῦ γλωσσαρίου.

Ἄμορφος—B. Kanilee—Π. Naishukàr—Βόρ. Chungalo.

Περὶ τῆς ἑρμηνείας τῆς πρώτης καὶ τρίτης ὁμολογῶ τὴν ἄγνοιάν μου· εἰς τὴν τοῦ Βόῤῥω, πιθανὸν αἱ δύω τελευταῖαι συλλαβαὶ νὰ συγγενεύωσι μετὰ τῆς kara. Ἡ δὲ ἐμὴ εἶναι ἡ προμνημονευθεῖσα sukara, μετὰ τοῦ ἀρνητικοῦ μορίου nàï-ὄχι, σανσκριτιστὶ na· καὶ naa-ὄχι.

Νέος — B. Yernee — Yernì— Βόρ. ἐλλείπει.

Ἡ λέξις αὕτη πιθανὸν νὰ συγγενεύῃ μετὰ τῆς κοινῆς σανσκριτικῆς yuvan-νέος. Λέγω δὲ πιθανὸν, διότι καθὼς εἰς τόσας τῆς Εὐρώπης γλώσσας ἀναφαίνονται ἴχνη τῆς λέξεως ταύτης, οὕτω πιθανὸν καὶ οἱ Ἀτσίγγανοι νὰ τὴν ἔλαβον ἀπὸ τὴν αὐτὴν πηγήν. Παρὰ Λατίνοις juvenis-junior, Σλάβοις jun-Ἀγγλο-Σαξ-jung-jong—Γοτθ. juggs—jungs Γερμ. jung—Ἀγγλ. young.

Γέρων — B. Pooree—Π. Purù—Βόρ. Puro.

Καθαρὰ σανσκριτικὴ λέξις pura, σημαίνουσα πρότερον—ἀρχαιότερον, γεννήσασα καὶ τὴν συνήθη περσικὴν pir—γέρων-γηραιός. Παράγεται δὲ παρὰ τῆς ῥίζης pura (to precede) προέρχομαι.

Ἀσθενὴς—B. Nasvallee — Π. Naisvàli—Βόρ. Merdo.

Αἱ πρῶται δύω ἑρμηνεῖαι εἶναι σύνθετοι παρὰ τοῦ ἀρνητικοῦ μορίου Naï, σανσκριτιστὶ na-ὄχι, καὶ τῆς λέξεως vali, τῆς ὁποίας τὴν σημασίαν ζητοῦμεν. Τὸ s εἶναι χάριν εὐφωνίας. Ἡ σανσκριτικὴ λέξις bala, σημαίνει ἰσχὺν-δύναμιν, καὶ ἐπομένως στράτευμα, ὡς καὶ ἡ κοινωτάτη σλαβονικὴ vélii καὶ velìkii, μέγας, ἰσχυρός. Ἡ λέξις αὕτη τῶν Ἀτσιγγάνων τακτικοῦ σανσκριτικοῦ τύπου, σημαίνει τὸν ἀ-σθενῆ, μετατρέψασα τὸ b εἰς v, ὅπως ἔκαμε καὶ ἡ σλαβονική. Ἡ ἐτυμολογία αὕτη σαφηνίζεται ἀπὸ τὴν λατινικὴν debilis, συγκειμένην ἀπὸ τὸ ἀρνητικὸν de καὶ τὴν λέξιν bala—ἀσθενής· τοιαύτη καὶ ἡ σημασία τοῦ de εἰς τὴν λέξιν dearmo—ἀφοπλίζω. Τοῦ Βόῤῥω ἡ ἐτυμολογία merdo εἶναι παρὰ τῆς σανσκριτικῆς ῥίζης mri, θνήσκω, τῆς ὁποίας ἡ μετοχὴ mrita, εἰς μὲν τὴν Σανσκρίτην σημαίνει τὸν ἀποθανόντα, εἰς δὲ τοὺς Ἀτσιγγάνους καὶ εἰς ἡμᾶς τὸν μαρ-αινόμενον. Ἴδε κατωτέρω τὴν λέξιν θάνατος. Ἡ ἡμετέρα, ἄῤῥωστος καὶ ἀσθενὴς, καὶ ἡ σλαβονικὴ Ne-mozénic παρὰ τοῦ ἀρνητικοῦ Ne καὶ τοῦ ῥήματος mogù-ἰσχύω, ἔχουσι τὸν αὐτὸν σχηματισμὸν τῆς τῶν Ἀτσιγγάνων Naisvalli. Ἡ λέξις αὕτη πρέπει νὰ γράφεται μὲ ἓν l.

Ὑγιὴς — B. Sasto — Π. ἐλλείπει — Βόρ. ἐλλείπει.

Τὴν ἑρμηνείαν ταύτην τοῦ Κ. Βράουν ἀνάγω εἰς τὴν κοινὴν τῆς σανσκριτικῆς shasta, σημαίνουσαν εὐτυχῆ, ἐπαινούμενον, ἐξαίσιον, μετοχὴν τοῦ ῥήματος shasa—εὐλογῶ, εὔχομαι ὑπέρ τινος. Ἐννοεῖται πόσον φυσικὴ εἶναι ἡ ἐκ τούτου σημασία εἰς τὴν ἄνω εἰρημένην, ὑγιής. Κατὰ δυστυχίαν, ἡ ἔλλειψις τῶν δύω ἄλλων λέξεων ἀφίνει τὴν παραγωγὴν ἀσαφῆ.

Οἶνος—B. Mol—Π. Mol—Βόρ—Mol.

Ἡ ὁμοιότης τῶν ἄνω ἑρμηνειῶν σαφηνίζει πληρέστατα τὴν ἐτυμολογίαν αὐτῶν. Ὁ Βόῤῥω λέγει τὴν λέξιν mol καθαρὰν περσικὴν (a pure Persian word). Ὅτι μὲν ἡ λέξις ταυτόφωνος, εἶναι ἀληθὲς, mul—περσιστὶ, οἶνος.—Ταύτην ὅμως καὶ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἀτσίγγανοι ἔλαβον ἀπὸ τὴν Σανσκρίτην madhu—μέθυ—μέλι—ποτὸν μεθυστικὸν—οἶνος. Τὸ σύμφωνον dh τῶν Ἰνδῶν οἱ Ἕλληνες ἔτρεψαν πρὸς τὸ μαλακώτερον θ. ὅθεν madhu, μέθυ—Παλ: οἶνος, κυρίως ὁ γλυκὺς, ἢ ὁ ἐκ μέλιτος κατασκευαζόμενος. Διὰ τροπῆς τοῦ dh—εἰς l, « ἔγινε τῶν Ῥωμαίων τὸ mel, παρὰ τοῦ ἰνδικοῦ madhu—οἶνος, λιθουανικὸν, madus, μέλι—καὶ τὸ γνωστὸν σλαβονικὸν med—καὶ τὸ βουλγαρικὸν met—μέλι. Ἡ σανσκριτικὴ λέξις madhu παράγεται παρὰ τῆς ῥίζις mad—εὐφραίνομαι, χαίρομαι, μεθύω. Ἐκ ταύτης εἶναι καὶ τὰ γενέθλια τῆς ἄνω περσικῆς mul, καὶ τὸ mest—μεθυσμένος, καὶ τὸ medam — οἶνος. Ταύτην τὴν λέξιν mol, τὴν ὁποίαν ὁ Βόῤῥω θεωρεῖ περσικὴν, ἀνάγω εἰς τὰς πολυαρίθμους διαφόρων ἐθνῶν λέξεις, ὁμοφώνους καὶ ταυτοσημάντους, πάσας παραγομένας παρὰ τῆς σανσκριτικῆς madhu, καὶ μετασχηματισθείσας κατὰ τὴν φυσικὴν καὶ ἰδίαν ἑκάστου ἔθνους προφοράν. Προσθέτω μόνον ὅτι ἡ λέξις madhu, ἥτις τὸ πάλαι ἐσήμαινε πᾶν σῶμα γλυκὺ, ἐδόθη μετέπειτα καὶ εἰς τὸ πνευματῶδες ποτὸν, τὸ προερχόμενον ἀπὸ τὴν ἀνάβρασιν παντὸς γλυκέος σώματος: Παρ. madhupa-μέλισσα, ἀπὸ τὸ ἄνω καὶ τὸ ῥῆμα pa-πίνω καὶ madhudja, παρὰ τοῦ μέλιτος ἐξαγόμενον, δηλ. κηρίον.

Γλυκὺς—B. Goudloo—Π. Guglò - Βόρ. Busne.

Περὶ τῆς λέξεως ταύτης οὐδὲν γνωρίζω.

Ὀξείδιον — B. Shutt — Π. Shut—Shùtko — Βόρ. Juter-Juti.

Ἡ λέξις αὕτη εὑρίσκεται εἰς τὸ μέγα λεξικὸν τοῦ Wilson σχεδὸν αὐτολεξεὶ, shata, μεθερμηνευομένη παρὰ τοῦ ἰδίου sour-ὀξὺς, astringent-στυφός. Παράγεται δὲ παρὰ τοῦ ῥήματος shata, ταλαιπωρῶ, προξενῶ λύπην ἢ ἀσθένειαν. Ἄξιον παρατηρήσεως

(α) Τόση φρονῶ περὶ λέξεως λαλουμένης γλώσσης ἕως φανῇ παράδοξος εἰς τὸν ἀναγνώστην. Λέγω λοιπὸν πρὸς ἀπολογίαν, ὅτι δύσκολον εἶναι πρῶτον μὲν νὰ καταπείσῃ τις τοὺς Ἀτσιγγάνους νὰ διδάξωσιν εἰς ἄλλους τὴν γλῶσσάν των, διότι ὑποπτεύονται καὶ φοβοῦνται· δεύτερον δὲ νὰ εὑρεθῶσιν εἰδήμονες ταύτης, καὶ δυνάμενοι εἰς τὴν ἀπαγγελίαν νὰ χωρίζωσι τὰ ἄῤῥρα καὶ τὰς ἀντωνυμίας ἀπὸ τὰς καθαρὰς λέξεις. Τρίτον ἐν ἀγνοίᾳ τῶν προτεινομένων λέξεων, διὰ νὰ μὴ φανερώσωσι τὴν τόσην παχυλὴν ἀμάθειάν των, λέγουσιν ἄλλας ἀντ' ἄλλων λέξεις, καὶ τότε γίνεται καταφανὲς τὸ κωμικὸν καὶ γελοῖον τοῦ φιλομαθοῦς ἐξηγητοῦ.

εἶναι ὅτι ἡ ἐμὴ δευτέρα ἑρμηνεία λήγει εἰς ko, τὸ σύνηθες ka τῆς Σανσκρίτης, μόριον προστιθέμενον εἰς λέξεις ἐπιθέτους καὶ σωζόμενον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἄστυ-ἀστυκός, λατινιστὶ unus-unicus, καὶ σλαβονιστὶ Bog, Θεός-Bozskii, θεϊκός. Ἡ λέξις shutko σημαίνει μᾶλλον τὸ ὀξὺς παρὰ τὸ ὀξείδιον. Πιθανὸν νὰ εὑρίσκετο καὶ εἰς τὴν Σανσκρίτην ἡ λέξις shataka, σημαίνουσα τὸ ὀξὺ καὶ στυφόν, ἥτις ὅμως δὲν σώζεται σήμερον εἰς τὰ λεξικά. Ἄλλην λέξιν σανσκριτικὴν amla, ὀξὺς, εὑρίσκομεν παραγομένην ἀπὸ ῥίζαν ama, προξενῶ ἀσθένειαν, ταλαιπωρῶ.

Φυσητήρ.—B. Pishata—Π. Pishàta—Βορ. ἐλλείπει.

Ἄκμων - B. Ammunee. Π. Amùni-Βορ. Amĩni.

Σκέπαρνον—B. Sivree—Π. Ἐλλείπει — Βορ. Casto.

Περὶ τῶν τριῶν τούτων ὀνομάτων ὀλίγα ἔχω νὰ εἴπω. Ἡ πρώτη ἑρμηνεία Pishata, πιθανὸν νὰ συγγενεύῃ μετὰ τῆς σανσκριτικῆς ῥίζης pisha, διαλύω, φωτίζω, ἀνάπτω. Τῆς δευτέρας τὰ γενέθλια εἶναι, νομίζω ἐκ τῆς ἡμετέρας *ἄκμων*, κοινῶς *ἀμόνιον*. Τῆς τρίτης ἡ ἑρμηνεία τοῦ Βόῤῥω, συγγενεύει μετὰ τῆς σανσκριτικῆς ῥίζης kasha-πλήττω, δοκιμάζω, βασανίζω, τῆς ὁποίας ἡ μετοχὴ kashta, σημαίνει τὸν βασανίζοντα καὶ τὸ βασανιστήριον, ἢ τὸν πλήττοντα καὶ τὸ πλῆκτρον, ὅπως ἀπαραλλάκτως σημαίνει καὶ παρὰ τοῖς Ἀτσιγγάνοις.

Χοῖρος — B. Baleetcho — Π. Balitcho — Βορ. Balicho.

Παρ. τὸ σανσκριτικὸν ἐπίθετον balin—δυνατὸς-ἰσχυρὸς, καὶ τὸ οὐσιαστικὸν χοῖρος, παρὰ τῆς πρὸ ὀλίγου ἑρμηνευθείσης bala-δύναμις-ἰσχύς. Ἡ λήγουσα μαρτυρεῖ τὴν συνήθη σανσκριτικὴν λήγουσαν ka, τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω ἀνερέραμεν. Ἡ λέξις οὕτως σχηματιζομένη, δὲν εὑρίσκεται εἰς τὰ λεξικὰ τῆς Σανσκρίτης. Ὁ σχηματισμὸς ἐπιθέτου λήγοντος εἰς ka, παρ' ἄλλου, εἶναι συνήθης τῆς Σανσκρίτης, τῆς ὁποίας πολλὰ ἐπίθετα μετὰ καιρὸν ἔγιναν ὀνόματα, καθὼς καὶ εἰς ἡμᾶς ὁ χωρικὸς, ὁ οἰκιακὸς κτλ.

Ὄρνις — B. kahnee — Π. kaïnà—Βορ. Cani.

Καθὼς τῆς προηγουμένης οὕτω καὶ τῆς παρούσης ἡ ἑρμηνεία εἶναι σαφεστάτη, παρὰ τῆς Σανσκριτικῆς khansa—ὁ χήν, γένους ἀρσενικοῦ, καὶ khansi ἡ χήν. Ἐντεῦθεν ἡ ἡμετέρα χήν, ἀποκοπῇ τοῦ τελικοῦ s, καὶ ἡ λατινικὴ anser ἀποβολῇ τοῦ ἀρκτικοῦ kh. Παρὰ Γερμανοῖς gans καὶ hahn, παρὰ Σλάβοις gus καὶ gonsi. Αἱ λέξεις αὗται εἰς τὰ στόματα τόσων ἐθνῶν ἔχασαν τὴν πρώτην αὐτῶν σημασίαν, διότι τὸ hahn τῶν Γερμανῶν σημαίνει τὸν ἀλεκτρυόνα, καὶ ἡ Ἀγγλικὴ hen, τὴν ἡμετέραν κοινὴν ὄρνιθα. Καθὼς λοιπὸν τῆς Σανσκρ. τὸ ἀρκτικὸν kh, εἰς ἄλλας διαλέκτους, ἐτράπη εἰς g· παρὰ Γερμ. gans καὶ Ἄγγλ. goose, οὕτως καὶ οἱ Ἀτσίγγανοι ἔτρεψαν αὐτὸ εἰς k, ἀποκόψαντες τὸ τελικὸν s καὶ διασώσαντες τὸν θηλυκὸν τῆς σανσκριτικῆς σχηματισμὸν khansi. Τὴν παραγωγὴν ταύτην ἐνισχύει καὶ ἄλλη λέξις τῶν Ἀτσιγγάνων. ἀναφερομένη παρὰ τοῦ Βόῤῥω· gusto—χήν. Ἡ Ἀτσιγγανὶς, ἀφοῦ μοὶ εἶπεν ὅτι kaïnà λέγομεν τὴν ὄρνιθα, ἐπρόσθεσε καὶ τὴν λέξιν παπίνα διὰ τὴν χῆνα. Ὑποπτεύομαι ὅμως ὅτι ἡ λέξις αὕτη εἶναι ἡ ἡμετέρα *δημώδης πάπια*.

Ἰχθύς—B. Matcho—Π. Matchò—Βορ. Macho.

Ἡ λέξις αὕτη εἶναι ἡ σανσκριτικὴ matsya καὶ matsa—ἰχθὺς, ἐν γένει, παραγομένη παρὰ τοῦ madi, τέρπομαι καθὼς καὶ ἡ συνώνυμος matchch—ἰχθύς. Τὴν λέξιν ταύτην ἡ Περσικὴ ἔκαμε mahi. Ὁ ἀναγνώστης παρατηρεῖ ὅτι οἱ Ἰνδοὶ ὠνόμασαν τὸν ἰχθὺν matsya—τερπνὸν, εὐχάριστον, ἀπαραλλάκτως καθὼς ἡμεῖς ὀψάριον τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄψον. Τοιαύτην ἐν γένει ὑπόληψιν εἶχεν ἡ ἰχθυοφαγία τὸ πάλαι, ὥστε καὶ οἱ κατοικήσαντες τὴν Εὐρώπην ἀπόγονοι τῶν Ἰνδῶν, ὠνόμασαν αὐτὸν piscis, τὸ ἀποῖον, κατ' ἐμὲ, συγγενεύει μὲ τὸ τῆς σανσκριτικῆς pishita—κρέα. Δὲν συμφωνῶ μετὰ τοῦ Bopp, παράγοντος τὸ Ἰβηρικὸν meas ἰχθὺς—καὶ measach—ἰχθυώδης, παρὰ τῆς σανσκριτ. matsya. Φρονῶ δὲ ὅτι, ὡς οἱ Λατῖνοι οὕτω καὶ οἱ Ἰβηροὶ ἔδωκαν εἰς τὸν ἰχθὺν ἐν γένει τὸ ἐπίθετον κρέας. — Παράγω λοιπὸν τὴν λέξιν μᾶλλον παρὰ τῆς σανσκριτικῆς aamisha—κρέας.

Πάντες — B. Sarvillee — Π. Sàrvolo — Βορ. Sarò.

Ἀπαράλλακτος σχεδὸν ἡ κοινωτάτη σανσκριτικὴ sarva, ὅλος, πᾶς, ἀκέραιος. Περὶ τῆς τελικῆς συλλαβῆς lee, καὶ lo, ἄλλο νὰ εἴπω δὲν γνωρίζω, ἐκτὸς ἂν ὑπάρχῃ συγγένεια μετὰ τῆς συγγενοῦς σανσκριτικῆς sarviya, — ἀνήκων εἰς ὅλους, ἁρμόδιος εἰς ὅλους. Ἡ ὑστέρα συλλαβὴ μετὰ καιρὸν ἐτράπη εἰς le, καθὼς καὶ οἱ Ἱσπανοὶ ἔτρεψαν τὸ filius εἰς hijo, καὶ ἡμεῖς τῆς σανσκριτικῆς τὸ anyas εἰς ἄλλος.

Αἱ παρεκτροπαὶ τῶν διαλέκτων ἀκολουθοῦσι κανόνας τινὰς τῶν ὁποίων τὴν ἀλήθειαν ἔδειξεν ὁ ἀείμνηστος Κοραῆς εἰς τὰ περὶ τῆς γλώσσης ἡμῶν μελετήματα αὐτοῦ. Τοὺς κανόνας τούτους φαινομένους εἰς τὴν ἑλληνικὴν, καὶ τόσον ἐμῤῥόνως παρ' αὐτοῦ ἐξηγουμένους, ἀνευρίσκει ὁ φιλομαθὴς ἀναγνώστης εἰς ὅλην ταύτην τὴν ὁμόφυλον γενεὰν τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Τὰ τῆς Σανσκρίτης μελετήματα εἶναι ἀκόμη ἀτελῆ, ἡ γλῶσσα ἀνεξερεύνητος· ὅθεν ἄλλοι ἀκολούθως, εὐτυχέστεροι ἡμῶν, θέλουσι διορθώσει πάμπολλα ἐσφαλμένα. Ταῦτα παρακαλῶ τὸ εἰδήμονα ἀναγνώστην νὰ ἐνθυμῆται καὶ εἰς τὰ παρόντα ἡμέτερα μελετήματα.

Ὀλίγος—B. Harean—Π. Harnò. —Βορ. ἐλλείπει.

Τῆς λέξεως ταύτης τὴν ἐτυμολογίαν ὁλότελα ἀγνοῶ.

Πολύς—B. Bout—Π. But—Βορ. Baribu-Bus.

Ἡ λέξις αὕτη πιθανὸν νὰ παράγεται παρὰ τῆς σανσκριτικῆς puru, πολὺς, ἥτις ἐγέννησε καὶ πολλὰς τῶν Εὐρωπαίων λέξεις, ὡς τὴν τῶν Γότθων pilu—τῶν Γερμανῶν viel—Ἄλλαι δύω λέξεις σανσκριτικαὶ bara καὶ vara — ἐξαίσιος — ἐξαίρετος, συγγενεύουσι μετ' αὐτῆς. Προτιμῶ τὴν πρώτην puru, ὡς φυσικωτέραν, καὶ τὴν ὁποίαν οἱ Ἀτσίγγανοι τῆς Ἱσπανίας ἐφύλαξαν γνησιωτέραν πασῶν τῶν ἄλλων φυλῶν. Ὅτι ἡ λέξις αὕτη συγγενεύει μετὰ τῶν ἄνω σανσκριτικῶν, μαρτυρεῖ ἡ λέξις Baricuntus—ἀρχηγὸς συμμορίας Ἀτσιγγάνων—ἀναφερομένη παρὰ τοῦ Βόῤῥω—Bari-cuntus κατὰ λέξιν—μέγας κόντες—ἡ λέξις vara—σημαίνει — μέγας, ἐξαίρετος—Αἱ κοιναὶ λέξεις τῶν ἐθνῶν εὐκολα παραμορφόνονται.

Ὑψηλὸς—B. Utcho—Π. Utchò—Βόρ. Saste.

Ἀπαράλλακτος ἡ λέξις αὕτη εὑρίσκεται εἰς τὴν σανσκριτικὴν γλῶσσαν, utchtcha—ὑψηλὸς—παρὰ τῆς κοινῆς ut—πρὸς τὰ ἄνω—καὶ τοῦ συμφώνου ka, τρεπομένου, χάριν εὐφωνίας εἰς tch—Πιθανὸν ἡ ἑρμηνεία τοῦ Βόῤῥω νὰ συγγενεύῃ μετὰ τῆς σανσκριτικῆς shasta—εὐτυχὴς—ἐξαίσιος, μέγας—τὸ δὲ οὐδέτερον shastam—σημαίνει τὸ σῶμα ἁπλῶς· ὅθεν καὶ ἡ ἑρμηνεία αὕτη τοῦ Βόῤῥω.

Μικρόσωμος—B. Harnoo—Π. Khurdò—Βορ. Chirdo.

Περὶ τῆς πρώτης τοῦ Κ. Βράουν, ἀγνοῶ τί νὰ εἴπω· ὑποπτεύομαι μὴν ἦναι λανθασμένη ὡς καὶ ἡ προηγουμένη, ὀλίγος—Ἐσύγχυσεν ὁ Ἀτσίγγανος τὰς δύω λέξεις τὰς ὁποίας ἴσως ὁ Κ. Βράουν ἀπαγγέλλων δὲν ἐσαφήνισεν ἀρκετά. Ἡ ἐμὴ καὶ ἡ τοῦ Βόῤῥω εἶναι συγγενεῖς, σχεδὸν ὁμόφωνοι, ἀναγόμεναι εἰς τὴν σανσκριτικὴν ῥίζαν krita—κόπτω—τέμνω—ὅθεν καὶ ἡ λατινικὴ curtus, σημαίνουσα πρῶτον τὸν κομμένον, καθὼς ὁ ποιητὴς Ὁράτιος—Indacus curtus, καὶ εἶτα τὸν ἐλλιπῆ καὶ μικρόσωμον. Εἰς τὰς λατινικὰς διαλέκτους ἐπεκράτησεν ἡ δευτέρα αὕτη σημασία. Ἰταλιστὶ corto, γαλλιστὶ court, καὶ γερμανιστὶ kurz—Ἡ ἡμετέρα *κυρτὸς*, τῆς αὐτῆς οὖσα παραγωγῆς μετὰ τῆς λατινικῆς curtus, παρὰ τῆς ἄνω σανσκριτικῆς kritus, ἐσήμαινε κυρίως τὸν καμπύλον, τὸν κοινῶς λεγόμενον καμπούρην.

Τῆς αὐτῆς ῥίζης παράγωγα φρονῶ ὅτι εἶναι καὶ ὁ κουρεὺς, καὶ τὸ κουρεῖον, καὶ ἡ κουρὶς, ἐργαλεῖον ἐπιτήδειον εἰς κούρευμα, ἡ μετοχὴ krita, τοῦ ῥήματος krit, καθὼς ἐγέννησε τὴν λατινικὴν curtus, καὶ τὴν ἑλληνικὴν κυρτὸς, πιθανὸν νὰ ἐγέννησε καὶ τὰς δύω ταύτας khurdò, καὶ chirdo Ἡ παραβολὴ αὕτη μὲ πείθει, καὶ δὲν βλέπω διατί ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως ταύτης, τόσον σαφὴς εἰς τὴν λατινικὴν, νὰ μὴ προσαρμοσθῇ καὶ εἰς ταύτην τὴν γλῶσσαν τῶν Ἀτσιγγάνων.

Πόρνη — B. Lobnee — Π. Nubli—Βόρ. Lumi Lumiaka.

Τὸ σανσκριτικὸν ἐπίθετον lobhin καὶ τὸ θηλυκὸν αὐτοῦ lobhinii, παρὰ τῆς ῥίζης lobha — ἐπιθυμία ὄρεξις, σημαίνει τὸν ἐπιθυμοῦντα, ὀρεγόμενον καὶ φιλάργυρον. Τὸ σχεδὸν ὁμώνυμον αὐτοῦ lubdhaka τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει ἡ δευτέρα ἑρμηνεία τοῦ Βόῤῥω, παρὰ τῆς lubha—ἐπιθυμῶ, σημαίνει τὸν ὀρεγόμενον, κυρίως δὲ τὸν πορνομανῆ καὶ πορνόφιλον. Οὕτω καὶ τὸ lobhinii, καὶ τῶν Ἀτσιγγάνων τὸ Lobnee, καὶ μεταβολῇ τοῦ l εἰς n, Nubli σημαίνει τὴν πορνομανῆ, καὶ αὐτὴν τὴν πόρνην.

Πρόβατον — B. Bakroo — Π. Bakrò — Βόρ. Bracuni—Bacria.

Τὴν δευτέραν ἑρμηνείαν τοῦ Βόῤῥω, θέτω κατόπιν τῆς ἄλλης, ἂν καὶ ὁ ἴδιος ἐξηγεῖ ταύτην a goat, αἶγα· μὲ φαίνονται ὅμως τοῦ αὐτοῦ γένους λέξεις.

Ἡ σανσκριτικὴ ῥίζα bukka, σημαίνει ὑλακτῶ, φωνάζω, ἐπὶ ζώων καὶ ἀνθρώπων· bukka καὶ buukka ἔλεγον οἱ Ἰνδοὶ τὴν αἶγα. Τῆς αὐτῆς σημασίας λέξις εἶναι καὶ ἡ brikka, δεχομένη τὸ σανσκριτικὸν φωνῆεν ri, ἀντὶ τῶν φωνηέντων u καὶ uu· ὅθεν ἡ λέξις brikka σημαίνουσα τὸ πάλαι τὴν αἶγα, ἐφύλαξε τὴν αὐτὴν σημασίαν ἀναλλοίωτον μεταξὺ τῶν Ἱσπανῶν Ἀτσιγγάνων, καὶ ἐδόθη καὶ εἰς τὸ πρόβατον ἀπὸ τοὺς Ἀτσιγγάνους τοὺς κατοικοῦντας τὴν Τουρκίαν. Ἡ μετάθεσις τοῦ συμφώνου r εἶναι συνήθης καὶ εἰς ἡμᾶς, λέγοντας· ἐργαστήριον—ἀγραστήριον, κρόκος-κορκός. Τὴν ἀληθῆ δὲ τῆς λέξεως ταύτης ἐτυμολογίαν, ἀποδεικνύουσι καὶ τινων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν λέξεις. Παρὰ Γερμανοῖς Boch, Ἄγγλοις Buck, Γάλλοις Bouc—τράγος.

Ναί — B. Naugar—Π. ἐλλείπει — Βόρ. Auga.

Νομίζω ὅτι εἰς τὸ γλωσσάριον τοῦ Κ. Βράουν, εἰσέῤῥησε λάθος, διότι τοιοῦτο καταφατικὸν μόριον ἀδύνατον νὰ ἔχῃ πρώτην συλλαβὴν τὸ ἀρνητικὸν Na. Τοῦ Βόῤῥω, ἂν καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον σκοτεινὴ, πιθανὸν νὰ ἀνάγεται εἰς καθαρὰν σανσκριτικὴν γέννησιν. Ἡ λέξις auga σημαίνει μέλος, ἢ μᾶλλον μέρος τινὸς πράγματος. Τὴν μεταχειρίζονται οἱ Ἰνδοὶ καθὼς ἡμεῖς εἰς τὰς λέξεις-τετραμελὴς, πενταμελὴς κτλ. Παρὰ τῆς σανσκριτικῆς tchaturanga — τετραμελὴς - ὄνομα δοθὲν εἰς τὸ κοινὸν παίγνιον, τὸ παρ' ἡμῶν σκάκια, παρὰ δὲ τῶν Περσῶν καὶ Ὀθωμανῶν satrandi λεγόμενον, καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας τὸ πάλαι παρὰ τεσσάρων παιζόμενον. Ἡ λέξις anga, ὡς αἱ πλειότεραι σανσκριτικαὶ λέξεις, ἔχει πλείστας σημασίας, τῶν ὁποίων μία σημαίνει, πλειότερον, μᾶλλον, καὶ γίνεται χρῆσις αὐτῆς ὅπως καὶ ἡμεῖς πολλάκις μεταχειριζόμεθα τὸ βέβαια, μάλιστα, ἀντὶ τοῦ καταφατικοῦ Ναί. Πρὸς τούτοις ὑπάρχει καὶ σύνθετος λέξις augokarana—συμφωνία-κατάφασις. παρὰ τῆς auga, καὶ karana πρᾶξις-σημαίνουσα κάμνω (auga) κατάφασιν. Εἰς τὴν σύνθετον ταύτην λέξιν φαίνεται ἡ σημασία τὴν ὁποίαν εἰς τὸ γλωσσάριον αὐτοῦ ἀναφέρει ὁ Βόῤῥω, καὶ τῆς ὁποίας ἴχνη φυλάττει ἡ ἑρμηνεία τοῦ Κ. Βράουν, ἂν καὶ κατ' ἐμὴν γνώμην λανθασμένη.

Τὸ τελικὸν σύμφωνον τῆς ἑρμηνείας τοῦ Κ. Βράουν πρέπει ν' ἀποκοπῇ· διότι ἡ λέξις auga, οὖσα γένους οὐδετέρου, δὲν ἠδύνατο νὰ γραφθῇ καθὼς τὰ ἀρσενικὰ μὲ s τελικὸν, καὶ νὰ τραπῇ τοῦτο εἰς r, καθὼς πρότερον ἀποδείξαμεν εἰς πολλὰς προερμηνευθείσας λέξεις.

Ὄχι—B. Nee—Π. Niné—Βόρ. Na-Nanai-Nasti-Ne.

Εὔκολος ἡ ἑρμηνεία τῶν συγγενῶν τούτων λέξεων. Παρὰ Σανσκρίταις na καὶ naa—ὄχι, μόρια συνηθέστατα εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Εἰς ἡμᾶς ἐρυλάχθη εἷς τινας λέξεις, καθώς· νη-κηδὴς-ἀμέριμνος-νη-κερδὴς-ἀκερδὴς, καὶ εἰς ἄλλας, ὅπου μέχρι σήμερον δὲν τὸ ὑποπτευόμεθα, καθὼς νέφος παρὰ τῆς σανσκριτικῆς nabhas, συγκειμένης ἐκ τοῦ ἀρνητικοῦ na καὶ bhas—φῶς-ἀφώτιστος. Ἐνθυμίζω τὸν ἀναγνώστην ὅτι καὶ παρ' ἡμῶν ὡς καὶ παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, ἡ λέξις αὕτη ἐσήμαινε καὶ νέφος καὶ σκότος. Τὸ ἀραβικὸν τοῦτο μόριον na εὑρίσκεται καὶ εἰς τὴν σανσκριτικὴν συντεταγμένον ὡς καὶ παρ' ἡμῖν. Παρ. nakula ἀγενής, παρὰ τοῦ na καὶ kula—γένος. Ἡ τρίτη τοῦ Βόρρω ἑρμηνεία εἶναι ἀξιοσημείωτος, ἀπαραλλάκτως τοιαύτη εὑρισκομένη εἰς τὴν σανσκριτικὴν γλῶσσαν, nasti (δὲν εἶναι) ὄχι, σύνθετος παρὰ τοῦ na, καὶ τῆς asti, τρίτου ἐνικοῦ προσώπου, τοῦ ἐνεστῶτος τοῦ ῥήματος asa—εἶμαι· τὸ ἑλληνικὸν ἐστί. Ἐδῶ ἀνάγω καὶ τὸ astis, ἄλλην λέξιν τοῦ γλωσσαρίου τοῦ Βόρρω, ἐξηγουμένην possible — πιθανός. Ἡ σανσκριτικὴ asti, ἐκτὸς ὅτι σημαίνει ἁπλῶς τὸ ἐστὶ τῶν Ἑλλήνων, ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν τούτου τοῦ astis τοῦ Βόρρω. Παρὰ Σανσκρίταις astinaasti, τὸ ἀμφίβολον, ἤ, ὅπως λέγομεν συνήθως, εἶναι δὲν εἶναι. Μετὰ τοῦ μορίου τοῦ τελικοῦ, ka—nastika, σημαίνει τὸν ἀρνούμενον τὴν ὕπαρξιν (Θεοῦ) ἄθεον. Ἡ περσικὴ ἔχει ὁμοίαν λέξιν nist (δὲν εἶναι ὄχι) σύνθετον παρὰ τοῦ ἀρκτικοῦ ne, καὶ τοῦ est—ἐστὶ-εἶναι. Τῆς περιέργου ταύτης συμφωνίας τῆς γλώσσης τῶν Ἀτσιγγάνων μετὰ τῆς Σανσκρίτης ἐδυνάμεθα πλειοτέρας ἀποδείξεις νὰ δώσωμεν, παραβάλλοντες τὸ ἀρνητικὸν τοῦτο μόριον μετὰ τῶν συνήθων ὁμοίων λέξεων τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Ἀρκοῦσιν ὅμως τὰ ἄνω εἰς τὸν σκοπόν μας.

Καλὸς — B. Latcho — Π. Latchò — Βορ. Lacho—Tendo.

Καλήτερος—B. Ðaha latcho—Π. Butla latchò. Feter.

Κάλλιστος — B. Boat latcho — Π. Ἐλλείπει. Βόρ. Ἐλλείπει.

Ἡ λέξις Latcho μοὶ εἶναι παντάπασιν ἄγνωστος, καὶ εἶμαι ἀνίκανος νὰ μορφώσω τὴν παραμικρὰν εἰκασίαν. Ὁ σχηματισμὸς τοῦ συγκριτικοῦ γραμμένος Daha latcho, παρὰ τοῦ Κ. Βράουν εἶναι ἡ τουρκικὴ dahà—ἔτι, ἀκόμη, μετὰ τῆς ὁποίας σχηματίζουσιν οἱ Ὀθωμανοὶ τὰ συγκριτικὰ αὐτῶν ἐπίθετα. Ἡ ἐμὴ Butla εἶναι ὁ τακτικὸς συγκριτικὸς σχηματισμὸς τῆς λέξεως Bust ἢ But, τὴν ὁποίαν προανεφέραμεν (ἴδε πολύ). Ἐνδέχεται νὰ ἐπροφέρετο Butra, παρὰ τῆς Butaras, σχηματισμὸς συνήθης τῶν σανσκριτικῶν συγκριτικῶν. Τοῦ Βόρρω τὸ Feter πιθανὸν νὰ συγγενεύῃ μετὰ τῆς λέξεως bhata, καὶ συγκ. bhatacas.

Ἡμέρα — B. Ghives — Π. Ghives — Βόρ. Chibes.

Ἀνάγεται ἡ λέξις αὕτη εἰς τὴν σανσκριτικὴν diva, σημαίνουσαν οὐρανὸν, ἡμέραν. Παρὰ τῆς deva συγγενοῦς λέξεως, ἔγινεν ἡ λατινικὴ Deus καὶ divinus, καὶ ἡ ἡμετέρα Θεός. Παρὰ τῆς diva εἶναι ἡ τῶν Λατίνων dies, καὶ τὸ ἐπίθετον diurnus, λεγόμενον παρὰ μὲν τῶν Ἰταλῶν σήμερον giorno, ἡμέρα, παρὰ δὲ τῶν Γάλλων jour-journée καὶ τῶν Ἄγγλων journey. Καθὼς λοιπὸν οἱ Ἰταλοὶ εἰς ταύτην τὴν λέξιν ὡς καὶ εἰς τὸ radius-raggio-ἀκτὶς, ἔτρεψαν τὸ d εἰς g, οὕτω καὶ οἱ Ἀτσίγγανοι ἔκαμαν τὸ diva, ghives. Τοῦ Βόρρω ἡ ἑρμηνεία σαφηνίζεται ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τῶν Γερμανῶν, τρεπόντων συνήθως τὸ d τῆς Σανσκρίτης εἰς z, οὕτω· dvi-δύο, zwei—dashan, δέκα, zehn.

Νύξ — B. Rakilo—Π. Rakilò — Βόρ. Rachi.

Ἡ νὺξ τῶν Ἑλλήνων, ἡ nox τῶν λατίνων καὶ ἡ nosht τῶν Σλάβων παράγονται παρὰ τῆς κοινῆς σανσκριτικῆς nish—νὺξ, ἐχούσης καὶ naktam, ἐπίῤῥημα παρὰ τῆς αὐτῆς ῥίζης, σημαῖνον διὰ νυκτὸς—de nocte. Ἄλλη λέξις συνηθεστέρα ταύτης τῆς nish, εἶναι ἡ ratii, παραγομένη κατὰ Bopp, παρὰ τῆς ῥίζης ram-ἀναπαύω. Αἱ ἑρμηνεῖαι αὗται καὶ αἱ τρεῖς ὁμοιάζουσιν, ἀλλ' ὁμολογῶ τὴν ἀλήθειαν λέγων, ὅτι μὴ δυνηθεὶς μέχρι τοῦδε νὰ εὕρω μηδεμίαν εὔλογον συγγένειαν τῶν λέξεων τούτων μετὰ τῶν ἄνω ἀναφερομένων σανσκριτικῶν, οὐδὲ εἰκασίαν τολμῶ νὰ ἐκφέρω.

(*Ἕπεται συνέχεια.*)

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ (*).

—ooo—

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1818 ἔτους ἡμέραν Κυριακὴν, ἐνῷ μετ' ἄλλων ἡτοιμαζόμην νὰ ἐξέλθω εἰς περίπατον, αἴφνης φρουρὰ στρατιωτῶν ἐλθοῦσα εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ὅπου διετρίβομεν, ἔκλεισε τὰς θύρας, καὶ περιελθοῦσα ὅλους τοὺς θαλάμους, παρέλαβε τὰς κλεῖς, καὶ ἐδοκίμασε μήπως τις ἐξ αὐτῶν ἀνοίγῃ τὸν θάλαμον τοῦ Ἑβραίου Χασκέλη, τραπεζίτου τοῦ Χαλὲτ ἐφέντη, πρωθυπουργοῦ τοῦ Σουλτὰν Μαχμούτ· ἀλλὰ μὴ ἐπιτυχοῦσα τοιαύτην, μᾶς ἐπέστρεψεν αὐτὰς, διατάξασα νὰ κλείσωμεν τοὺς θαλάμους, καὶ νὰ παραδώσωμεν τὰς κλεῖς εἰς τὸν ξενοδόχον. Ἡμᾶς δὲ ὅλους, ὑπηρέτας καὶ κυρίους περὶ τοὺς ὀγδοήκοντα, ἀπήγαγον εἰς φυλακὴν ὀνομαζομένην *Ζιντὰρ Καπισί*.

Ἐγένετο δὲ τοῦτο ἕνεκα τοῦ ἑξῆς περιστατικοῦ.

(*) ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. Τὴν περίεργον ταύτην ἱστορικὴν ἔκθεσιν ἀναπολοῦσαν τὴν πρὸ τοῦ ἡμετέρου ἀγῶνος δικαστικὴν ἐνέργειαν τῆς ἐν Βυζαντίῳ ἐξουσίας καὶ γεγραμμένην μετ' ἀφελείας, συνιστῶμεν τοῖς ἀναγνώσταις τῆς Π α ν δ ώ ρ α ς.

Τὴν Παρασκευὴν τῆς ἑβδομάδος ἐκείνης, πρὶν ἢ κατὰ τὴν συνήθειάν των οἱ Ἑβραῖοι κλείσωσι τὰ καταστήματά των διὰ τὴν περιμενομένην ἑορτὴν τοῦ Σαββάτου, ἔφεραν εἰς τὸν Ἑβραῖον Χασκέλην 200,000 γρόσια, καὶ ὀκτὼ ὀκάδας μαργαριτάρι διὰ λογαριασμὸν τοῦ Χαλὲτ ἐρέντη· ὁ Ἑβραῖος μὴ ἔχων καιρὸν νὰ τὰ μετρήσῃ καὶ ἐναποθέσῃ εἰς τὸ ταμεῖόν του, τὰ ἄφησεν ἐκτὸς αὐτοῦ διὰ νὰ πράξῃ τοῦτο τὴν Κυριακήν. Τὴν Κυριακὴν λοιπὸν, ἐλθόντες ὁ υἱὸς καὶ ὁ γραματεύς του, ἤνοιξαν ἀνοικτὴν τὴν θύραν καὶ ἀφηρημένα τὰ χρήματα καὶ τὸ μαργαριτάρι· διὸ ἀνήγγειλαν ἀμέσως τοῦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἐνηργήθησαν ὅσα ἀνωτέρω εἴπαμεν παρὰ τῆς φρουρᾶς.

Τὴν δευτέραν, ἐκ τῶν φυλακισμένων ἀπελύθησαν οἱ Κύριοι, ἐκ δὲ τῶν ὑπηρετῶν, ὅσοι ἀνῆκαν εἰς ἐμπόρους ὑπηκόους ξένων δυνάμεων. Ἐμείναμεν δὲ εἰς τὴν φυλακὴν δεκατρεῖς ὑπηρέται, ἐξ ὧν οἱ δώδεκα Πελοποννήσιοι, καθὼς καὶ οἱ ἀχθοφόροι τοῦ ξενοδοχείου, Ἀρμένιοι ὅλοι. Οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς φυλακῆς δὲν εἶχαν τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιτρέπωσι νὰ μᾶς ἐπισκέπτεται εἰμὴ ὅστις ἐπλήρονεν εἰς τὸν δεσμοφύλακα λόγῳ εἰσιτηρίου πέντε γρόσια· καὶ τοιοῦτοι βεβαίως θὰ ἦσαν σπάνιοι, ἢ μᾶλλον οἱ συγγενεῖς μας. Μετά τινας ἡμέρας ἐλάττωσαν τὸ τίμημα τοῦ εἰσιτηρίου μέχρι τοῦ γροσίου, ὅτε ἤρχοντο πολλοὶ φίλοι μας.

Οἱ ἀξιωματικοὶ ἐν τούτοις ἤρχισαν νὰ μᾶς ἀνακρίνωσιν ἐπαναληπτικῶς, παρόντων πολλάκις καὶ τῶν ὁμηλίων, διὰ νὰ φανερώσωμεν ὅ,τι γνωρίζομεν περὶ τῆς γενομένης κλοπῆς. Ἀλλὰ μὴ γνωρίζοντές τι δὲν ἐδυνάμεθα νὰ φανερώσωμεν. Ἤρχισαν μετὰ ταῦτα νὰ μᾶς ζητῶσι νὰ τοὺς φανερώσωμεν πᾶσαν πρωΐαν ὅ,τι ὄνειρον εἴδαμεν διὰ νὰ τὸ ἐξηγήσωσιν οἱ μάντεις καὶ αἱ μάντισσαι τοὺς ὁποίους πρὸς τοῦτο μᾶς ἐπέδειχναν· ἀλλὰ, εἴτε ἐβλέπαμεν τοιαῦτα ὄνειρα εἴτε ὄχι, δὲν ἐτολμοῦμεν νὰ τὰ φανερώσωμεν, μὴ γνωρίζοντες ὁποίαν ἐξήγησιν θὰ ἔδιδαν εἰς αὐτά.

Μίαν τῶν ἡμερῶν μᾶς ἐπροσκάλεσαν οἱ ἀξιωματικοὶ, καὶ ἀφ' οὗ μᾶς διέταξαν νὰ σταθῶμεν κυκλοειδῶς ὡς εἰς χορὸν, ἔβαλαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κύκλου ἐντὸς ἑνὸς μαγγαλίου ἀρκετὰ κάρβουνα, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν μεγάλην πυράν· παρουσίᾳ δὲ ἡμῶν μία γυνὴ μάντισσα ἔσραξεν ἕνα ἀλέκτορα, καὶ ἀμέσως κόψασα τοὺς δύο πόδας αὐτοῦ, ἔῤῥιψεν αὐτοὺς εἰς τὴν πυράν, ἥτις μεγάλη οὖσα κατέκαυσεν αὐτοὺς ταχύτατα.

Ἡ πρᾶξις αὕτη εἶχε σκοπὸν νὰ ἀποδείξῃ ὡς ἔνοχον τῆς κλοπῆς, ἐκεῖνον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἤθελαν πέσει τὰ ποδάρια τοῦ ἀλέκτορος πεσόμενα ἀπὸ τὸ πῦρ. Ἀλλ' ἡ τύχη καὶ ἡ ἀθωότης μας ἔκαμαν ὥστε, ἀπὸ ἀπειρίαν καὶ ἀνοησίαν της, ἡ γυνὴ νὰ ῥίψῃ τὰ ποδάρια ἐπὶ τῆς πυρᾶς οὔσης μεγάλης, καὶ νὰ συμμαζωχθῶσι διὰ μιᾶς τὰ πολλὰ νεῦρα αὐτῶν. Ἐὰν ἡ πυρὰ ἦτον μικρὰ, τὰ ποδάρια μὴ καιόμενα εἰκόλως, ἤθελαν πεταχθῇ συμμαζονόμενα εἰς ἕνα τῶν περικυκλούντων αὐτήν.

Ἄλλην φορὰν μᾶς ἐπροσκάλεσαν καὶ ἐγράψαμεν καθεὶς εἰς μικρότατον τεμάχιον χάρτου τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐπώνυμόν μας, ἔπειτα μᾶς διέταξαν καὶ ἐκόψαμεν τὸ συνήθως ἐκκοπτόμενον μέρος τοῦ μικροῦ ὀνυχός μας, καὶ τόσον τὸν χάρτην ὅσον καὶ τοὺς ὄνυχας ἑκάστου κατέκοψαν εἰς μικρότατα κομμάτια, καὶ κοπανίσαντές τα πολὺ ἔκαμαν μίγμα, τὸ ὁποῖον ἤνωσαν μετὰ ταῦτα μὲ ὀλίγον χαλβὰ ἀπὸ τοὺς πωλουμένους εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ κατεσκεύασαν χάπια [καταπότια], ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔδοσαν ἀνὰ ἓν εἰς ἕκαστον μὲ διαταγὴν νὰ τὸ καταπίῃ. Εἶχε δὲ τοῦτο σκοπὸν νὰ ἀποδείξῃ ἔνοχον τὸν ὅστις ἤθελε τὸ ἐμέσει· τὸ ὁποῖον βεβαίως δὲν ἦτον δύσκολον, διότι καθεὶς βλέπων ὡς ἄνω κατασκευαζόμενον καταπότιον, δὲν ἐδύνατο νὰ τὸ καταπίῃ χωρὶς νὰ δοκιμάσῃ μεγίστην ἀηδίαν. Καὶ ὅμως τὸ κατεπίαμεν ὡς χάπι, καὰ τὴν παροιμίαν.

Ἄλλοτε μᾶς ἐπροσκάλεσαν ἐνώπιόν των, καὶ μᾶς εἶπαν νὰ φανερώσωμεν ὅ,τι γνωρίζομεν, διότι ἄλλως ὅταν θὰ ἐπιστρέφωμεν ἐπάνω εἰς τὰ δωμάτια τῶν φυλακῶν θὰ πέσῃ μία πέτρα θεόθεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐνόχου, καὶ ὁ τοιοῦτος θὰ κρεμασθῇ. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐφανερώσαμεν τίποτε, διότι τίποτε δὲν ἐγνωρίζαμεν, διετάχθημεν νὰ ἀναβῶμεν· ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἐτόλμα ν' ἀναβῇ πρῶτος φοβούμενος μὴ προετοιμάσθῃ ἡ πέτρα διὰ νὰ πέσῃ· ἕως οὗ μᾶς ἠνάγκασαν καὶ ἀνέβημεν ὅλοι συσσωματωμένοι, καὶ μὲ ταχύτητα μεγάλην· ἀλλὰ τίποτε δὲν συνέβη.

Ἄλλοτε μᾶς ἐπροσκάλεσαν ἐνώπιόν των, καὶ ἔχοντες ἰσομεγέθη κομμάτια κλωνίων ἀπὸ σάρωμα, ἔδοσαν ἀνὰ ἓν εἰς ἕκαστον, καὶ παρήγγειλαν ὅτι θέλουν μᾶς τὰ ζητήσει ὀπίσω, καὶ διὰ τοῦτο νὰ τὰ φυλάξωμεν καλῶς, καὶ ὅτι τὸ τοῦ ἐνόχου θέλει τσακισθῇ, ἢ σμικρύνει, ἢ μεγαλώσει.

Ἂν καὶ ἐβλέπαμεν τὸ γελοῖον καὶ τῆς τοιαύτης διατάξεως, ἠναγκάσθημεν ὅμως νὰ τὰ προφυλάττωμεν ὡς θησαυροὺς, ὥστε ὅταν ἤλθα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν ἔφερα μαζῆ μου καὶ τὸ κλωνὶ ἐκεῖνο.

Τοιαῦτα πάσχοντες ἐμείναμεν εἰς τὴν φυλακὴν τροφοδοτούμενοι ἀπὸ τοὺς Κυρίους καὶ τοὺς συγγενεῖς μας, καὶ παρακαλοῦντες καθ' ἑκάστην τὸν Θεὸν νὰ μᾶς λυτρώσῃ ὡς ἀθώους ἀπὸ τὸν ἐπαπειλούμενον κίνδυνον, μέχρι τῆς 26 Αὐγούστου. Μᾶς ἐπεσκέπτοντο δὲ συχνάκις οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς φυλακῆς καὶ οἱ δήμιοι, οἵτινες μᾶς ἔκαμναν διαφόρους ἀπειλάς. Τὴν δὲ 26 μᾶς κατέβασαν ἀπὸ τὴν φυλακὴν καὶ μᾶς ἔῤῥιψαν εἰς μίαν ἄλλην ὀνομαζομένην *Καρελὴρ κουγιοῦρ* (πηγάδι τοῦ αἵματος). Καὶ πρῶτον μὲν εἰσέβημεν διὰ πύλης ξυλίνης καγγελωτῆς· ἔπειτα δὲ δι' ἑτέρας σιδηρᾶς καγγελωτῆς ἐπίσης, καὶ τελευταῖον δι' ἄλλης ἐξ ὁλοκλήρου σιδηρᾶς. Φθάσαντες δὲ εἰς αὐτὴν κατέβημεν εἰς τὴν φυλακὴν αὐτὴν διὰ κλίμακος πετρίνης, καὶ ἀμέσως ὁ δεσμοφύλαξ ἔκλεισεν ὅλας τὰς θύρας, καὶ ἡμεῖς ἐμείναμεν εἰς τὸ σκότος μὴ βλέποντες ὁ εἷς τὸν ἄλλον, διότι ἡ φυλακὴ ἦτον ὅλη

θολωτή, χωρὶς διόλου φῶς· ἀλλ' οὔτε λύχνον ἢ ἄλλο τι ἐσυγχωρεῖτο νὰ ἔχωμεν. Τὸ ἑσπέρας, ἢ δύο ὥρας μετὰ τὸ ἑσπέρας, ὁ δεσμοφύλαξ μᾶς ἐπρότεινε νὰ τῷ δίδομεν ἕκαστος ἕνα ρουμπιὲ (ἢ δρ. 2,75), διὰ νὰ μᾶς συγχωρῇ ν' ἀναβαίνωμεν εἰς τὴν ἐπάνω φυλακὴν νὰ κοιμώμεθα, μὲ συμφωνίαν νὰ ἐρχώμεθα ὀπίσω πολλὰ πρωΐ. Ἐννοεῖται ὅτι ἐδέχθημεν προθύμως τὴν πρότασίν του, ἡ ὁποία καὶ ἐνηργεῖτο μέχρι τῆς 28. Κατ' αὐτὴν δὲ, τὸ δειλινὸν, ὁ δεσμοφύλαξ ἐλθὼν εἰς τὴν σκοτεινὴν ταύτην φυλακὴν, ἠρώτησε ποῖος ὀνομάζεται Παναγιώτης. Καὶ ἐπειδὴ ἐκυριευόμεθα ἀπὸ πανικὸν φόβον εἰς πᾶν βῆμα τῆς ἐξουσίας, προσπαθούσης διὰ μαντεῖων καὶ ἄλλων τοιούτων ἀγυρτιῶν νὰ μᾶς ἐνοχοποιήσῃ, κανεὶς δὲν ἀπεκρίνετο. Ἀφοῦ δὲ ἐπανέλαβε τοῦτο δὶς καὶ τρίς, ἠναγκάσθην ν' ἀποκριθῶ ὅτι ἤμην ἐγώ· τότε λοιπὸν μὲ διέταξε νὰ ἐξέλθω, καὶ μυστικῶς μὲ εἶπε νὰ φιλήσω τὸν *σιντζαντὲ* ἤτοι τάπητα τοῦ ἀξιωματικοῦ, κατὰ τὴν τουρκικὴν συνήθειαν. Ἐγὼ δὲ ἀπὸ τὸν φόβον μου ἐφίλησα τὸ *μέστι* ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ὁ ποῦς αὐτοῦ· καὶ ἐκεῖνος μὲ ἐρώτησε τὸ ὄνομα, ἐπώνυμον, τὴν πατρίδα μου κτλ. καὶ ἀφ'οῦ ἀπήντησα μὲ διέταξε νὰ ἀναβῶ ἐπάνω. Ἐγὼ δὲ ἀγνοῶν τὴν αἰτίαν ἔτρεμα ἀπὸ φόβον, διότι ὑπέθετα ὅτι ἢ ἐμὲ θὰ βασανίσωσι θεωροῦντές με ἔνοχον, ἢ τοὺς συντρόφους μου θεωροῦντες ἐμὲ ἀθῶον. Μετ' ὀλίγην ὥραν ἐλθὼν ὁ θεῖός μου Γεώργιος μ' ἐπληροφόρησεν ὅτι διὰ μεσιτειῶν πολλῶν κατώρθωσε νὰ μὲ ἀνεβάσωσιν ἐκεῖθεν, τοῦτο μὲν διὰ νὰ μὴν ἀσθενήσω ἀπὸ τὴν δυσώδη ἀποφορὰν καὶ ὑγρασίαν τῆς φυλακῆς (διότι, καθὼς ἐπληροφορήθημεν μετὰ ταῦτα, ἔνδον αὐτοῦ τοῦ πηγαδίου ἔπνιγαν ἄλλοτε γενιτσάρους ὑπόπτους εἰς τὴν ἐξουσίαν, καὶ τοὺς ἐρρίπταν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ μιᾶς τρύπας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ φυλακὴ εἰς τὸν πυθμένα της, σκεπασμένης διὰ πέτρας· ἂν ἐγνωρίζαμεν τοῦτο ἠθέλαμεν ἴσως γενῆ ἀπόπληκτοι ἀπὸ τὸν φόβον μας)· τοῦτο δὲ διότι, ὡς ἐπληροφορήθη, ἐπρόκειτο τὴν ἑσπέραν ἐκείνην νὰ βασανίσωσι τοὺς συντρόφους μου, καὶ μ' ἐπαρηγόρει διὰ νὰ μὴ λυπηθῶ, προτρέψας με νὰ φροντίσω περὶ φαγητοῦ διὰ τοὺς ὁμοτραπέζους μου, ἐπειδὴ ὄντες πολλοὶ εἴχομεν συνενωθῇ ἀνὰ 3—4, καὶ συνετρώγαμεν.

Ἂν καὶ ὁ θεῖός μου μὲ ἐνεθάρρυνε περὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου, εὑρισκόμην ὅμως ἀδιακόπως εἰς ἀπελπισίαν περιμένων νὰ ἔλθῃ ἡ νὺξ διὰ νὰ ἰδῶ τί μέλλει γενέσθαι. Ἐνῷ δὲ ἐπερίμενα τὴν συνήθη ὥραν ν' ἀναβῶσιν ἐπάνω οἱ σύντροφοί μου, οἵτινες ἐπίσης εὑρίσκοντο εἰς διαφόρους ὑποψίας περὶ ἐμοῦ ἀγνοοῦντες τὴν τύχην μου, αἴφνης ἀκούω ἐντὸς δωματίου θολωτοῦ εὑρισκομένου εἰς τὸ προαύλιον τῆς φυλακῆς, ὅπου καίεται ἀκαταπαύστως μία κανδήλα ἐπὶ ἑνὸς κουβουκλίου τὸ ὁποῖον, ὡς λέγουν, εἶναι τοῦ μεγάλου Βασιλείου (*), αἴφνης, λέγω, ἀκούω φωνάς τινας ἐνθουσιώδεις ἀσυνειθίστους εἰς ἐμέ. λαβὼν δὲ περιέργειαν, εἶδα ὅτι εἰς τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο ὑπῆρχαν διάφοροι δερβίσιδες καὶ προσηύχοντο, φωνάζοντες ἐνθουσιωδῶς τὸ *ἀλλὰχ! ἀλλάχ!* Ἡ προσευχή των διήρκεσε πλέον τῆς μιᾶς ὥρας, μεθ' ἣν ἐξελθόντες ὅλοι εἰς τὴν αὐλὴν, ἐπεριτριγύρισαν μίαν λεκάνην, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπῆρχε νερὸν, καὶ παρετήρουν τὰς ἐντὸς αὐτῆς γινομένας ἀνταυγάσεις τῆς σελήνης· ἔπραξαν δὲ τοῦτο τρὶς, δηλαδὴ εἰσῆλθαν πάλιν καὶ προσηυχήθησαν, καὶ πάλιν ἐξῆλθαν, καὶ μετὰ ταῦτα διελύθησαν περὶ τὸ μεσονύκτιον.

Ἰδὼν ὅτι ἀνεχώρησαν, ἐνόμισα ὅτι διὰ τῆς λεκανομαντίας ἐκήρυξαν ἔνοχόν τινα ἤ τινας, καὶ ἐπερίμενα νὰ φανῶσι τὰ ἀποτελέσματα, καθὰ μὲ εἶχεν εἰπεῖ ὁ θεῖός μου· ἀλλ' ἀντὶ τούτου εἶδα μετ' ὀλίγον ὅλους τοὺς συντρόφους μου χαίροντας μὲν διότι μὲ εἶδαν ἀβλαβῆ, ἀγνοοῦντας δὲ ὁλοτελῶς τὰ τῶν δερβίσιδων, διότι δὲν ἠκούετο τίποτε εἰς τὸ βάραθρον ἐκεῖνο.

Ἀφ' οὗ ἐδιηγήθην ὅλα ὅσα εἶδα καὶ ἤκουσα, καὶ ἀφ' οὗ ἐδιαβάσαμεν τὸν ἑσπερινὸν (διότι ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐμβήκαμεν εἰς τὴν φυλακὴν ἀφιερώσαμεν τὰς ἐλπίδας μας εἰς τὸν Θεόν· ὅθεν καὶ πάντοτε προσευχόμεθα, δηλαδὴ πρωΐαν καὶ ἑσπέραν), ἐφάγαμεν καὶ ἐκοιμήθημεν.

Τὸ δὲ πρωὶ τῆς 29 Αὐγούστου, ὁ δεσμοφύλαξ διέταξε τοὺς λοιποὺς νὰ καταβῶσιν εἰς τὴν φυλακὴν κατὰ τὴν συνήθειαν, ἐμὲ δὲ ὄχι. Καὶ περὶ τὸ δειλινὸν ἐλθὼν εἰς τὴν φυλακὴν Κρητικός τις, Κωνσταντῆς ὀνομαζόμενος, κατέθεσεν αὐθόρμητος εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ κλέψας τὰ χρήματα μετὰ τοῦ ἀγᾶ του, Κρητικοῦ καὶ αὐτοῦ, καὶ ἀδελφοῦ τοῦ ἐν Κρήτῃ Γενιτσάραγα· ὅτι ἐξ αὐτῶν τῶν χρημάτων ἔδοσεν εἰς τὸν δεῖνα Ἀρμένιον τραπεζίτην τόσα, εἰς τὸν δεῖνα χριστιανὸν τραπεζίτην τόσα, εἰς τὸν δεῖνα ἱερέα Κρητικὸν, ἐφημέριον εἰς μίαν ἐκκλησίαν κατὰ τὸ Σκούταρι, τόσα, καὶ εἰς τὸν δεῖνα ὑπηρέτην ἐμπόρου τινὸς, Κρητικὸν καὶ αὐτὸν, τόσα.

Ἀμέσως, οἱ μὲν ἀξιωματικοὶ τῆς φυλακῆς ἔστειλαν φρουρὰν καὶ μετεκόμισαν εἰς τὴν φυλακὴν ὅλους τοὺς ἀνωτέρω· ὁ δὲ δεσμοφύλαξ ἔδραμεν εἴς τε τοὺς εἰς τὴν σκοτεινὴν φυλακὴν, καὶ εἰς ἐμὲ, καὶ μᾶς ἐσυνγχάρη διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν κλεπτῶν, καὶ ἔλαβε τὰ συγχαρητήρια ἀνὰ ἕνα ρουμπιὲ, καὶ ἀνέβασε καὶ ἐκείνους εἰς τὴν ἐπάνω φυλακήν.

Τότε ἡμεῖς νομίσαντες ἢ μᾶλλον πιστεύσαντες ὅτι ἐλευθερώθημεν, ἐδοξάσαμεν τὸν Θεόν· ἔσπευσαν δὲ οἱ Κύριοι καὶ οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι μας, διαδοθείσης τῆς φήμης, νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ νὰ μᾶς συγχαρῶσιν· ἀλλ' οὔτε τὴν αὔριον ἀπελύθημεν, οὔτε τὴν μεθαύριον· ἦτον πεπρωμένον νὰ μείνωμεν ἀκόμη διὰ νὰ γείνωμεν μάρτυρες σκηνῶν τραγικῶν, καὶ νὰ πάθωμεν χείρονα τῶν πρώτων.

Φαίνεται ὅτι ὁ καταμηνυτὴς ἦτον ψεύστης, καὶ ὅτι κατέθεσε ψεύδη θέλων νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Ἀγᾶ του, τίς οἶδε διὰ τί, εἴτε ὑποκινηθεὶς ἀπὸ τοὺς

(*) ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. Ἀξιοσημείωτον τοῦτο.

περὶ τὸν Χαλὲτ ἐφέντην, θέλοντας νὰ βλάψωσι τὸν εἰρημένον Ἀγᾶν, ὡς ἀδελφὸν τοῦ ἐν Κρήτῃ Γενιτσάραγα, ἢ ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν Χασκέλην διὰ νὰ βλάψωσι τοὺς τραπεζίτας ἀρμένιον καὶ χριστιανόν· διότι ἀνακριθέντες ἐπαναληπτικῶς καὶ χωριστὰ ὅλοι οἱ καταμηνυθέντες, δὲν ἐγνώριζαν νὰ φανερώσωσι τίποτε. Διὸ κατέφυγαν εἰς βασανιστήρια κατ' αὐτῶν, καὶ ἡμεῖς ἐμέλλαμεν νὰ χρησιμεύσωμεν ὄχι μόνον θεαταὶ τούτων, προσκαλούμενοι ἐπίτηδες, ἀλλὰ καὶ νὰ περιποιώμεθα καὶ νὰ θεραπεύωμεν τὰς πληγάς των.

Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἔδειραν τὸν χριστιανὸν τραπεζίτην εἰς τοὺς πόδας τόσον δυνατὰ, ὥστε ἐλειποθύμησε, καὶ τότε τὸν ἄφησαν· ἔπειτα δὲ τὸν ἀρμένιον, ὅστις ὢν ὑγιοῦς κράσεως, ὑπέφερε τοὺς πόνους τῶν ῥαβδισμῶν. Τὸν δὲ ἱερέα ἐκρέμασαν μὲ τὴν κεφαλὴν κάτω, ὥστε τὰ γένειά του ἐσάρωναν τὴν γῆν· εἶχαν δὲ βάλει εἰς ἐπίτηδες φωτίαν ἄχυρα, τὰ ὁποῖα ἔκαμναν καπνὸν, καὶ δὲν ἄφιναν ν' ἀναπνεύσῃ. Ὁ δυστυχὴς, μὴ ἀντέχων εἰς τοιαύτην βάσανον, ἠναγκάσθη νὰ εἰπῇ ὅτι τῷ ὄντι ἔλαβε χρήματα ἀπὸ τὸν καταμηνυτὴν, καὶ ὅτι τὰ ἔχει παραχωρημένα εἰς τὴν γῆν, πλησίον εἰς μίαν καρυδιὰν ἡ ὁποία εὑρίσκετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅπου ἐφημέρευεν εἰς Σκούταρι. Ἀμέσως λοιπὸν τὸν κατέβασαν ἀπὸ τὴν κρεμάλαν, καὶ συνοδεύσαντες αὐτὸν Γενίτσαροι τὸν ὑπῆγαν εἰς τὸ Σκούταρι· ὅταν ὅμως ἔρθασαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἶπεν ὅτι τὰ βασανιστήριά του τὸν ἠνάγκασαν νὰ ψευσθῇ.

Τὸν ἐπανέφεραν λοιπὸν ὀπίσω εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ τὸν ἐκρέμασαν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον· καὶ πάλιν δὲ ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ἴδιον ψεῦδος, καὶ πάλιν τὸν ὑπῆγαν εἰς Σκούταρι, καὶ πάλιν τὰ ἴδια εἶπε φθάσας ἐκεῖ· τὸν ἔφεραν λοιπὸν ἐκ νέου εἰς τὴν φυλακὴν, ἀλλὰ δὲν τὸν ἠνόχλησαν πλέον.

Ἀφ' οὗ μετὰ ταῦτα ἀνέκριναν πολλὰς ἡμέρας αὐτοὺς δι' ἀπειλῶν καὶ ἄλλων τοιούτων τρόπων, χωρὶς νὰ μάθωσι τίποτε διότι τίποτε δὲν ἐγνώριζαν καὶ αὐτοὶ, καὶ ἀφ' οὗ ἐπανέλαβαν καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀπειλητικοὺς τρόπους, ἐνῷ ἐνομίζαμεν μέχρι τινὸς ἀπηλλαγμένους ἡμᾶς αὐτοὺς πάσης τιμωρίας, ἀπεφάσισαν νὰ μεταχειρισθῶσι κατ' ἐκείνων τρομερώτερα βασανιστήρια.

Μίαν λοιπὸν ἡμέραν ἴδομεν τοὺς δημίους ἐλθόντας εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ ἐντὸς ἑνὸς δωματίου ὀνομαζομένου τοῦ Ὑψηλάντου ἢ τοῦ Μουρούζη (διότι ἐκεῖ, ὡς λέγουν, ἐφυλάκισάν ποτε ἢ ἐφόνευσαν ἕνα τῶν δύο). ἐκάρφωσαν εἰς τὸ ἕν καὶ τὸ ἄλλο μέρος τῶν τοίχων δύο μεγάλα καρφία ἐπίτηδες κατασκευασμένα, καὶ ἐπ' αὐτῶν διεπέρασαν σχοινία (φορτσάζα) ἀλειμμένα μὲ σαπουνι, ἐπίτηδες κατασκευασμένα καὶ αὐτά. Ἔφερραν δὲ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δωματίου ἕνα ἕνα τῶν βασανισθησομένων· καὶ πρῶτος ἦλθεν ὁ Ὀθωμανός.

Τότε ἤνωσαν τὰ δύο κελάμια τῶν χειρῶν του, τὰ περιέδεσαν καλῶς μὲ τὰ σχοινία ἔχοντες προηγουμένως ἀλυσοδεμένους τοὺς πόδας του, καὶ ἤρχισαν οἱ δήμιοι ὁ μὲν ἐκ τοῦ ἑνὸς, ὁ δὲ ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους νὰ στρίβωσι τὰ σχοινία δι' ἐπίτηδες ἐργαλείων, ὥστε ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ σφιξίματος διεχωρίσθησαν ἐντὸς ὀλίγου εἰς δύο τὰ κρέατα τοῦ δεμένου μέρους τῶν χειρῶν, καὶ ἔμειναν μόνον τὰ νεῦρα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐδύναντο, ὡς φαίνεται, νὰ κόψωσι τὰ σχοινία. Εἰς τὴν τραγικωτάτην αὐτὴν σκηνὴν, εἶχαν συμπεριλάβει θεατὰς καί τινας ἐξ ἡμῶν. Θεέ μου! ὁποία φρίκη, ὁποῖος τρόμος κατελάμβανε πάντα ἄνθρωπον ἀκούοντα τὰς μέχρις οὐρανοῦ φωνὰς τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου Ὀθωμανοῦ, κηρύττοντος τὴν ἀθωότητά του, καὶ ἐπικαλουμένου τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν! Οἱ δήμιοι ἐγέλων καὶ ἠπείλουν καὶ ἡμᾶς· ἀφ' οὗ δὲ ἐλειποθύμησεν ὁ ταλαίπωρος, τὸν παρέδοσαν εἰς ἡμᾶς μὲ ἀλειφὰς τινας διὰ νὰ τὰς ἐπιθέσωμεν εἰς τὰς πληγάς του.

Μετὰ τοῦτον παρέλαβαν τὸν δυστυχῆ Ἀρμένιον, ὅστις καλοναθρεμμένος ὤν, δὲν ὑπέφερε μὲ τὴν αὐτὴν τοῦ Ὀθωμανοῦ ὑπομονὴν καὶ γενναιότητα τὰς βασάνους· μετὰ τὸν Ἀρμένιον δὲ τὸν δυστυχέστατον χριστιανόν, ὅστις γέρων ὤν ἐλειποθύμησε μόλις ἄρχισαν νὰ σφίγγωνται αἱ χεῖρές του ἀπὸ τὰ σχοινία· καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἄφησαν.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἰδόντες ὅτι ἐθεραπεύθησαν αἱ πληγαὶ τῶν χειρῶν τῶν βασανισθέντων, μετεκόμισαν αὐτοὺς πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ δωμάτιον, καὶ παρόντων ἡμῶν ὅλων, ὑπέβαλαν αὐτοὺς εἰς ἄλλην σκληροτέραν βάσανον· δηλαδὴ, εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ δωματίου ἔπηξαν τέσσαρα καρφία ἐπίτηδες κατασκευασμένα, καὶ εἰς ἕκαστον αὐτῶν ἔδεσαν χονδρὸν σχοινίον· ἔφεραν δὲ πρῶτον τὸν δυστυχῆ Ὀθωμανὸν, καὶ δέσαντες αὐτὸν ἀπὸ τοὺς μεγάλους δακτύλους τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν, ἔστριβαν διὰ τῶν ἐπίτηδες ἐργαλείων τὰ σχοινία, ὥστε ὑψώθη ὅλος εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἐκρέματο· τότε ἔβαλαν εἰς τοὺς ὤμους του πλάκα ὀγκώδη, ἥτις κατέκλινε τὸ σῶμα ὡς νὰ ἐπρόκειτο νὰ κοπῇ εἰς δύο. Ὁ δυστυχὴς ἐκεῖνος ἄλλο δὲν ἔκαμνεν εἰμὴ νὰ φωνάζῃ δυνατὰ καὶ νὰ ἐπικαλῆται τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, παρακαλῶν αὐτὸν νὰ τιμωρήσῃ τοὺς συκοφάντας· βλέπων δὲ συμπαθῶς ἡμᾶς, ηὔχετο νὰ μᾶς λυτρώσῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ ὅσα αὐτὸς ὑπέφερε δυστυχήματα. Καὶ ἐπειδὴ ἦτον δυνατῆς κράσεως δὲν ἔπαθε τίποτε· ἐλειποθύμησεν ὅμως, καὶ τότε τὸν κατέβασαν, καὶ μᾶς τὸν παρέδοσαν διὰ νὰ ἐπιθέσωμεν ἀλειφὰς εἰς τοὺς πληγωθέντας δακτύλους τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν του (*).

Μετὰ τοῦτον παρέλαβαν τὸν Ἀρμένιον (διότι ὁ γέρων χριστιανὸς ἔκειτο ἀσθενὴς μὴν ἀντέχων εἰς ἄλλην βάσανον) καὶ ἔπραξαν τὰ αὐτά· ἀλλ' οὗτος δὲν εἶχε σῶμα ν' ἀνθέξῃ εἰς τὸ βάρος τῆς πλακὸς,

(*) Ὁ Ὀθωμανὸς αὐτὸς εἶχε πολλὴ γενναίαν ψυχὴν, διότι ἀφ'οὗ ποτὲ μὲν παρεκάλει τὸν συκοφάντην τοῦ παρόντα νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν, ποτὲ δὲ ἠπείλει αὐτὸν ὅτι ἂν σωθῇ θέλει τὸν φονεύσει, ἔλεγε τὰ μύρια συχνάκις, παρόντων Ὀθωμανῶν, καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Χαλὲτ ἐφέντη, καὶ ἄλλων τοὺς ὁποίους ἐνόμιζεν ὑποκινήσαντας τὴν συκοφαντίαν αὐτήν.

ὥστε μόλις τὴν ἔρριψαν ἐπάνω του καὶ ἐσυντρίβη, ὡς φαίνεται, ἓν κόκκαλον τῶν πλευρῶν τοῦ, διότι ἔμεινεν ὡς νεκρός· ὥστε τὸν κατέβασαν ἡμιθανῆ.

Τότε ὑπέβαλαν εἰς τὰς βασάνους καὶ τοὺς μεθ' ἡμῶν συμφυλακισμένους ἀρμενίους ἀχθοφόρους, ἀπειλοῦντες νὰ παραλάβωσι μετ' αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς. Ὦ! πόσα δάκρυα ἔτρεξαν τότε ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μας! Μόλις ὕψωσαν διὰ τοῦ ῥηθέντος τρόπου τὸν χαμάλμπαση, καὶ ἀμέσως ὁ δυστυχὴς ἐξέπνευσε· διότι καὶ προχωρημένος ἦτον εἰς τὴν ἡλικίαν, καὶ ἀσθενής. Ἀφ' οὗ δὲ παρέδοσαν αὐτὸν διὰ νὰ ταφῇ, ἐπροχώρησαν εἰς τὴν βάσανον τῶν λοιπῶν, καὶ οὕτως ἡ ἡμέρα ἐκείνη καὶ ἡ ἀκόλουθος, ἦσαν ἡμέραι θλίψεων καὶ θρήνων καὶ δεήσεων πρὸς τὸν Θεὸν, διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς λοιποὺς ἡμᾶς.

Μεθ' ἡμέρας ὀλίγας, ἀφ' οὗ εἶδαν ὅτι ὁ μὲν Ὀθωμανὸς ἠσθένησε καὶ ἐλάμβανεν ἰατρικὰ, ὁ δὲ Ἀρμένιος, καί τοι συνθλασθείσης μιᾶς πλευρᾶς, ἦτον εἰς καλὴν κατάστασιν, ἀπεφασίσθη νὰ γείνῃ ἐντὸς τοῦ δωματίου ὅπου ἐκατοικοῦμεν ἡμεῖς καὶ ὁ Ὀθωμανὸς, τὸ τραγικώτερον τῶν μέχρι τοῦδε βασανιστηρίων. Ἔφεραν ἓν ὑπερμέγεθες μαγγάλι, καὶ ἀνάψαντες κάρβουνα πλέον τῶν δέκα ὀκάδων ἐπέθεσαν μέγιστον κάλυμμα σιδηρᾶς χύτρας, τὸ ὁποῖον φλογισθὲν ἔγεινε κατακόκκινον. Τότε οἱ δήμιοι ἔφεραν τὸν Ἀρμένιον, καὶ κρατοῦντες μεγάλας πυράγρας ἔλαβαν τὸ φλογισμένον κάλυμμα δι' αὐτῶν, καὶ τὸ ἐπλησίασαν εἰς τὴν γυμνὴν κεφαλήν του. Ἀμέσως ἤρχισαν αἱ τρίχες νὰ ἀνάπτωσιν εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁμοῦ μὲ αὐτὰς ἐκαίετο καὶ τὸ κρέας τῆς κεφαλῆς. Μετ' ὀλίγον ὁ ταλαίπωρος ἐκεῖνος ἔπεσε κατὰ γῆς ἡμιθανὴς, ἀλλὰ τὸν ἀνέστησαν διὰ διαφόρων βοηθητικῶν ἰατρικῶν· τὸν παρέδοσαν δὲ εἰς τακτικὸν ἰατρὸν ἐρχόμενον ἐπίτηδες εἰς τὴν φυλακὴν διὰ νὰ ἐπισκέπτεται τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν τῆς κεφαλῆς του.

Μετὰ ταῦτα ἡ φυλακή μας μετεβλήθη εἰς νοσοκομεῖον, διότι ἐκτὸς τοῦ ἀρμενίου καὶ χριστιανοῦ οἵτινες βασανισθέντες, ὡς εἴδαμεν, ἔπασχαν, ἦσαν κατάκοιτοι καὶ οἱ ἐπίσης βασανισθέντες 12—14 ἀχθοφόροι, καί τινες ἐξ ἡμῶν· ὥστε δὲν ἐγένετο πλέον οὐδεὶς λόγος περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἡμεῖς δὲ ἀπελπισθέντες, ἐπεριμέναμεν μόνον ἀπὸ τὸν Θεὸν βοήθειαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, ἐπειδὴ οἱ λοιποὶ συμφυλακισμένοι δὲν εἶχαν συγγενῆ τινα διὰ νὰ φροντίσῃ περὶ αὐτῶν, ἀνέλαβε τὴν περὶ τῶν ὅλων φροντίδα ὁ θεῖός μου Γεώργιος . . . . . παρακινηθεὶς ἀπὸ συμπάθειαν καὶ πατριωτισμὸν εἰς ὅλους μας, καὶ ἀπὸ ἀγάπην του πρὸς ἐμέ. Ἐπενόησε λοιπὸν νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸν Σουλτάνον ἀναφορὰν (ἀρτζιχάλι), τὴν ὁποίαν νὰ δώσωσι πρὸς αὐτὸν ἀπερχόμενον εἰς τὸ τζαμὶ δώδεκα γυναῖκες, ὡς μητέρες τάχα τῶν ἐν τῇ φυλακῇ δώδεκα Πελοποννησίων ἐλθοῦσαι ἐπίτηδες ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Καὶ ἐπειδὴ οἱ Κύριοί μας, βλέποντες τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Χαλὲτ ἐφέντη εἰς τὸ νὰ τιμωρώμεθα ὡς ἔνοχοι, ἀπεφάσισαν ἀπὸ φόβον μήποτε ἐκληρθῶσι παρ' αὐτοῦ καὶ οὗτοι ὡς ἔνοχοι, νὰ παραιτηθῶσι πάσης πρὸς ἡμᾶς βοηθείας εἰς τὸ φαινόμενον, ὁ θεῖός μου ὑπῆγε πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἐζήτησε παρ' ἑκάστου ἀνὰ δύο ῥουπιέδες διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς πληρωμὴν τῶν γυναικῶν, καὶ τοῦ ἀναφορογράφου (ἀρτζουχαλιτζῆ). Λαβὼν δὲ αὐτοὺς, ἔκαμε τὴν ἀναφορὰν, καὶ ταυτοχρόνως εἰδοποίησε μυστικῶς τὸ ἐπινόημά του εἰς ἐμὲ καὶ εἴς τινας ἄλλους, προσθέσας ὅτι θέλει ἔλθει εἰς τὴν φυλακὴν μία ἐκ τῶν γυναικῶν ὡς μήτηρ μου διὰ νὰ μὲ ἰδῇ (α).

Καὶ τῳόντι ἐλθοῦσα μία γυνὴ ἡ ὁποία ἔφερεν εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ ἓν μικρὸν παιδίον ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν δεσμοφύλακα τὴν ἄδειαν νὰ μὲ ἰδῇ ὡς υἱόν της. Ὁ δεσμοφύλαξ πιστεύσας αὐτὴν, ἀνέβη ἐπάνω δρομαῖος ζητῶν συγχαρητήρια παρ' ἐμοῦ· ἐγὼ, δὲ ὡς προειδοποιημένος, ἔδοσα εἰς αὐτὸν ἓν γρόσι, καὶ κατέβην εἰς τὴν θύραν τῆς φυλακῆς (διότι δὲν ἦτον συγχωρημένον ν' ἀναβαίνωσιν ἐπάνω γυναῖκες). Μόλις μὲ εἶδεν ἡ ὑποτιθεμένη ἐκείνη μήτηρ μου, καὶ ῥίψασα χαμαὶ τὸ μικρὸν παιδίον της, μ' ἐνηγκαλίσθη τρυφερώτατα, καὶ μὲ κατεφίλει κλαίουσα, ὥστε ἐκίνησεν εἰς δάκρυα καὶ ἐμὲ καὶ τοὺς παρόντας Τούρκους· μὲ ἠρώτα δὲ περὶ τῆς καταστάσεως ἐμοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων, καὶ μὲ ἐπρόσθεσεν ὅτι μαθοῦσαι αἱ μητέρες ὅλων τὴν φυλάκισίν μας, ἦλθαν νὰ ζητήσωσιν ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Σουλτάνου τὴν ἐλευθερίαν μας, καὶ ὅτι αἱ λοιπαὶ μένουν εἰς τὸ πλοῖον ἀκόμη. Ἀφ' οὗ δὲ ἔμεινεν ἱκανὴν ὥραν εἰς τὴν φυλακὴν, ἀνεχώρησε μὲ ὑπόσχεσιν νὰ ἐπανέλθῃ.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἦλθαν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ αἱ λοιπαὶ γυναῖκες ὡς μητέρες ὅλων μας, καὶ τότε ἔβλεπέ τις κωμικοτραγικώτατον θέαμα· ἑκάστη ἐξ αὐτῶν ἐνηγκαλίζετο ὅν τινα ἐπρόφθανεν ὡς υἱόν της, καὶ κλαίουσα κατεφίλει αὐτὸν, κινοῦσα καὶ αὐτοὺς σχεδὸν τοὺς Τούρκους εἰς δάκρυα.

Ἐννοεῖται ὅτι εἴχαμεν ὅλοι συνεννοηθῆ διὰ νὰ ἀναγνωρίσωμεν αὐτὰς ὡς μητέρας.

Τὴν δὲ Παρασκευὴν καθ' ἣν ὁ Σουλτάνος ἀπήρχετο εἰς τὸ τζαμί του, παρουσιασθεῖσαι ἔδοσαν εἰς αὐτὸν τὸ *ἀρτζουχάλι*, παρακαλοῦσαι τουρκιστὶ νὰ μᾶς ἀπολύσῃ ὡς ἀθώους, καὶ ὅτι ἐπὶ τούτῳ ἦλθαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον.

Ἡ συνοδεύουσα τὸν Σουλτάνον φρουρὰ ἠθέλησε νὰ τὰς ἀπομακρύνῃ· ἀλλ' ἡ ὀνομαζομένη μήτηρ μου ὡς ἐπιτηδειοτέρα τῶν λοιπῶν, ἔρριψε χαμαὶ τὸ μικρὸν παιδίον της, ὥστε ὁ Σουλτάνος ἠναγκάσθη μόνος νὰ κρατήσῃ τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου του, τοῦτο μὲν διὰ νὰ ἀκούσῃ τὰ παράπονά των, τοῦτο δὲ διὰ νὰ μὴ πατήσῃ τὸ παιδίον, καὶ ὑπεσχέθη νὰ διατάξῃ τὰ δέοντα.

(α) Ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο ἀπὸ τὸν Χαλὲτ ἐφέντην νὰ δώσωσιν ἄνδρες τὸ ἀρτζουχάλι, διὰ τοῦτο ὁ θεῖός μου ἐμηχανεύθη συμβουλευθεὶς καὶ ἄλλους νὰ τὸ δώσωσι γυναῖκες, αἵτινες δὲν ἐνοχλοῦνται ἀπὸ κανένα, καὶ διὰ νὰ κινηθῇ εἰς συμπάθειαν καὶ ὁ Σουλτάνος. Τοιαῦται γυναῖκες εὑρίσκοντο πολλαὶ ἐπὶ τούτῳ εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ τὰς μετεχειρίζοντο πολλεῖ εἰς παρομοίας περιστάσεις πρὸς τοιοῦτον σκοπόν.

Εἰς μάτην παρήρχοντο αἱ ἡμέραι μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀπαλλαγῆς μας· διὸ ὁ θεῖος μου συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ δοθῇ καὶ δεύτερον *ἀρτζουχάλι*· ἀλλὰ διάφοροι ἔκαμαν τὴν παρατήρησιν ὅτι τοῦτο ἠμπορεῖ νὰ κινήσῃ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Χαλὲτ ἐφέντη καὶ νὰ μᾶς βλάψῃ ἄλλως πως, καὶ ὅτι χρειάζεται ὑπομονή· ὅθεν καὶ ἡσύχασεν.

Ἀγαθῇ τύχῃ διωρίσθη τότε ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας ὁ Ἀλ. Σοῦτζος, νομίζω, καὶ ὁ θεῖός μου διὰ μεσολαβήσεως τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου ἐζήτησε δι' αὐτοῦ τὴν ἀποφυλάκισίν μας, τὴν ὁποίαν καὶ κατώρθωσεν ὁ ῥηθεὶς ἡγεμών. Ἀλλὰ πρὶν μᾶς κοινοποιήσωσιν αὐτὴν, ἐζήτησαν νὰ δώσωμεν ἐγγυητὰς, οἵτινες νὰ ἀποκρίνωνται ἀνθ' ἡμῶν ὀψέποτε ἀποδειχθῶμεν ἔνοχοι τῆς κλοπῆς δι' ἣν εἴμεθα φυλακισμένοι· ὁ θεῖός μου ὅμως μᾶς ἀπέτρεψε τοῦ νὰ δώσωμεν τοιούτους διὰ νὰ μὴν εἴμεθα πάντοτε ὑπόχρεοι· καὶ οὕτω μᾶς ἀπέλυσαν τὴν 14 Νοεμβρίου 1818, δηλαδὴ μετὰ τέσσαρας μῆνας.

Ὅταν τέλος ἐλευθερώθημεν, ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας δὲν ἐδυνάμεθα νὰ περιπατῶμεν πολὺ, καὶ οἱ ὀφθαλμοί μας, συνειθισμένοι εἰς τὸ σκότος τῆς φυλακῆς, ἔβλεπαν ὡς λευκὰ καὶ αὐτὰ τὰ μαῦρα.

Ἐν τοσούτῳ ἔμειναν εἰς τὴν φυλακὴν ὁ καταμηνυτὴς καὶ οἱ καταμηνυθέντες ὅ τε ἀρμένιος καὶ ὁ χριστιανὸς τραπεζίτης, καὶ δύο ἄλλοι. Καὶ οἱ μὲν τραπεζῖται ἀπελύθησαν μετά τινα καιρὸν, μείναντες ἀκρωτηριασμένοι ἐκ τῶν βασανιστηρίων· ὁ δὲ καταμηνυτὴς καὶ οἱ ἄλλοι ἔμειναν εἰς τὴν φυλακὴν μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως· τί δὲ ἔγειναν μετὰ ταῦτα ἄδηλον· ὁ δὲ Ὀθωμανὸς ἐστάλη εἰς ἐξορίαν εἰς Μυτιλήνην, καὶ καθ' ὁδὸν τὸν ἔπνιξαν.

Εἰς τὴν φυλακὴν αὐτὴν εἴδαμεν διάφορα περίεργα.

Μίαν φορὰν γυνή τις ὀθωμανὶς ἐλθοῦσα κατεμήνυσε τὸν σύζυγόν της, ἀναφορογράφον, ὅτι κλέψας τὰ πολύτιμα πράγματά της, τὰ ἐπώλησε καὶ τὰ ἀσώτευσεν· εἴδαμεν λοιπὸν ἀπαχθέντα ἐκεῖ τὸν γέροντα σύζυγόν της, καὶ καθ' ἑκάστην ἐρχομένην τὴν γυναῖκά του, καὶ προτρέπουσαν αὐτὸν νὰ τὰ φέρῃ ὀπίσω, αὐτὸν δὲ διατεινόμενον ὅτι δὲν γνωρίζει τίποτε, καὶ παρακινοῦντα αὐτὴν νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν καταμήνυσίν της, διὰ νὰ φροντίσωσιν ὁμοῦ νὰ εὕρωσι τὰ πράγματά των. Ἡ γυνὴ ἐπιμένουσα ἤρχετο καθ' ἑκάστην· ὁ δὲ ἀξιωματικὸς τῆς φυλακῆς, ὑποπτευθεὶς ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τούτου τῆς γυναικὸς, μίαν τῶν ἡμερῶν ἔδεσεν αὐτὴν εἰς στήλην διὰ νὰ τὴν δείρῃ ὥστε νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν· μόλις δὲ ἤρχισε νὰ τὴν δέρῃ, καὶ ὡμολόγησεν ὅτι εἶπε ψεύματα, καὶ ὅτι τὰ πολύτιμα πράγματά της τὰ ἔχει ἡ ἰδία. Καὶ οὕτως ἀπελύθη ὁ δυστυχὴς σύζυγός της.

Ἄλλην φορὰν ἦλθέ τις ἰταλοενδυμένος, καὶ εἶπεν ὅτι ἐνῷ διέβαινεν ἀπὸ *Μπαλοὺκ-παζάρι*, ἀφῄρεσαν αἰφνιδίως τὸ ὡρολόγιόν του ἄγνωστοι ἄνθρωποι· ὁ ἀξιωματικὸς (*Μπουζὲκ*), ἐκπληρῶν, φαίνεται, χρέη ἀστυνομικὰ καὶ γνωρίζων τοὺς τοιούτους κακοῦργους, τὸν παρήγγειλε νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας· καὶ τῳόντι ἐπιστρέψας ἠῦρε τὸ ὡρολόγιόν του, δόσας δύο *πεσλίκια*.

Ἄλλην φορὰν δύο Πελοποννήσιοι ἀπὸ Σωποτὸν ἦλθαν χάριν ἐμπορίου· τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν ἰδών τις Ἑβραῖος, ἐπέδειξε μίαν ἐπιστολὴν ἑλληνιστὶ γραμμένην, παρακαλῶν αὐτὸν νὰ τὴν ἀναγνώσῃ καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τὸ περιεχόμενον. Ἡ ἐπιστολὴ ἔλεγεν, ὅτι ἄνθρωπός τις ἐζήτει παρά τινος ἀδαμαντοπώλου ἓν ζευγάρι σκολαρύκια 1000 γροσίων διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς προῖκα τῆς θυγατρός του· καὶ ὁ ἀδαμαντοπώλης ἀπεκρίνετο ὅτι ἔστειλεν αὐτά. Ἀφ' οὗ ἐξήγησε τοῦτο εἰς τὸν Ἑβραῖον, οὗτος εἶπεν ὅτι τὰ σκολαρύκια ταῦτα ἦρεν ἐντὸς τοῦ γράμματος, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἔχασεν ὁ κομιστὴς, καὶ ἐπρόσθεσεν ὅτι τὰ πωλεῖ. Συνδιαλλεχθέντες λοιπὸν περὶ τῆς τιμῆς, ἐσυμφώνησαν νὰ τὰ πωλήσῃ ὁ Ἑβραῖος διὰ γρόσια 500· ὁ δὲ Πελοποννήσιος ἐνόμισεν ὅτι ἐκέρδησεν ἄλλα 500. Λαβὼν λοιπὸν τὰ χρήματα ὁ Ἑβραῖος, ἠνώθη μὲ τὸ πλῆθος· ὁ σὲ Σωποτιανὸς ἀναμώσας τὸν σύντροφόν του, ἔδειξε τὰ σκολαρύκια καὶ ἐφανέρωσε τὴν τιμὴν τῆς ἀγορᾶς· οὗτος ὅμως ὡς πολυπειρότερος ἐγνώρισεν ὅτι ἦσαν ψευδῆ. Σπεύσαντες λοιπὸν εἰς τὴν φυλακὴν ὅπου ἦτον ὁ *Μπουζέκης*, ἐφανέρωσαν εἰς αὐτὸν τὸ συμβὰν, καὶ οὗτος ὑπεσχέθη νὰ ἔλθωσι μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας νὰ λάβωσι τὰ χρήματα, ὡς καὶ ἐγένετο· ἔδοσαν δὲ εἰς αὐτὸν εὐρετικὰ γρόσια 50.

Τοιαῦτα εἴδαμεν ἐκεῖ πολλά· φαίνεται δὲ ὅτι ὁ *Μπουζέκος* αὐτὸς ἐγνώριζε τοὺς τοιούτους, καὶ ὅτι εἴτε ἐν γνώσει, εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ του ἐλήστευαν, αὐτὸς ἐλάμβανε πάντοτε τὸ μερίδιόν του (*).

Ο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΝΗΣ.

(Ἐκ τοῦ Εὐαγγελικοῦ Κήρυκος).

—ο—

« Γνωστὸν ὑπάρχει ὅτι κατ' αὐτὰς οἱ Λατῖνοι ἀδείᾳ τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως ἔλαβον ὑπὸ τὴν ἑαυτῶν ἐξουσίαν τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν τῶν θεοπατόρων Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης. Ἐπειδὴ δὲ πολὺς ἐγένετο περὶ τούτου λόγος, καὶ πᾶς ὀρθόδοξος ἐπιθυμεῖ ἵνα γνωρίσῃ τι ἀκριβέστερον περὶ τοῦ ναοῦ τούτου, τοῦ νῦν παραχωρηθέντος τοῖς Λατίνοις ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει, διὰ τοῦτο ἡμεῖς ἐνταῦθα ὀλίγα τινὰ τοπογραφικὰ καὶ ἱστορικὰ παραθήσομεν εἰς ἀκριβεστέραν πληροφορίαν τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν.

» Ὁ ναὸς οὗτος κεῖται μὲν ἐντὸς τῆς ἁγίας πόλεως, ἀπέχει δὲ ἐκ τοῦ μεγάλου καὶ πανσέπτου ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως τοσοῦτον, ὅσον φέρ' εἰπεῖν ἡ Ῥιζάριος σχολὴ ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ εὑρίσκεται πρὸς τὸ ἄκρον τῆς πόλεως τὸ πρὸς ἀνατολὰς τετραμμένον, ἐγγὺς τῆς πύλης Γεθσημανῆς, ἢ τῆς πάλαι προβατικῆς λεγομένης πύλης. Ἔστι δὲ ὁ ναὸς εὐμεγέθης, τρίχωρος καὶ μεγαλοπρεπής. Καί τοι δὲ ἀ-

(*) ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. Ἡ ἀνωτέρω ἔκθεσις ἐγράφη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ παθόντος, τοῦ μακαρίτου Παναγ. Κόκκαλη, γραμματέως τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ μετὰ ταῦτα οἰκονομ. ὑπαλλήλου, ἀξιολόγου δὲ πολίτου.

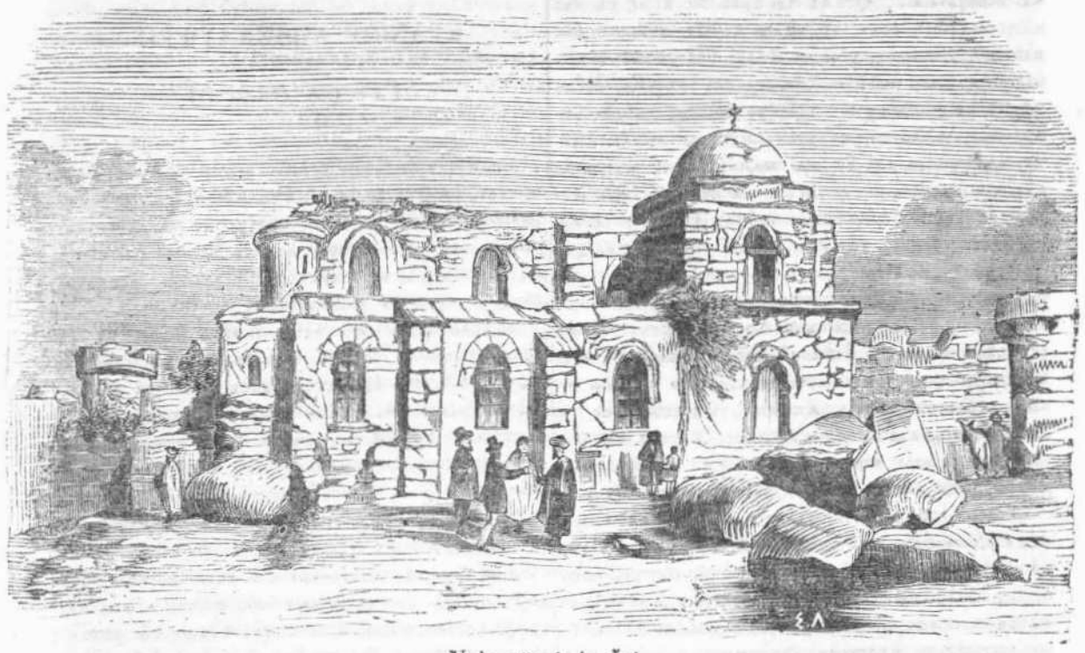

Ναὸς τῆς ἁγίας Ἄννης.

χρι τοῦδε ἵστατο ἀκαλλὴς καὶ σεσαθρωμένος, ἐνέφαινεν ὅμως τῆς ἀρχαίας καλλονῆς καὶ μεγαλοπρεπείας τὰ ἴχνη, καὶ ἐδείκνυε πόσον εὐπρεπὴς καὶ πάντερπνος ἦν τὸ πάλαι. Ἔγγιστα δὲ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τούτου ὑπῆρχε καὶ μοναστήριον παρθένων μοναζουσῶν, ὅπερ ἐν καλῇ καταστάσει εὗρον καὶ ἐπεσκέφθησαν οὐ μόνον ὁ Μορισὼν ἐν ἔτει 1697 (1). καὶ ἄλλοι, ἀλλὰ καὶ ὁ Σατωβριὰν τῷ 1806 (2). Ἐκ τοῦ δεξιοῦ δὲ χοροῦ τῆς Ἐκκλησίας καταβαίνει τις διὰ κλίμακος εἰς ἓν σπήλαιον, ἔνθα ἐκ σταθερᾶς παραδόσεως λέγεται ὅτι ἐγεννήθη ἡ Θεοτόκος. Ἡ ἀρχαία καὶ σεβαστὴ αὕτη παράδοσις, ἄνωθεν ἄχρις ἡμῶν κατελθοῦσα, λέγει ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἦν τὸ πάλαι οἶκος τῶν σεπτῶν γονέων τῆς Θεοτόκου, τοῦ Ἰωακεὶμ καὶ τῆς Ἄννης, ἔνθα ἡ πανάμωμος ἐγεννήθη Παρθένος, καὶ ὡς ἐν πατρικῷ αὐτῆς οἴκῳ κατῴκει ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ἕως οὗ παρέλαβεν αὐτὴν ὁ ἠγαπημένος μαθητὴς εἰς τὰ ἴδια κατὰ τὴν ἐπὶ σταυροῦ τελευταίαν τοῦ Κυρίου παραγγελίαν (3). Τὴν παράδοσιν ταύτην ἀναφέρουσιν ἄλλοι τε, καὶ ὁ κατὰ τὸν ιβ' αἰῶνα τοὺς ἁγίους τόπους περιηγηθεὶς Ἰωάννης Φωκᾶς· «Περὶ τὴν πύλην τὴν ἐξάγουσαν εἰς τὴν ἁγίαν Γεθσημανῆ ἐστι ναὸς τῶν ἁγίων Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης, εἰς ὃν ἡ τῆς παναχράντου Θεοτόκου γέγονε γέννησις» (4). Μνείαν ταύτης ποιεῖται καὶ ὁ μετὰ τὸν Φωκᾶν ἀκμάσας πρωτονοτάριος τῆς Ἐρέσου Περδίκας ἐν τοῖς ἑξῆς στίχοις·

» Καὶ θεῖον οἶκον πάντερπνον Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης,
» Ἐφ' οὗ πέρ ἐστιν ἡ σορὸς ἄμφω θεοπατόρων.
» Καὶ δένδρον εὐσκιόφυλλον ἐστὼς ἐν τῷ προνάῳ,
» Ὅπερ εἰς τὸ γενέθλιον τῆς παναχράντου κόρης
» Ἀναφυὲν, πορίζεται καρπὸν ταῖς στειρευούσαις,
» Ποιούσαις τὴν μετάληψιν ἐκ τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου (5).

»Τὸν οἶκον τοῦτον οἱ παλαιοὶ εὐσεβεῖς μετέβαλον εἰς περικαλλέστατον ναόν· κατὰ δὲ τὴν φερομένην παράδοσιν αὐτὴ ἡ ἁγία Ἑλένη πρώτη μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν ἱερῶν οἰκοδομημάτων ἀνήγειρε καὶ τὸν ναὸν τοῦτον. Καὶ μέχρι μὲν τῶν σταυροφορικῶν χρόνων εἶχον αὐτὸν οἱ Ὀρθόδοξοι, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐν Ἱεροσολύμοις πανσέβαστα προσκυνήματα· ἐπιδραμόντες δὲ τὴν ἁγίαν γῆν οἱ Φράγκοι ἐν ἔτει 1099, καὶ χειμάῤῥου καταράσσοντος δίκην ἐπικλύσαντες τὴν ἁγίαν πόλιν, κατέσχον μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ ταύτην τὴν ἐκκλησίαν μέχρι τοῦ ἔτους 1187, ὅτε ὁ Σαλαδῖνος, κύριος γενόμενος τῆς ἁγίας πόλεως, μετέβαλε τόν τε ναὸν καὶ τὸ μοναστήριον εἰς μέγα μωαμεθανικὸν σχολεῖον, διατάξας ἵνα κάθηνται καὶ διδάσκωνται ἐν αὐτῷ δωρεὰν ἐντοπίων τε καὶ ἀλλοδαπῶν πτωχῶν παῖδες. Ὁ σουλτανικὸς οὗτος ὁρισμὸς σώζεται ἄχρι τῆς σήμερον, ἐπὶ μεγάλης μαρμαρίνης πλακὸς λαξευτοῖς ἀραβικοῖς γράμμασι γεγραμμένος, καὶ ὑπεράνωθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ τεθειμένος. Συνῆλθον λοιπὸν καὶ κατῴκησαν ἐν τῇ ἐνορίᾳ ταύτῃ τῆς ἁγίας Ἄννης πλὴν τῶν διδασκάλων καὶ μαθητῶν καὶ πολλαὶ τουρκικαὶ οἰκογένειαι. Ὅτι δὲ τῷ ὄντι τὰ πέριξ τῆς ἐκκλησίας μέρη ἦσαν τὸ πάλαι καλῶς συνωκισμένα καὶ πολυάνθρωπα, γίνεται δῆλον καὶ ἐκ τῶν εἰσέτι ἐκεῖ ὁρωμένων πολλῶν λάκκων καὶ ὑπογείων δεξαμενῶν, εἰς ὑποδοχὴν ὀμβρίου ὕδατος κατεσκευασμένων. Ἀλλὰ τὴν σήμερον πάντα τὰ κύκλῳ κεῖνται ἠρημωμένα καὶ ἄμορφα σωροὶ λίθων, καὶ οὐδὲ κἂν μία οἰκογένεια εὑρίσκεται κατοικοῦσα ἐκεῖ. Αἰτίαν δὲ τῆς ἀπ' ἐρημώσεως ταύτης λέγουσιν οἱ νῦν γηραλέοι Τοῦρκοι τὴν ἑξῆς. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σαλαδίνου γενομένην ἐγκαθίδρυσιν τῆς σχολῆς, καὶ τὴν πέριξ αὐτοῦ ἐγκατάστασιν τῶν τουρκικῶν οἰκογενειῶν, δειναὶ καὶ συνεχεῖς ἐνέσκηπτον νόσοι, ἐξολοθρεύουσαι καὶ διδασκάλους καὶ μαθητὰς καὶ ἐνορίας οὕτως, ὥστε μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐτῶν ἐξέλιπον σχεδὸν ἅπαντες, ἢ ἀποθανόντες, ἢ ἀποικήσαντες καὶ ἀπομακρυνθέντες. Ἔκτοτε οἱ Τοῦρκοι καὶ τὸν ναὸν παρημέλησαν καὶ τὸ παρακείμενον μοναστήριον, μηδὲν πλέον περὶ αὐτῶν φροντίζοντες.

»Ἐν ταύτῃ, ὡς φαίνεται, τῇ ἠμελημένῃ καταστάσει εὑρισκομένου τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Ἄννης, ἐδόθη ἄδεια ἵνα ἅπαξ τοῦ ἔτους τῇ ἡ. τοῦ Σεπτεμβρίου οἱ μὲν Ὀρθόδοξοι ψάλλωσι παράκλησιν καὶ ποιῶσι ἀρτοκλασίαν ἐν τῷ τοῦ ναοῦ σπηλαίῳ, οἱ δὲ Λατῖνοι ἐπιτελῶσι μυστικὴν λειτουργίαν. Ἀλλὰ πρό τινων ἐτῶν ἔπαυσαν τοῦ τελεῖν ταῦτα καὶ Ὀρθόδοξοι καὶ Λατῖνοι, καὶ ἄχρι τῆς σήμερον ἔμενεν ὁ ναὸς ἔρημος, ὡς τέμενος μὲν τουρκικὸν θεωρούμενος, κεκλεισμένος δὲ καὶ σεσαθρωμένος. Σεισμοῦ δὲ συμβάντος ἐν ἔτει 1834, ὁ μὲν ναὸς διεῤῥάγη ἐπικινδύνως, τὸ δὲ ἐγγὺς μοναστήριον ἐν μέρει κατέπεσεν. Ἀλλὰ τῷ 1835 παρ' ὀλίγον κατεκρημνίσθη ὁ ναὸς καὶ διὰ παντὸς ἠφανίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, εἰ μὴ ἀντέκρουε τὴν ὁρμὴν Γάλλος τις ἐπίσημος, παρεπιδημῶν τότε ἐν Ἱεροσολύμοις. Θέλοντες δηλαδὴ οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ τοῦ Ἰβραὴμ πασᾶ ἵνα κτίσωσι στρατῶνα, συνῆγον καὶ μετεκόμιζον πανταχόθεν λίθους· ἐν δὲ τοιαύτῃ περιστάσει καλὸν ἐνόμισαν καὶ ὀλιγοδάπανον, ἐὰν κρημνίσαντες καὶ τὸν ναὸν καὶ τὸ μοναστήριον, μετενέγκωσιν ἐκεῖθεν οὗς εἶχον ὡραίους λίθους εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ στρατῶνος. Καὶ τὸ μὲν μοναστήριον ἐκρήμνισαν τῷ ὄντι καθὼς καὶ τὸ κωδωνοστάσιον· ἐν ᾧ δὲ ἐπέβαλλον χεῖρας καὶ εἰς τὸν τοῦ ναοῦ κατακρημνισμὸν, φθὰς ὁ ῥηθεὶς Γάλλος ἀπεκώλυσε τὸ κακόν, παραστήσας εἰς τὰς ἐκεῖ τουρκικὰς ἀρχὰς οἷαν ἀγανάκτησιν ἔμελλε προξενῆσαι εἰς τὰς χριστιανικὰς βασιλείας ὁ κρημνισμὸς τοιούτων βασιλικῶν καὶ ἀρχαίων οἰκοδομῶν καὶ προσκυνημάτων. Ὅτι δὲ ὁ ναὸς οὗτος εἶχε τὸ πάλαι αὐλὴν καὶ περίστοον κύκλῳ, γίνεται φανερὸν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν καὶ ἀνακαθάρσεων, ἃς ἐποίησεν ὁ τῷ 1842 ἡγεμονεύσας ἐν Ἱεροσολύμοις Ταγιὰρ πασσᾶς, θελήσας ἵνα καθάρῃ τὰ πέριξ τοῦ ναοῦ ἐκ τῆς ἐκεῖ συνεπισωρευθείσης ὕλης. Πολλοῦ δὲ χώματος ἐκβληθέντος, ἐφάνησαν οἱ κίονες καὶ τὰ ἄλλα, τὰ τὴν ἐκκλησίαν τὸ πάλαι περικύκλῳ καθωραΐζοντα. »

Δ. Κ.

(1) A. Morison, Relation historique d'un Voyage au Mont Sinai et à Jérusalem. Toul. 1704. p. 382.

(2) Chateaubriand, Itinéraire de Paris à Jérusalem. Tom. 2, p. 146.

(3) Ἰωάν. ιθ'. 26.

(4) Φωκᾶς, Ἔκφρασις ἐν συνόψει τῶν ἀπ' Ἀντιοχείας μέχρις Ἱεροσολύμων κάστρων καὶ χωρῶν κτλ.

(5) Περδίκας, Ἔκφρασις περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις κυριακῶν θεαμάτων.

ΚΡΑΝΙΟΥ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ.

(*Ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ.*)

Παρὰ τὴν ἐν Κουμβερλανδίᾳ κώμην Ἀβοτλιλιγκτώνην, ὑπῆρχε τὸ 1616 ἔτος μικρὰ ἐκκλησία σαξωνικοῦ ῥυθμοῦ· τὴν δὲ παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων τοῦ αὐτοῦ ἔτους, λάκκος νεωστὶ ἐσκαμμένος ἔκειτο πρὸς ἀριστερὰν τῆς ἀτραποῦ τῆς διερχομένης παρὰ τὸ νεκροταφεῖον.

Αἱ τελευταῖαι τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες ἐρώτιζον τὴν πεπαλαιωμένην ταύτην οἰκοδομὴν, ὅτε εἰσελθών τις εἰς τὸ ἱερὸν, ἐφαίνετο σκοπὸν ἔχων νὰ ἀναπολήσῃ ἐν μέσῳ τῶν τάφων τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων· τοιοῦτόν τι τοὐλάχιστον προεμήνυε τὸ θρησκευτικὸν ἦθός του. Ἐνίοτε ἰσάμενος ἔκυπτε πρὸς τοὺς ἐπιτυμβίους λίθους, καὶ ἐπροσπάθει ν' ἀναγνώσῃ ὀνόματα λησμονηθέντα ἢ ἐπιτάφια σχεδὸν ἐξαλειφθέντα, ἐν ᾧ ὁ ἄνεμος διεβίβαζεν εἰς τὰς ἀκοάς του τὰ ᾄσματα καὶ τοὺς καγχασμοὺς τῶν κατοίκων τοῦ πλησίον χωρίου, προγευομένων οὕτως εἰπεῖν τὰς ἡδονὰς τῆς ἐπιούσης πανηγύρεως. Εἰς σκέψεις λοιπὸν βεβυθισμένος ὁ μονήρης ὁδοιπόρος ἐστάθη πρὸ τοῦ λάκκου, τὰ δὲ βλέμματά του ἔπεσαν ἐπὶ κρανίου, ὅπερ ὁ Κὺρ Δέλβερ, ὁ νεκροθάπτης τῆς ἐνορίας, εἶχεν ἀνασκάψει τὴν πρωΐαν ἐκείνην.

Καὶ σταυρώσας τοὺς βραχίονας ἐπὶ τοῦ στήθους, παρετήρει μετὰ σοβαρότητος τὸ ἐλεεινὸν ἐκεῖνο λείψανον ἀνθρώπου ζήσαντος ἄλλοτε ὅπως σήμερον ἔζει ὁ ὢν πλησίον αὐτοῦ. Καὶ ἀγνοῶ μὲν ὁποίας φύσεως ἦσαν αἱ σκέψεις του· ἀλλ' ἴσως τότε πρῶτον ἀνεπόλει πόσον εἶναι δεινὸν εἰς κεκμηκότας ὁδοιπόρους κρούοντας τὴν θύραν κοιμητηρίου, νὰ τρέχωσι κίνδυνον μὴ ἀποδιωχθῶσι τοῦ κατοικηρίου αὐτῶν, ὡς οἱ ξένοι πανδοχείου, ὅπως παραχωρήσωσι τὴν θέσιν των εἰς ἄλλους.

Αἴφνης ὁ ἄγνωστος ἐκλονήθη, καὶ ἀτενέστερον προσήλωσε τὰ βλέμματα ἐπὶ τοῦ κρανίου. Δὲν ἦτο βεβαίως παράδοξον ἂν κεφαλὴ νεκροῦ ἔκειτο ἐπὶ τῆς κορυφῆς σωροῦ χώματος· ἀλλὰ παραδοξότατον ἦτο ὅτι ἡ κεφαλὴ ἐκινεῖτο. Ὀπισθοδρομήσας λοιπὸν ἔλυσε τὸν μανδύαν του, καὶ ἔφερε τὴν χεῖρα εἰς τὴν λαβὴν τῆς σπάθης του· ἀλλὰ ταυτοχρόνως σχεδὸν γελάσας ἐπὶ τῇ μωρίᾳ του ἀνέκραξεν·

— Ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἔχασα τὰς φρένας μου! ν' ἀπογυμνώσω τὴν σπάθην μου κατὰ κρανίου σκωληκοβρώτου!

Ἡτοιμάζετο δὲ ν' ἀποχωρήσῃ ὅτε καὶ πάλιν, καὶ προφανεστάτῳ τῷ τρόπῳ εἶδε τὸ κρανίον κινούμενον, καὶ περιπλέον στραφὲν περὶ ἑαυτὸ· καὶ κατακυλισθὲν ἐκ τοῦ σωροῦ τοῦ χώματος ἔπληξε τὴν ἄκραν τῶν ἱππικῶν τοῦ ἀγνώστου ἐμβάδων. Ἐκπλαγεὶς δὲ οὗτος εἰς ἄκρον, ὤθησε τὸ κρανίον διὰ τοῦ ποδός· καὶ πάραυτα εἶδεν ἐκβάντα ἐξ αὐτοῦ μέγαν φρῦνον.

Νέος ἔτι ὢν ὁ ἄγνωστος εἶχε καταγραφῆ στρατιώτης, καὶ πρὸ μικροῦ μάλιστα εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς τὰ ἴδια, ἀφ' οὗ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπάλαισε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ στοιχεῖα, συχνάκις δὲ καὶ πρὸς τὴν ἔνδειαν. Ἦν εἷς τῶν τυχοδιωκτῶν ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ ἱππότου Οὐάλτέρου Ῥαλήου (Walter Raleigh), οἵτινες κατέτριψαν τὸν βίον ἀναζητοῦντες εἰς τὴν θάλασσαν στερεὰς καὶ νήσους ἀγνώστους ἐν τῇ φαντασίᾳ των κυρίως ὑπαρχούσας. Εἶχε πωλήσει τὰ κτήματά του ὅπως ἐπισκεφθῇ τὰ κτήματα τῶν ἄλλων, καὶ ἐπανακάμψας εἰς τὰ ἴδια εὗρεν ἅπαντας, καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους, τὸν τελευταῖον ὕπνον καθεύδοντας, τὴν δὲ περιουσίαν του εἰς ἄλλου χεῖρας περιελθοῦσαν.

Λυπηθεὶς εἰς ἄκρον διότι ἐταράχθη ἕνεκα περιστάσεως τοσοῦτον εὐτελοῦς, ἔστρεψεν ἀγερώχως τὸν μύστακά του, ἐσήκωσε, χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ καλῶς διατί, τὸ κρανίον, καὶ ἅμα λαβὼν αὐτὸ εἰς χεῖρας εἶδεν ὅτι ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ ἐμπεπηγμένος ἧλος μικρὸς ὑπεράνω τοῦ ἀριστεροῦ ὠτίου.

Τὸ ἀλλόκοτον τοῦτο γεγονὸς ἐκίνησεν αὐτὸν εἰς ἀπορίαν· διὸ ἐξετάσας προσεκτικώτερον τὸ ἀπαίσιον λείψανον, ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ ἧλος εἶχε διαμείνει ὑπὸ γῆν ἐφ' ὅσον καὶ τὸ κρανίον, διότι ὁ σίδηρος ἀποσυντεθεὶς εἶχε διαδώσει εἰς τὸ ὀστοῦν καθ' ὅλον του τὸ πάχος κηλίδα ἐρυθρᾶν ἀνεξίτηλον, καὶ δακτύλου πάχος ἔχουσαν περίπου. Ἦτο ἄρα προφανὲς ὅτι ὁ ἧλος εἶχεν ἐμπηχθῆ εἰς τὴν κεφαλὴν ἐνῷ δι' τέλει εἰσέτι ζῶσα.

— Εἶναι ἀδύνατον, ἀνεφώνησεν ὁ ἄγνωστος, ἓν ἀνθρώπινον ὄργανον νὰ ἐξηκολούθησε τὰς ἐνεργείας του μετὰ τοιαύτην πληγήν· ὁ ἧλος ἄρα οὗτος προδίδει δολοφονίαν ἐκτελεσθεῖσαν ὑπό τινος υἱοῦ τοῦ Κάϊν.

Εἶπε καὶ κρύψας τὸ κατήγορον ἐκεῖνο κρανίον ὑπὸ τὸν μανδύαν του, ἀφοῦ ἔστρεψε περὶ αὐτὸν τὸ βλέμμα, ἡτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ τοῦ νεκροταφείου, ὅτε εἶδε γέροντα ἐξερχόμενον τοῦ νάρθηκος· ἦν δὲ οὗτος ὁ Μαρτῖνος Δέλβερ οὗ τινος μόνη ἡ ὄψις ἐδήλου ὅτι ἐπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκ τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν.

— Σὺ ἔσκαψες τοῦτον τὸν λάκκον, καλὲ ἄνθρωπε; ἠρώτησεν ὁ ἄγνωστος πλησιάσας αὐτόν.

— Καὶ ποῖος ἀμφιβάλλει; ἀπήντησεν ὀλίγον τραχέως ὁ γέρων. Ἔσκαψα πολλοὺς τοιούτους, χάριτι θείᾳ, εἰς τοῦτο τὸ κοιμητήριον . . . . Ἀλλὰ τί ἐπιθυμεῖτε;

— Πόσον καιρὸν ἐκτελεῖς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην;

— Τὴν προσεχῆ Τρίτην τῆς Τυρινῆς θὰ συμπληρωθοῦν τριάκοντα τέσσαρα ἔτη . . . . Ἀλλ' ἔκαμνα τὴν τέχνην αὐτὴν καὶ πρὶν ἔλθω νὰ κατοικήσω ἐδῶ· ὥστε στοιχηματίζω ὅτι δὲν θὰ εὑρῆτε τὸν ὅμοιόν μου διὰ νὰ σκάπτῃ λάκκους· καὶ ἰδοὺ ἡ ἀπόδειξις. . . . .

— Ἐξαίρετα, ἐπειδὴ ἔσκαψες τοῦτον τὸν λάκκον. . . . .

— Τὸν ἔσκαψα καθὼς θέλω σκάψει καὶ τὸν ἐδικόν σας, ἐὰν μείνετε εἰς τοῦτο τὸ χωρίον . . . Θὰ ἔχῃ μῆκος ἓξ ποδῶν τοὐλάχιστον. . . . ἐπειδὴ εἶσθε καλοκαμωμένος. . . . .

— Εὐχαριστῶ, φίλε μου, εὐχαριστῶ, ὑπέλαβε μειδιῶν ὁ ἄγνωστος. Ἐλπίζω νὰ μὴ λάβω ἀνάγκην τῶν ἐκδουλεύσεών σου· διότι ὅταν ἔλθῃ καιρὸς νὰ μὲ θάψουν θὰ ἔχῃς πρὸ πολλοῦ παραχωρημένον τὸ πτυάριόν σου εἰς ἄλλον, καὶ τὰ κόκκαλά σου θὰ εἶναι γυμνὰ ὡς ταῦτα. Ἀλλὰ, καλὲ ἄνθρωπε, ἐπειδὴ εἶσαι πρὸ τόσων χρόνων ὁ νεκροθάπτης ταύτης τῆς ἐνορίας, ἠμπορεῖς νὰ μὲ εἰπῇς εἰς τίνα ἀνῆκεν ἡ κεφαλὴ αὕτη;

— Πόθεν τὴν ἐπήρετε; ἀνεφώνησεν ὁ γέρων βιαίως ὁρμήσας νὰ τὴν ἁρπάξῃ. Ποῖος σᾶς ἔδωκε τὸ δικαίωμα νὰ ἔρχεσθε τοιουτοτρόπως νὰ κλέπτετε τὰ κόκκαλά μου; Ἀποκρίθητε! Ἀποδώσατέ με τὴν κεφαλὴν, εἶναι ἐδική μου, τὴν ἀναγνωρίζω κάλλιστα . . . εἶναι εἴκοσι χρόνοι ἀφ' οὗ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἔθαψα ἐκεῖνον ὅστις τὴν εἶχεν εἰς τοὺς ὤμους του. . . . Τὴν ἐπήρετε ἀπὸ τὸν σωρὸν τούτου τοῦ χώματος;

— Δὲν τὸ ἀρνοῦμαι, ἀπήντησεν ὁ ἄγνωστος μακρὰν ἱστάμενος τοῦ γέροντος. Τὸ κρανίον τοῦτο ἀξίζει περισσότερον ἀφ' ὅ,τι στοχάζεσαι. Ἄφες μέ τοιδοὺ ἓν τάλληρον· εὐχαριστήθητι καὶ εἰπέ με εἰλικρινῶς πῶς ὠνομάζετο ὁ ἰδιοκτήτης ταύτης τῆς κεφαλῆς, καὶ πῶς ἀπέθανεν.

Ὁ γέρων νεκροθάπτης, ὡς ἐφαίνετο, δὲν ἐνοστιμεύετο τὰς ἐρωτήσεις ἀνθρώπου τὸν ὁποῖον τότε πρῶτον ἔβλεπε· καὶ ὅμως, ἂν καὶ ἦτο προσεκτικὸς μὴ ἀποκαλύψῃ τῶν νεκρῶν τὰ ἀπόκρυφα, τοῦ ταλλήρου ἡ θέα ἔλυσεν ὀλίγον τὴν γλῶσσάν του.

— Ἡ κεφαλὴ αὕτη, ἐπανέλαβεν, ἀνῆκεν εἰς ἄνθρωπον μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχα στενὴν φιλίαν. Πολλὰ πολλάκις ἐρροφήσαμεν μαζὶ κρασοβόλια, καὶ πολλοὺς *λουλάδαις* καπνοῦ εὐκαιρώσαμεν συντροφευμένοι. Καὶ σήμερον αἰσθάνομαι μεγάλην εὐχαριστησιν ὁσάκις ἐνθυμοῦμαι τὰς χαρμοσύνους ἐσπέρας, τὰς ὁποίας ἐπέρασα εἰς τὴν συντροφίαν τοῦ πλείστου μέρους τῶν κατοίκων τούτου τοῦ κοιμητηρίου! Ἐδῶ, ὑπὸ τοὺς πόδας σας, κεῖται ὁ ταλαίπωρος πατήρ μου, εἰς τὴν ἀριστεράν σας εἶναι ὁ τάφος τῆς μητρός μου, καὶ ἐκεῖ κάτω πλησίον τοῦ τοίχου, ὑπ' αὐτὸν τὸν ῥύακα, ἀναπαύεται ὁ νεώτερος τῶν ἀδελφῶν μου. Ἐγὼ ἤμην ὁ πρωτότοκος ἑπτὰ υἱῶν, καὶ ἔζησα ἀρκετὸν καιρὸν διὰ νὰ τοὺς καταθέσω ὅλους ὑπὸ τὴν γῆν μὲ τὰς ἰδίας μου χεῖρας ὡς καλοὺς χριστιανούς.

Ἐκ τούτων ἐνόησεν ὁ ἄγνωστος ὅτι διὰ νὰ τύχῃ τοῦ σκοποῦ του, ἔπρεπε νὰ δώσῃ ἀπόλυτον ἐλευθερίαν εἴς τε τὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τὰς ἀναμνήσεις τοῦ γέροντος.

— Ἔλεγες λοιπὸν, ἐπανέλαβεν ἐκεῖνος ῥαθύμως, ὅτι ἔχεις πολλοὺς φίλους τριγύρω σου εἰς τοῦτο τὸ κοιμητήριον;

— Ἀκοῦς ἐκεῖ, ἐὰν ἔχω! . . . . Εἰς τὸ χωρίον δὲν εὑρίσκονται πλέον παρὰ νέοι· ὅλοι οἱ συνηλικιῶταί μου εἶναι ἐδῶ ὑπὸ τοὺς πόδας μας, καὶ ἐπομένως ἐδῶ μόνον εὑρίσκομαι μεταξὺ γνωρίμων.

Ὅταν ἡ νὺξ ἦναι γαλήνιος ἔρχομαι μὲ τὴν καπνοσύριγγά μου νὰ καπνίσω ἐδῶ ἐν μέσῳ τῶν παλαιῶν συντρόφων μου· ἐνίοτε ὡσαύτως κάθημαι ἐπὶ μνήματος πλησίον τοῦ τάφου τοῦ πατρός μου, καὶ ἐκεῖ διηγούμεθα τὰς ἱστορίας μας καθὼς πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν· ἄλλοτε ἔρχομαι νὰ ἐπισκεφθῶ τοὺς ἀδελφούς μου ἢ . . . .

— Ἡ τὸν φίλον σου, ἀναμφιβόλως, οὗ τινος τὴν κεφαλὴν ἔχω ἀνὰ χεῖρας . . . . καὶ αὐτὸν βεβαίως θὰ ἔρχεσαι ἐνίοτε νὰ συντροφεύσῃς.

— Βεβαιότατα· καὶ ὅταν ῥοφῶ ἐπὶ τοῦ τάφου του τὸ ποτηράκι μου, χύνω πάντοτε ἐπάνω του ὀλίγας σταλαγματίας ζύθου, ἐπειδὴ ὅταν ἔζη ὁ καλὸς ἄνθρωπος ἠγάπα νὰ συχνοδροσίζῃ μὲ αὐτὸν τὸν λάρυγγά του. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ θαυμάσωμεν δὲ αὐτὸ ἐπειδὴ ἦτον κύριος τοῦ ξενοδοχείου τῆς *Ἰγνύας τοῦ Βοὸς*, (*Garretto di Bue*), κειμένου εἰς τὰς ἐσχατιὰς τοῦ χωρίου.

— Ἀληθινά! ἀνέκραξεν ὁ ἄγνωστος· καὶ ἀναμφιβόλως τὸ ποτὸν τὸ ὁποῖον τόσον ἠγάπα τὸν ἔφερε τέλος πάντων ζημίαν τινά.

— Ὄχι, ὄχι . . . τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει ἀκριβῶς οὕτω . . . ἡ σύζυγός του τὸν ἤθρε μίαν ἡμέραν νεκρὸν εἰς τὴν κλίνην του.

— Καὶ τοιοῦτος θάνατος δὲν ἐπροξένησε τὴν παραμικρὰν ἀνησυχίαν εἰς τὸ χωρίον; Δὲν συνέβη κανὲν περιστατικὸν ἰδιαίτερον καθιστῶν αὐτὸν παράδοξον;

— Παράδοξον, λέγετε; Τὸν ἦλθεν ἀποπληξία ἐνῷ ἐκοιμᾶτο· καὶ δὲν τὸ εὑρίσκω παράδοξον. Ὀλίγας ὥρας πρότερον ἤμην μαζύ του καὶ ἐγλυκοκατεβάζαμεν κρασίον τῶν Καναριῶν εἰς τὸ ξενοδοχεῖόν του. Ἐνθυμοῦμαι, ὡς νὰ ἦτον χθές, ὅτι ἐπέπληξε σφοδρῶς τὸν Οὐίλλ Σνέϊκ, τὸν ἱπποκόμον του, ὡρκίσθη μάλιστα νὰ τὸν διώξῃ τὴν ἀκόλουθον πρωΐαν, ἐπειδὴ τὸν εἶχε κενώσει τοὺς πίθους του. Ἡ σύζυγός του ἔλαβε τὸ μέρος τοῦ Οὐίλλ, ἡ λογομαχία ἤρχισε νὰ γίνεται θερμοτέρα, καὶ ὁ Φίλποτ ὑπῆγε νὰ κοιμηθῇ ὑβρίζων τὸν ἱπποκόμον καὶ τὴν σύζυγόν του. Βεβαίως ἐκεῖνος ὁ θυμὸς ὑπῆρξεν ἡ πρώτη αἰτία τοῦ θανάτου του.

— Καὶ τὸν εἶδες μετὰ θάνατον;

— Ὑπάρχει ἀμφιβολία; ἀνέκραξεν ὁ νεκροθάπτης. Τὸν εἶδα εἰς τὸ νεκροκράβατον, ὅταν μὲ τὸ ἐσυγχώρησεν ἡ σύζυγός του . . . . ἐπειδὴ αὐτὴ μόνη ἠθέλησε νὰ τὸν ῥάψῃ εἰς τὸ σινδόνι μὲ τὰς ἰδίας χεῖράς της.

— Καὶ ποίαν ὄψιν εἶχεν αὐτός;

— Ἔ; τὴν ὄψιν ἀνθρώπου ἀποθανόντος ἀπὸ ἀποπληξίαν . . . τὴν ὁποίαν θὰ ἔχετε καὶ σεῖς ἂν ἀποθάνετε ἀπὸ τοιοῦτον θάνατον . . . καὶ τὴν ἔθαψα ἐγὼ ὁ ἴδιος καθὼς ἤθελα θάψει καὶ τὴν εὐγενίαν σας. . . .

— Ἄφες κατὰ μέρος τὰς ἀστειότητάς σου, σὲ παρακαλῶ . . . Ἔλεγες λοιπὸν ὅτι ἐγνώριζες τὴν σύζυγον τοῦ ξενοδόχου τῆς *Ἰγνύας τοῦ Βοὸς*. Ζῇ ἀκόμη,

— Αὐτὴ ἔχει τώρα τὸ ξενοδοχεῖον.

— Ὑπανδρεύθη ἐκ νέου;

— Ναί, ὑπανδρεύθη μὲ τὸν Οὐίλλ τὸν ἱπποκόμον περὶ τοῦ ὁποίου σᾶς ἔλεγα. Καὶ δὲν ἔκλαυσε πολὺ τὸν πρῶτόν της ἄνδρα . . . τρεῖς μῆνας μετὰ τὸν θάνατόν του ὠνομάζετο Κυρία Σνέϊκ.

— Καλά! εἶπεν ὁ ἄγνωστος βυθισθεὶς εἰς σκέψεις.

— Ὄχι, ὄχι καλά! ἐκραύγασεν ὁ νεκροθάπτης· μάλιστα κακά, κάκιστα, καθὼς τὸ ὡμολόγησεν ὅλον τὸ χωρίον.

— Καὶ τί ἄνθρωπος εἶναι ὁ νέος ξενοδόχος τῆς *Ἰγνύας τοῦ Βοὸς*; Δὲν πηγαίνεις ἐνίοτε νὰ καπνίσῃς καὶ νὰ πίῃς τὸν ζύθόν σου μὲ αὐτὸν καθὼς μὲ τὸν προκάτοχόν του;

— Ποτέ! οἱ τρόποι του δὲν μὲ ἀρέσκουν. Δὲν θὰ βάλω πλέον τὸν πόδα μου εἰς τὸ ξενοδοχεῖόν του. Κάτι τι μὲ προλέγει ὅτι δὲν θὰ ἐμβῇ εἰς τὸ κοιμητήριόν μου . . .

— Καὶ ἐγὼ ἀρχίζω νὰ τὸ πιστεύω, εἶπεν ὁ ἄγνωστος· ἀλλ' εἶναι ψύχος, καὶ πίπτει δρόσος· ἐπομένως σὲ εὔχομαι καλὴν νύκτα. Πιθανῶς ἐντὸς ὀλίγου θὰ λάβω χρείαν τῶν ὑπηρεσιῶν σου.

— Θὰ σᾶς δουλεύσωμεν προθύμως τὸ πτυάριόν μου καὶ ἐγώ . . .

— Ἐννοῶ, ἔ! θὰ ζητήσω τὰς ὑπηρεσίας σου διὰ τοῦτο τὸ κρανίον.

— Καὶ πῶς! λαμβάνετε μαζύ σας τὸν κουμπάρον μου Φίλποτ; ἠρώτησε τραχεῖα τῇ φωνῇ ὁ νεκροθάπτης. Δὲν τὸν ἀφίνω νὰ ἐξέλθῃ ἀπ' ἐδῶ.

— Ἡσύχασε καὶ ἄφες με, εἶπεν ὁ ἄγνωστος, θέτων ὑπὸ μάλην τὸ κρανίον, καὶ ῥίπτων τὸν μανδύαν του ἐπὶ τῶν ὤμων του. Εἶναι ἀναγκαῖον, καὶ ἀπολύτως ἀναγκαῖον νὰ μὲ συνοδεύσῃ ὁ Φίλποτ ἀπόψε μόνον, καὶ σὲ ὑπόσχομαι ὅτι αὔριον θὰ σὲ τὸν φέρω, καὶ οὕτω θὰ λάβῃς τὴν εὐχαρίστησιν νὰ θάψῃς τὸν παλαιὸν φίλον σου ἐκ δευτέρου.

Ἡμίσειαν ὥραν μετὰ τὸν διάλογον τοῦτον ἄνθρωπός τις ὑψηλοῦ ἀναστήματος εἰσήρχετο εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς *Ἰγνύας τοῦ Βοὸς*. Ἦτο δὲ, ὡς εἴπομεν, παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, καὶ τὸ ἑστιατόριον ἦτο κεκοσμημένον διὰ φύλλων δρυὸς, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐπίσημον ἔθιμον· μεγάλη πυρὰ ἔλαμπεν ἐν τῇ ἑστίᾳ, καὶ ὁλόγυρα τραπέζης πλήρους ἐδεσμάτων, ἐκάθηντο ὁ ξενοδόχος καὶ ἡ σύζυγός του μετὰ τῶν οἰκείων ἁπάντων, τρώγοντες, ᾄδοντες, μυθολογοῦντες καὶ πίνοντες.

— Περιηγητής! ἀνέκραξεν ἡ ξενοδόχος ἐγειρομένη. Ἀγαπᾶτε, κύριε, νὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν σέθουσαν; θὰ εὕρετε ἐκεῖ καλὴν φωτιάν.

— Εὐχαρίστως, ἀπήντησεν ὁ ἄγνωστος, ἐπειδὴ ἔχω νὰ σᾶς ὁμιλήσω περὶ σημαντικῶν ὑποθέσεων διὰ τὸν πρῶτόν σας σύζυγον.

— Τὸν πρῶτόν μου σύζυγον; ὑπετραύλισεν ἡ ξενοδόχος, ἀπολέσασα αἴφνης τὴν ἱλαρότητά της. . . ἔχετε νὰ μὲ ὁμιλήσετε περὶ ὑποθέσεων αἱ ὁποῖαι τὸν ἀφοροῦν.

— Μάλιστα, ἀπήντησεν ὁ περιηγητής· ἄφκε μετὰ τὸν θάνατόν του ἀγαθά τινα εἰς ξένην γῆν, τῶν ὁποίων ποτὲ ἴσως δὲν ἐλάβετε γνῶσιν, καὶ

πρέπει νὰ συνδιαλεχθῶμεν κατ' ἰδίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Ἡ ξενοδόχος ἐκπλαγεῖσα καὶ ὀλίγον πιστεύσασα εἰς τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην, ἐστράφη πρὸς τὸν σύζυγόν της.

— Λάβε φῶς, Μαργαρίτα, εἶπεν οὗτος, καὶ ὕπαγε εἰς τὴν αἴθουσαν. Ὕπαγε νὰ ἀκούσῃς τί ἔχει νὰ σὲ εἰπῇ αὐτὸς ὁ κύριος· ἐὰν μᾶς φέρῃ χρήματα τοῦ γερο-Φίλποτ, καλῶς ὥρισεν.

Ἡ δὲ ξενοδόχος ἀτενίσασα τὸν ἄγνωστον προηγήθη αὐτοῦ.

— Δὲν μὲ γνωρίζετε, κυρία; ἠρώτησεν ὁ περιηγητής, κλείσας τὴν θύραν, καὶ καταθέσας ἐπὶ τῆς τραπέζης τὸν πῖλον του. Δὲν μὲ γνωρίζετε . . . . καὶ ὅμως ἐγὼ εἶμαι ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦτο.

— Δὲν ἐνθυμοῦμαι ἂν σᾶς εἶδα ποτέ.

— Πιθανώτατον . . . ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐνθυμῆσθε τοὐλάχιστον τὸ ὄνομα ἑνός τινος Σὶρ Ναυτιλίου Σίβαρδ, πωλήσαντος τὴν εἰς Μάουλθυ ἔπαυλίν του εἰς τὸν κόμητα τῆς Κουμβερλανδίας καὶ ἀναχωρήσαντος πρὸ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν μὲ ὅλην τὴν περιουσίαν εἰς τὰς Δυτικὰς Ἰνδίας μὲ τὸν Σὶρ Οὐάλτερ Ῥαλήϊον.

Τοῦ ἀγνώστου τὸ δέρμα ἦν ἡλιόκαυστον, αἱ παρειαὶ ἰσχναί, καὶ ἡ κόμη ἀραιὰ καὶ ὑπόλευκος· αἱ νόσοι, αἱ μέριμναι, οἱ πόνοι, καὶ ὁ καύσων τοῦ κλίματος, τοιαύτην ἔφεραν μεταβολὴν ἐπὶ τοῦ προσώπου του, ὥστε καὶ αὐτῆς τῆς μητρός του οἱ ὀφθαλμοὶ δὲν ἤθελον τὸν ἀναγνωρίσει. Εἰς μάτην λοιπὸν ἡ ξενοδόχος ἐδοκίμασε ν' ἀναπολήσῃ τὸν ξένον της.

— Ἐνθυμοῦμαι βεβαίως κάλλιστα τὰ συμβάντα αὐτά, ἀπήντησεν ἐκείνη, καὶ τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον αὐτὸς ὁ ἴδιος Σὶρ Ναυτίλιος εἶχε θέσει τὸν ἄνδρα μου εἰς τοῦτο τὸ ξενοδοχεῖον, ὀλίγον πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του. Δὲν ἐλησμόνησα ἂν καὶ ἤμην τότε νεωτάτη, ὅτι ὅλων τῶν πλοίων τῆς ἐκστρατείας ἡ ναυπηγία ἤρχισεν ἡμέραν Παρασκευήν, ὅτι Παρασκευὴν ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ Παρασκευὴν ἔκαμαν πανιά. Ἤκουσα δὲ ὅτι ὅλα αὐτὰ ἐναυάγησαν· τοὐλάχιστον δὲν ἔγινε πλέον λόγος περὶ αὐτῶν.

— Καὶ ἀληθῶς ἐναυάγησαν, ὑπέλαβεν ὁ ἄγνωστος, δὲν ἀπωλέσθησαν ὅμως καὶ ὅλοι οἱ ἐπιβάται, διότι ἐγὼ εἶμαι ὁ Σὶρ Ναυτίλιος Σίβαρδ.

— Καὶ ποίαν σχέσιν ἔχει τοῦτο μὲ τὸν σύζυγόν μου; ἠρώτησεν ἡ ξενοδόχος μὲ περισσότερον θάρρος.

— Λάβετε ὑπομονήν. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου εἶχα μετ' αὐτοῦ ὑποθέσεις τινάς . . . Ἀλλὰ, παρακαλῶ νὰ μὲ εἰπῆτε πῶς ἀπέθανεν ὁ σύζυγός σας, Κυρία Σνέϊκ . . . τοῦτο μὲ φαίνεται εἶναι τὸ νέον σας ὄνομα.

— Ναί, Κύριε . . . . Ἀπέθανεν ἀπὸ ἀποπληξίαν . . . τὸν ἠδρα νεκρὸν εἰς τὴν κλίνην του.

— Ἔχετε πλήρη βεβαιότητα ὅτι ἀπέθανεν ἀπὸ ἀποπληξίαν; ἠρώτησεν ὁ ἄγνωστος· εἴσθε ἀρκούντως βεβαία περὶ τούτου, κυρία Σνέϊκ; . . . . Θεέ μου! προσέθηκεν ἐξαίφνης ὁ ἄγνωστος, ὁποῖον ὀξύτατον πόνον αἰσθάνομαι εἰς τὴν κεφαλήν μου ὑπεράνω τοῦ ὠτίου! Μοὶ φαίνεται ὡς νὰ μὲ ἐνέπηξαν καρφίον εἰς τὸ κρανίον.

— Πολυεύσπλαγχνε Θεέ! ἀνέκραξεν ἡ ξενοδόχος ὠχριάσασα αἴφνης ὡς πτῶμα. Τί εἴπετε, κύριε;

— Τίποτε, τίποτε, ἐπανέλαβεν ὁ ἄγνωστος, τώρα ὁ πόνος ἔπαυσεν· ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς ἦτον τρομερὸς, ἀπαράλλακτος ὡς νὰ μὲ εἶχαν ἐμπήξει καρφίον εἰς τὴν κεφαλήν.

Ἡ ξενοδόχος ἔπεσε καταβεβλημμένη ἐπὶ θρανίου ἐνῷ ὁ ξένος, ἀνοίξας τὴν πρὸς τὸν διάδρομον θύραν, ἔνευσεν εἰς χωροφύλακα νὰ εἰσέλθῃ.

— Φύλαττε καλῶς ταύτην τὴν γυναῖκα, εἶπε· μὴ τὴν ἀρήσῃς νὰ ἐξέλθῃ, μήτε νὰ ὁμιλήσῃ μὲ κανένα πρὸ τῆς ἐπιστροφῆς μου.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπῆλθε τάχιστα· τὴν αὐτὴν δὲ στιγμὴν ἡ ξενοδοχος κατέπεσε λειποθυμήσασα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Ὁ Σὶρ Ναυτίλιος ἐπορεύθη κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ ἑστιατόριον, καὶ διαβὰς διὰ μέσου τῶν συνδαιτυμόνων, καὶ στὰς ἐνώπιον τῆς ἑστίας μὲ τοὺς ὤμους πρὸς τὴν πυρὰν ἐστραμμένους, ἐστήριξε τὸ ὀξὺ καὶ ἐταστικὸν βλέμμα του ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ ξενοδόχου, ὅστις ἀδυνατῶν νὰ ὑποστῇ αὐτὸ συνωφρυώθη, ἠγέρθη τῆς ἕδρας, καὶ ἔφερε τὴν χεῖρα εἰς τὴν ζώνην του, ὡς ζητῶν ὅπλον ἵνα ἀπαλλαχθῇ τοῦ αὐθάδους ἐκείνου.

— Σὺ ἦσο ἄλλοτε ὁ ἱπποκόμος τοῦ κυρίου τούτου τοῦ ξενοδοχείου; ἠρώτησε τέλος ὁ ἄγνωστος.

— Σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τὴν εἴδησιν τὴν ὁποίαν μὲ δίδετε, ἀπήντησε τραχέως ὁ ξενοδόχος.

— Καὶ ἐνυμρεύθης τὴν χήραν τοῦ παλαιοῦ σου αὐθέντου;

— Σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τὴν φροντίδα τὴν ὁποίαν λαμβάνετε νὰ μὲ τὸ ἐνθυμίσετε.

— Τρεῖς μῆνας μετὰ τὸν θάνατόν του.

— Καὶ ἤθελα σᾶς εἶμαι ἀπειράκις πλέον ὑπόχρεως . . . ἐὰν ἐφροντίζετε διὰ τὰς ὑποθέσεις σας χωρὶς νὰ ἀνακατώνεσθε εἰς τὰς ἐδικάς μου, ἀπήντησεν ὁ ξενοδόχος ἔτι μᾶλλον ἐρεθισμένος.

— Ὁ παλαιός σου αὐθέντης ἀπέθανεν αἰφνιδίως, μὲ φαίνεται, ἐπανέλαβεν ὁ ἄγνωστος.

— Ἴσως εἴπετε τὴν ἀλήθειαν.

— Καὶ ταύτην τὴν νύκτα συμπληροῦνται εἰκοσιδύο ἔτη ἀφ' οὗ ἀπέθανε;

— Σχεδόν.

— Καὶ ἀπὸ τί ἀπέθανε, κύριε;

— Ἀπὸ παροξυσμόν . . .

— Τί;

— Τί ἠξεύρω ἐγώ; ἐρωτήσετε τὸν ἰατρὸν, ἀφοῦ ἐπιθυμῆτε νὰ τὸ μάθητε . . . πιθανῶς . . . ἀπὸ παροξυσμὸν μέθης . . .

— Καὶ ὁ θάνατός του δὲν συνωδεύθη ἀπὸ καμμίαν ἔκτακτον περίστασιν;

Ὁ ξενοδόχος ἀπώλεσεν αἴφνης τὸ θάρρος του καὶ περιέφερε πέριξ τὰ πλανώμενα βλέμματά του, τοῦ ἀνακριτοῦ ἐξακολουθοῦντος ἀνηλεῶς νὰ τὸν καταναγκάζῃ διὰ τῶν ἐρωτήσεών του.

— Εἶδες τὸ πτῶμα τοῦ αὐθέντου σου; ἀπεκρίθη.

— Τί! ἐγώ; Ἐγὼ νὰ ἰδῶ τὸ πτῶμα; ἀπεκρίθη ὁ ξενοδόχος ἀναφρίζας. Ὄχι, ὄχι βεβαίως . . . . Δὲν ἠθέλησα νὰ τὸ ἰδῶ δι' ὅλα τὰ πλούτη τοῦ κόσμου! Ἐγώ; . . . Ὄχι, ὄχι . . . Τὸ εἶδεν ἡ Μαργαρίτα, ἡ σύζυγός μου. Ἀλλὰ ποῦ εἶναι ἡ σύζυγός μου; . . . πηγαίνω εὐθὺς νὰ τὴν ζητήσω . . . .

— Μεῖνε ἐδῶ, κύριε, ἐπανέλαβεν ὁ ἄγνωστος· ἔχω ἀκόμη ἀνάγκην σοῦ. Ποῖος ἐξέτασε τὸ πτῶμα τοῦ Ῥουγήρου Φίλποτ. Ὑποθέτω ὅτι θὰ ἐπροσκλήθη τις διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου του.

— Ἦλθεν ὁ ἰατρὸς τοῦ χωρίου.

— Καὶ ὁ ἰατρὸς αὐτὸς ποῦ εἶναι;

— Πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀπέθανε.

— Καὶ πῶς ἀπεφάνθη κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν;

— Εἶπεν . . . εἶπεν ὅτι ὁ Ῥουγῆρος ἀπέθανεν ἀπὸ παροξυσμὸν, σᾶς τὸ ἐπαναλαμβάνω . . . . τὸν ἠδρὰν νεκρὸν εἰς τὴν κλίνην του . . . . ἀπέθανεν αἰφνιδίως . . . .

— Καὶ πῶς δὲν ἤθελες ν' ἀποθάνῃ αἰφνιδίως, ἀνέκραξεν ὁ ἄγνωστος δείξας τὸ κρανίον καὶ πλησιάσας αὐτὸ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ξενοδόχου, πῶς δὲν ἤθελες ν' ἀποθάνῃ αἰφνιδίως, ἀφ' οὗ ἔχωσες καρφίον εἰς τὸ κρανίον του μοχθηρὲ καὶ ἀχρειέστατε ἄνθρωπε;

Ὁ ξενοδόχος ἀφῆκεν ὀξεῖαν κραυγὴν καὶ ὥρμησε πρὸς τὴν πύλην· ἀλλ' ὁ ξένος, σπεύσας νὰ φράξῃ τὴν ὁδόν, ἥρπασεν αὐτὸν ἀπὸ τὸν λαιμὸν τοῦ ἐπενδύτου.

— Ἡ σύζυγός σου ὡμολύγησε τὰ πάντα· παραδόθητι.

— Καλὰ, ἀπήντησεν ὁ δολοφόνος πηδήσας πρὸς τὸν λαιμὸν τοῦ ἐχθροῦ του· εἶναι ἄρα ἀνωφελὲς νὰ τὸ ἀρνηθῶ· ἀλλὰ πρὸ πάντων, ἔχω νὰ κάμω λογαριασμοὺς μαζύ σου . . . .

Οἱ δύο ἀντίπαλοι, σχεδὸν ἰσοδύναμοι, συνεκυλίσθησαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· ἀλλ' ὁ Σὶρ Ναυτίλιος ὅστις ἦτο ἐμπειρότατος καὶ ἄτρομος ἐνταυτῷ, ὑπερίσχυσεν ἐπὶ τέλους καὶ ἔθεσε γόνυ ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ ξενοδόχου· παρεκάλεσε δὲ τοὺς ἐμβροντήτους θεατὰς νὰ τὸν βοηθήσωσιν ὅπως δέσωσι τὸν φονέα τοῦ Ῥουγήρου Φίλποτ. Ἐπειδὴ ἔσπευσάν τινες ν' ἀκούσωσι τὴν πρόσκλησιν, ὁ ἄγνωστος ἀνηγέρθη καὶ παραυτίκα ἐφρόντισε περὶ τῆς φυλακίσεως τοῦ ἐνόχου.

Ὁ ἄγνωστος ὅμως καί τοι θριαμβεύσας, δὲν ἐξῆλθε τῆς πάλης ἀβλαβὴς, καθότι ἐν τῇ πτώσει του ἡ χεὶρ του προσέκρουσε κατὰ τοῦ κρανίου καὶ ὁ ἰοβόλος ἧλος διεπέρασε βαθέως τὴν σάρκα του· ἀλλὰ τόσῳ μικροῦ λόγου ἀξίαν ἐνόμισε τὴν πληγὴν, ὥστε οὐδόλως ἐφρόντισε περὶ αὐτῆς· τὴν ἐπιοῦσαν ὅμως ἠσθάνθη δριμεῖς πόνους εἰς τὸν βραχίονα, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀπέθανεν ὑπὸ τιτάνου.

Μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας ἀπὸ τῶν Χριστουγέννων, Μαρτῖνος ὁ Δέλβερ ἐπερείδετο ἐπὶ τοῦ ῥτύου του ἐν τῷ βάθει λάκκου ὅν περ εἶχεν ἀνασκάψει. Ἐνώπιόν του ἐπὶ τῆς ἀρτίως ἐξαχθείσης γῆς, ἔκειτο τὸ αὐτὸ κρανίον τὸ κατακυλίσαν πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Σὶρ Ναυτιλίου.

— Ἀ! ἐδῶ πάλιν σ' ἔχω, κουμπάρε Φίλποτ, ἔλεγεν ὁ νεκροθάπτης ἐρωτικῶς προσβλέπων αὐτὸ . . εἶμαι εὐχαριστημένος ἀπὸ σέ· ἔκαμες τὴν μαρτυρίαν σου ἐνώπιον τῶν δικαστῶν ὡς καλὸς καὶ τίμιος ἄνθρωπος· ἀνεκάλυψες ἐκεῖνον τὸν ἄθλιον καὶ τὴν γυναῖκά του οἱ ὁποῖοι βέβαια δὲν θὰ διαφύγουν τὴν ἀγχόνην. Τοῦτο πηγαίνει καλὰ, κάλλιστα· ἀλλ' ἐτιμώρησες πολὺ αὐστηρὰ τὸν δυστυχῆ ἱππότην ὅστις ἐτόλμησε νὰ σ' ἐπάρῃ μαζύ του. Τὸ ἤξευρα ἐγὼ ὅτι ἤθελε τῷ συμβῇ δυστύχημα. Ὁπωσδήποτε ἦτον ἄνθρωπος τῷ ὄντι ἀγαθός· θὰ ἀναπαυθῇ μὲ ὅλην του τὴν ἡσυχίαν ὑποκάτω ταύτης τῆς κοπαρίσσου, καὶ δὲν θὰ ἔχῃ νὰ παραπονεθῇ διὰ τὸν λάκκον τὸν ὁποῖον τὸν ἔσκαψα. Νὰ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν ὁ τόπος οὗτος δὲν εἶναι κατάλληλος εἰς αὐτόν· ὁ βαθμός του τῷ ἔδιδε τὸ δικαίωμα ν' ἀναπαύεται εἰς τὰ μνήματα τοῦ ναοῦ· ἀλλ' ἦτο πτωχὸς καὶ πρέπει νὰ μείνῃ εὐχαριστημένος νὰ κοιμηθῇ ἐδῶ.

Γ. ΔΑΝΟΣ ΠΕΚΚΟΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ, ᾄσματα Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου Λευκαδίου. Ἐν Κερκύρᾳ, τυπογραφεῖον Ἑρμῆς, 1857.— 1 τόμος εἰς 8ον.

—ooo—

Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην φέροντα ἐδημοσιεύθησαν ἐσχάτως ἐν Κερκύρᾳ ποιήματά τινα ἄξια λόγου. Ὁ Κ. Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης κατὰ πρῶτον μὲν ἤδη ἀναφαίνεται ἐπὶ τοῦ ποιητικοῦ σταδίου, ἀλλὰ προαναγγέλλει αἰσίας τὰς περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδας. Τὰ πρὸ τῶν *Μνημοσύνων* ποιητικὰ αὐτοῦ δοκίμια δὲν ἀναφέρομεν ἐνταῦθα, διότι γραφέντα πρωΐμως ὑπὸ τοῦ νέου ποιητοῦ, μὴ ἀνευρόντος εἰσέτι τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ὁδὸν, οὐδόλως προοιμίαζον τὸν ποιητὴν τῶν *Μνημοσύνων*. Τὰ *Μνημόσυνα* εἰσὶ συλλογὴ μικρῶν ποιημάτων, ὧν τὰ πλεῖστα ἔχουσι θέμα ἐθνικὸν, τὰ δὲ λοιπὰ ἀτομικὰς ἐντυπώσεις τοῦ ποιητοῦ. Ὁ ποιητὴς μεταχειρίζεται γλῶσσαν δημοτικὴν, ἤγουν τὴν ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ καὶ ἐν τῇ ἀντιπέραν Ἠπείρῳ ὑπὸ τοῦ λαοῦ λαλουμένην. Τὰ *Μνημόσυνα* προὐξένησαν ἀξιοσημείωτον ἐντύπωσιν ἐν τῇ ἑπτανησιακῇ κοινωνίᾳ, ἥτις βεβαίως οὐδόλως στερεῖται ἐξησκημένης φιλοκαλίας. Εἰς τὰ *Μνημόσυνα* ὁ Κ. Βαλαωρίτης φαίνεται φέρων τὰ τοῦ ποιητοῦ προσόντα. Ἐν τούτοις ἡ μοῦσα αὐτοῦ παρίσταται κεκοσμημένη διὰ φαντασίας πλουσίας καὶ ζωηρᾶς, διὰ νοήσεως βαθείας καὶ λεπτῆς, διὰ φρονήματος ἐξόχως ἐθνικοῦ, καὶ πρὸ παντὸς ἄλλου δι' ἰσχυροῦ αἰσθήματος. Ἐν γένει ὁ ποιητὴς δὲν φαίνεται γράφων ὅπως γράψῃ, ἀλλὰ γράφων ὡς ἔχων ἀνάγκην ἵνα ἐξαγγείλῃ τὸ ζωηρὸν αἴσθημα ὑφ' οὗ καταφλέγεται. Πόσον σπάνιοι οἱ οὕτω γράφοντες ποιηταὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, καθ' ἃς ἡ ποίησις ἐκλαμ-

βάνεται παρὰ πολλῶν ὡς τέχνη τις μηχανική! Ἐὰν τὸ αἴσθημα ἐπέτρεπεν εἰς τὸν Κ. Βαλαωρίτην ἵνα λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰ περὶ γλώσσης καὶ ποιητικῆς τέχνης παρ' ἡμῖν ἀμφισβητούμενα συστήματα, ἔγραφε βεβαίως ἀσθενεῖς τινας θεματογραφίας καὶ κατέστρεφε πάντως τὸν φυσικὸν πλοῦτον τῆς φαντασίας καὶ εὐαισθησίας αὐτοῦ. Εὐτυχῶς ὅμως ὑπῆρξεν ἀμέτοχος τῶν συστημάτων τούτων· ἁπλῶς καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς προκαταλήψεως διηγήθη, ἔψαλλε καὶ ἐθρήνησε, καὶ οὕτως ἐγένετο ἀληθὴς ποιητής, ἀκατασκευάστως οὕτως εἰπεῖν καὶ φυσικῶς (1).

Πλεῖστοι παρ' ἡμῖν ἐλέγξουσιν ἴσως τὴν γλῶσσαν ἐν ᾗ ἐγράφησαν τὰ *Μνημόσυνα*. Οὐδόλως σκοποῦμεν ἵνα πραγματευθῶμεν ἐνταῦθα τὸ καλούμενον ζήτημα τῆς γλώσσης, διότι τοῦτο, καθ' ἡμᾶς, οὐδὲ ὑπάρχει, οὐδὲ δύναται ἵνα προβληθῇ ὡς ζήτημα. Φέρομεν μόνον παρατήρησίν τινα ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, τὴν ἑξῆς, ἥτις, ὡς πιστεύομεν, οὐδεμιᾶς ἐπιδέχεται ἀντιρρήσεως. Ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν συγχρόνων ζωσῶν γλωσσῶν, ἡ ἑλληνική, ἥτις ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου, δηλαδὴ ἀπὸ τριῶν ἤδη χιλιάδων καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν, δὲν ἔπαυσε παράγουσα φιλολογικὰ μνημεῖα, ὑπῆρξεν ἀείποτε *μία* μὲν, ἀλλὰ πλήρης ποικιλίας. Τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν οὐδόλως λανθάνει τίς παρομοιάζων κορμῷ δένδρου γιγαντιαίου, ἐκπέμποντι πολλοὺς καὶ γενναίους κλάδους. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα παρουσιάζει μεγίστην ποικιλίαν οὐ μόνον διὰ τῶν διαφόρων αὐτῆς διαλέκτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ὑπερτρισχιλιέτους βίου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους γενομένων τροποποιήσεων εἰς αὐτὴν τὴν μορφὴν τῆς γλώσσης. Ἡ ποικιλία αὕτη καταφαίνεται μάλιστα ἐν τῇ ποιήσει, ἐν ᾗ παρατηροῦμεν σχεδὸν τόσας διαλέκτους καὶ μορφὰς τῆς γλώσσης, ὅσα ὑπάρχουσιν ἀριστουργήματα ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τῶν νεωτέρων ποιητῶν. Τὸ μοναδικὸν τοῦτο φαινόμενον ὅπερ παριστᾷ ἡμῖν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐξαγγέλλει αὐτὴν τὴν φύσιν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους, ὅπερ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο παρέστησεν ἀείποτε καὶ ἐν πᾶσι τὴν μεγάλην φιλοσοφικὴν ἀρχὴν τῆς *ἑνότητος ἐν τῇ ποικιλίᾳ*. Τῆς παρατηρήσεως ταύτης ὑπαρχούσης ἀναντιρρήτου, οὐδόλως ἐννοοῦμεν τίνος ἕνεκα πολλοὶ νομίζουσιν ὅτι ἡ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ποιήσει καὶ ἰδίως τῇ ἡρωϊκῇ ἐν χρήσει δημοτικὴ διάλεκτος, ὑπάρχει τρόπον τινὰ εἰς πάλην πρὸς τὴν ἀττικίζουσαν, ἥτις ἀπολύτως ἐπικρατεῖ τοῦ πεζοῦ λόγου. Τὸ καθ' ἡμᾶς, οὐδόλως ἐννοοῦμεν πῶς σκεπτόμενοι οἱ γενόμενοι αὐτόκλητοι τῶν δύο τούτων φυσικῶν μορφῶν τῆς γλώσσης ὑπερασπισταὶ, ἐνόησαν τὴν ὕπαρξιν τῆς μιᾶς τῶν μορφῶν τούτων ὡς ἀποκλείουσαν τὴν τῆς ἑτέρας. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα βλέπομεν δύο συγχρόνους σχεδὸν συγγραφεῖς, τὸν Θουκυδίδην καὶ τὸν Αἰσχύλον πολίτας μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πόλεως, γράφοντας εἰς τὴν αὐτὴν διάλεκτον κατὰ δύο διαφόρους ὅλως μορφὰς, καὶ τοῦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγίστης ἀναπτύξεως τοῦ ἀττικισμοῦ. Καὶ ἡμεῖς, οἵτινες οὐδόλως ἐφθάσαμεν εἰσέτι εἰς τὸ τελειωτικὸν συμπέρασμα τῆς ἀναγεννήσεως καὶ συμπήξεως τῆς ἐθνικότητος ἡμῶν, δὲν ἀνεχόμεθα οὐδὲ κἂν τὴν ἐλαχίστην ποικιλίαν ἐν τῇ γλώσσῃ, καίτοι ὑπαρχούσης τῆς ποικιλίας ταύτης ἐν τῇ πραγματικότητι, καὶ ἀξιοῦμεν ὅπως ἐπιβάλωμεν δεσποτικῶς τὴν ἐν τῷ ἀστυκῷ καὶ πολιτικῷ βίῳ τῶν πόλεων μορφουμένην διάλεκτον, εἰς τοὺς ποιητὰς τοὺς ψάλλοντας τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας τῶν ὀρεινῶν ἀγωνιστῶν εἰς αὐτὴν τὴν γλῶσσαν τῶν ἡρώων των! Ἀλλ' ἀναγνωρίζοντες τὸ δικαίωμα τῆς ὑπάρξεως τῆς δημοτικῆς γλώσσης ἐν τῇ ποιήσει, οὐδόλως ἐννοοῦμεν ὅτι αὕτη ἔχει τὸ μονοπώλιον τῆς ποιήσεως. Ἀπ' ἐναντίας πρεσβεύομεν τὴν ἀπόλυτον περὶ γλώσσης ἐλευθερίαν, καὶ παραδεχόμεθα πᾶσαν γλῶσσαν ἐκφράζουσαν καθαρῶς καὶ κομψῶς τὰ αἰσθήματα τοῦ ποιητοῦ, ἀρκεῖ μόνον ν' ἀποσκορακίζωνται ἐπιπελῶς αἱ ξενικαὶ λέξεις καὶ φράσεις. Εἰρήσθω δ' ἐν παρόδῳ, ὅτι ἡ δημοτικὴ γλῶσσα τῶν ἀσμάτων τῶν *Κλεφτῶν* τοῦ Ὀλύμπου ὑπάρχει ἑλληνικωτέρα κατὰ τὴν φράσιν, τῆς γλώσσης φραγκικῶν τινων ποιητικῶν δοκιμίων εἰς Ἀλεξανδρινοὺς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους, συντεταγμένους εἰς τὴν καθαρεύουσαν γλῶσσαν· εἰς τοῦτο ὅμως οὐδόλως ὑπάρχει ὑπεύθυνος ἡ καθαρεύουσα γλῶσσα, ἀλλὰ τινὲς τῶν ποιούντων χρῆσιν αὐτῆς, δὲν λέγομεν ποιητῶν, ἀλλὰ στιχογράφων. Ἄλλως τε πιστεύομεν, ὅτι ἡ δημοτικὴ γλῶσσα, ἥτις ὑπάρχει εἰσέτι ἄστατος καὶ ἀκανόνιστος ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ ἡ καθαρεύουσα, θέλει ῥυθμισθῇ βαθμηδὸν καὶ διαμείνει ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, ἤγουν ἡ κατ' ἐξοχὴν γλῶσσα τῆς ἡρωϊκῆς ποιήσεως. Ἡ δ' ἀττικίζουσα, ἡ καθ' ἑκάστην ἀναπτυσσομένη ἐν τοῖς διδακτηρίοις, ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ἐν ταῖς κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀδελφὴν Ἑπτάνησον ἑλληνικαῖς βουλαῖς, ἐν ταῖς ἐφημερίσιν, ἐν ἑνὶ λόγῳ ἐν ἅπαντι τῷ κοινωνικῷ καὶ πολιτικῷ βίῳ τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων, βεβαίως δὲν δύναται νὰ ἐξωσθῇ τοῦ Παρνασσοῦ. Ὅσοι τῶν ἀδελφῶν Ἑπτανησίων ἀμφιβάλλουσι περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς καθαρευούσης γλώσσης ἐν τῇ ποιήσει, ἀς ἀναγνώσωσι τὰ ποιήματα τοῦ Κόμητος Κανδιάνου Ῥώμα, καὶ ἰδίως τὰ *Ἄνθη* αὐτοῦ, ἵνα πεισθῶσι πόσον εἰσὶν ὑπερβολικοὶ εἰς τὰς μονομερεῖς κρίσεις των. Ὁ Κ. Ῥώμας, ἔχων ὑποθέσεις τῶν *Ἀνθέων* αἰσθήματα ὅλως ἀτομικὰ, οὐδόλως ὑπεχρεοῦτο ὅπως μεταχειρισθῇ ἄλλην γλῶσσαν ἢ τὴν γλῶσσαν ἣν μεταχειρίζεται ἐν τῇ καθημερινῇ αὐτοῦ ὁμιλίᾳ ὡς ἀνὴρ λόγιος. Καὶ μάλιστα οὐδ' ἦτο δυνατὸν ἵνα ἐκφράσῃ ἐν τῇ δημοτικῇ γλώσσῃ τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ ἐννοίας, καθ' ὅσον ὁ λαὸς, στερούμενος τῶν ἐννοιῶν τούτων, οὐδὲ λέξεις οὐδὲ φράσεις ἔχει πρὸς ἑρμηνείαν αὐτῶν. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Κ. Ῥώμα χρησιμεύσει, ἐλπίζομεν, ὡς μάθημα εἰς τοὺς συστηματικῶς ἐμμένοντας εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν ἑπτανησίους ποιητὰς, καὶ ἀπολύτως ἀποκλείοντας τὴν χρῆσιν τῆς καθαρευούσης, ἧς ἀρνοῦνται καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν (1). Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν Κ. Βαλαωρίτην, καλῶς ποιῶν ἔγραψεν εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, διότι αὕτη συμφωνεῖ πρὸς τὰς ὑποθέσεις τῶν ποιημάτων αὐτοῦ. Παρατηροῦμεν ὅμως ὅτι ἠδύνατο ἵνα μετὰ πλειοτέρας προσοχῆς ποιήσῃ χρῆσιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ἀποφεύγων λέξεις ὅλως ἀκαταλήπτους, ὡς ἠδύνατο ἄνευ βλάβης τινὸς ν' ἀντικαταστήσῃ δι' ἄλλων γενικωτέρας χρήσεως. Ταῦτα ἐνομίσαμεν ἀναγκαῖον, ἵνα προτάξωμεν περὶ γλώσσης, διότι δυστυχῶς καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ ἐν Ἑλλάδι οἱ ὀπαδοὶ τῶν διαφόρων περὶ γλώσσης συστημάτων εἰς αὐτὴν ἀποβλέπουσι πρὸ πάντων, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐκ προκαταλήψεως κρίνουσι τὸν ποιητήν.

Τὰ ἄριστα τῶν ἐν τοῖς *Μνημοσύνοις* ποιημάτων εἰσὶ τρία, ἔχοντα ὑποθέσεις ἐπεισόδιά τινα τοῦ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 Ἠπειρωτικοῦ βίου, ὁ *Θαράσης Βάγιας*, ὁ *Σαμουήλ*, καὶ ὁ *Εὐθύμιος Βλαχάβας*. Τὰ ποιήματα ταῦτα φέρουσιν ἐξοχόν τινα χαρακτῆρα τοπικοῦ χρώματος. Ὁ ποιητὴς φαίνεται γινώσκων κατὰ βάθος τὰ Ἠπειρωτικά. Ὅσοι τῶν ἡμετέρων διέτριψάν τινα χρόνον ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ, γινώσκουσιν ὅτι τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα καὶ, οὕτως εἰπεῖν, ἡ ποιητικὴ αὔρα τῶν ὀρεσιβίων κατοίκων τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Στερεᾶς, εἰσὶ μᾶλλον γνωστὰ αὐτόθι ἢ παρ' ἡμῖν ἐν Ἀθήναις (*). Ἐν Ἀθήναις καταγινόμεθα πολὺ εἰς τὰ ἡμερήσια πολιτικὰ, εἰς τὰ *νέα*, ἀπαράλλακτα ὡς ἐπὶ Δημοσθένους, ὅτε οἱ παπέρες ἡμῶν παροῤῥῶντες τοῦ Φιλίππου ἠρώτων περιφερόμενοι ἐν ταῖς στοαῖς· « *ἔστι τι καινόν;* » καὶ ὡς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐπεσκέφθη τὴν γοητευτικὴν ἡμῶν πόλιν ὁ Ἅγιος Παῦλος, ὅστις λέγει περὶ τῶν ἡμετέρων· « *Ἀθηναῖοι δὲ πάντες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες ξένοι εἰς οὐδὲν ἕτερον εὐκαίρουν, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον.* » Ἐν γένει δ' ὑπὸ τὸν Ἀττικὸν οὐρανὸν γενόμεθα κοσμοπολῖται οἱ Ἀθηναῖοι, ἀσχολούμενοι ἐξ ἴσου περί τε τὰ Ἠπειρωτικὰ καὶ τὰ Ἰαπονικά· οὐ μικρὰν δὲ σύγχυσιν ἰδεῶν ἔχομεν προκειμένου περὶ ἐθνικῆς φιλολογίας. Οὕτω λόγου χάριν ὑπάρχουσι πολλοὶ παρ' ἡμῖν οἱ πιστεύοντες εἰλικρινῶς, ὅτι γράφουσι ποίησιν ἐθνικὴν θεματογραφοῦντες εἰς ὁμοιοκαταλήκτους ἀλεξανδρινοὺς στίχους ἱστόρημά τι ἐρωτικὸν κατὰ τὸ εἶδος τῶν ποιητικῶν ἱστορημάτων τοῦ Λόρδου Μπάϋρων, διότι οἱ ἥρωες τῆς θεματογραφίας ταύτης ὑποτίθενται Ἕλληνες. Τὰ ποιήματα ταῦτα ὑπέμνησαν ἡμῖν ἀείποτε τὴν ὑπό τινος Ζακυνθίου ποιηθεῖσαν διὰ στίχων γνωστὴν ἐκείνην παράφρασιν τοῦ Ὁμήρου, ἑστολισμένην δι' εἰκόνων, ἐν αἷς παρίστανται οἱ καρηκομόωντες Ἀχαιοὶ ἐνδεδυμένοι στολὴν ἑπτανησίων διδακτόρων τῆς Παδούης τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος. Ταῦτα λέγοντες, οὐδόλως ἐννοοῦμεν ὅτι ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν ποίησις πρέπει νὰ περιορίζηται ἐντὸς τοῦ σταδίου τῶν κατὰ τῆς τουρκοκρατίας ἐθνικῶν ἡμῶν ἀγώνων. Εὐτυχῶς τὸ στάδιον τῶν ἰδεῶν τοῦ ἔθνους κηρύνθη ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Βάσιν ἔχων πάντοτε τὸν ἀκραιφνῆ ἑλληνισμόν, ὁ ἕλλην ποιητὴς δύναται ἵνα φέρῃ τὸν Πήγασον αὐτοῦ ἀπανταχοῦ, μὴ ἀπομιμούμενος μόνον κακοζήλως τῇ ἀλλοδαπᾷ καὶ θεματογραφῶν ἑλληνιστὶ, ἀλλὰ ζητῶν ἐμπνεύσεις εἰς τὴν ἰδίαν φαντασίαν, εἰς τὰς μυρίας ἐντυπώσεις τοῦ ἀπείρου ἡμῶν παρελθόντος. Ἀλλὰ τίς ποτε πιστεύσει ὅτι ἡ γηραιὰ αὕτη γῆ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις εἶδεν ἱστορίαν σχεδὸν μυθώδη διελθοῦσαν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς ἐδάφους ὡς μαγική τις συνοδία Παναθηναίων ἐν ἀρχαίῳ ἀναγλύφῳ, δὲν ἐνέπνευσέ ποτε οὐδὲν ἄξιον λόγου εἰς οὐδένα τῶν συγχρόνων ἀθηναίων ποιητῶν; Τίς ποτε πιστεύσει ὅτι τὰ γιγαντιαῖα, τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν ἀμιμήτων μνη-

(1) Πιθανὸν νὰ μὴ συμμερισθῶσι πολλοὶ τὴν περὶ τῶν Μνημοσύνων κρίσιν ἡμῶν. Μελετήσαντες ὅμως μετ' ἐπιστασίας αὐτὰ ἑρμηνεύομεν εἰλικρινῶς τὴν γνώμην ἡμῶν, οὐδὲ πιστεύομεν ὅτι παρέσυρεν ἡμᾶς ἡ πρὸς τὸν ποιητὴν προσωπικὴ ἡμῶν φιλία. Ἄλλως τε ἐνισχύει τὴν κρίσιν ἡμῶν καὶ τὸ κῦρος ἑνὸς τῶν δοκιμωτάτων συγχρόνων ἑλληνιστῶν καὶ κριτικῶν, τὸ τοῦ περιωνύμου συγγραφέως τῆς περὶ Συνωνύμων πραγματείας Θωμασαίου. Οὗτος διὰ τριῶν μακρῶν περὶ τῶν Μνημοσύνων ἄρθρων γεγραμμένων ἰταλιστὶ μετὰ σπανίας λεπτότητος καὶ κριτικῆς ἐμβριθείας, θεωρεῖ τὸν ποιητὴν τῶν Μνημοσύνων ἄξιον μεγίστης σπουδῆς. Πιστεύομεν ὅμως ὅτι ὁ Κ. Θωμασαῖος ἐπὶ πολὺ προέβη συγκρίνας τὸν Κ. Βαλαωρίτην πρὸς τὸν Δάντην, καὶ παρατείνας μάλιστα τινὰ τεμάχια τοῦ Ἕλληνος ποιητοῦ ἀνώτερα τινῶν τεμαχίων τοῦ ἀοιδοῦ τῆς Θείας Κωμῳδίας.

(1) Οἱ ἀποκλειστικοὶ οὗτοι ἐν τῇ ἀδελφῇ Ἑπτανήσῳ ὀπαδοὶ τῆς δημοτικῆς γλώσσης ἀρνούμενοι τὴν ὕπαρξιν τῆς καθαρευούσης ἑλληνικῆς, δὲν ἐννοοῦσιν ὅτι δὲν ἀρνοῦνται πλέον μίαν θεωρίαν, ἀλλ' ἓν γεγονὸς, καὶ γεγονὸς ὑπάρχον ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων, καὶ ἐπιμαρτυροῦν τὴν ἐξαισίαν πρόοδον τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ 1821 ἔτους. Μετὰ λύπης ἀνεγνώσαμεν τὰς περὶ γλώσσης θεωρίας τοῦ Κ. Ἰουλίου Τυπάλδου, ὅστις φαίνεται βλέπων μίαν μόνην φάσιν τοῦ ζητήματος (Ποιήματα, Ἰ. Τυπάλδου, σελ. 193). Ὁ Κ. Τυπάλδος δὲ παρατηρεῖ ὅτι εἰς τὸν πεζὸν λόγον του πᾶν ἄλλο γράφει ἢ τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ἥτις ἀγωνεῖ τὰς φιλοσοφικὰς φράσεις του. Ὁποίαν λοιπὸν γλῶσσαν γράφει; Ἐρωτῶμεν αὐτὸν εἰλικρινῶς· ἐὰν πιστεύῃ ὅτι ἡ γλῶσσα εἰς ἣν τῷ ἀποτείνομεν τὴν στιγμὴν ταύτην τὸν λόγον εἶναι ἥτοι εὔληπτος καὶ ἁπλῆ τῆς παραδόξου γλώσσης του, ἐν ᾗ παραδιάζονται ἐνίοτε ἑκουσίως καὶ αὐτοὶ οἱ κανόνες τῆς λογικῆς· δυνάμεθα δὲ νὰ βεβαιώσωμεν αὐτῷ, ὅτι καὶ λαλοῦντες καὶ γράφοντες τὴν αὐτὴν μεταχειριζόμεθα γλῶσσαν. Ἐὰν πάντες οἱ ἀδελφοὶ Ἑπτανήσιοι ἐφρόνουν ὡς ὁ Κ. Ἰούλιος Τυπάλδος, ἠθέλομεν θεωρήσει τοῦτο ὡς μέγα δυσκόλημα· διότι τοῦτο ἤθελεν ἀποδεικνύει ὅτι οὗτοι μένουσι στάσιμοι, ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους βαδίζοντος γιγαντιαίοις βήμασιν εἰς τὴν ἰδίαν ἀνάπτυξιν ἔν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Τουρκίᾳ· εὐτυχῶς ὅμως ἡ γλῶσσα τῆς Κυβερνήσεως, τῆς βουλῆς, τῶν δικαστηρίων καὶ τοῦ τύπου ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ καθησυχάζουσιν ἡμᾶς ὡς πρὸς τοῦτο. Οἱ ἀπανταχοῦ Ἕλληνες ἀνέγνωσαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὴν πρὸς τὸν Μέγαν Ἀρμοστὴν ὡραίαν ἀπάντησιν τῆς ἐνδεκάτης Ἰονικῆς βουλῆς, καὶ τὴν λαμπρὰν συζήτησιν τῆς βουλῆς ταύτης κατὰ τὴν 20 Ἰουνίου. Ἂς εἴπῃ ἡμῖν ὁ Κ. Ἰούλιος Τυπάλδος· πιστεύει ὅτι ἡ εἰς ἀττικίζουσαν γλῶσσαν γεγραμμένη ἀπάντησις αὕτη, καὶ ἡ δι' αὐτῆς γενομένη φυσικῶς ἐνθουσιώδης ἐκείνη συζήτησις, δὲν ἐξήρχοντο ἐκ τῶν σπλάγχνων ἀντιπροσώπων λαοῦ ἑλληνικοῦ; Πιστεύει ὅτι οἱ χωρικοὶ Ἑπτανήσιοι δὲν θέλουσιν ἐννοήσει τὰ πρακτικὰ τῆς βουλῆς ταύτης; Συνεστῶμεν τῷ Κ. Τυπάλδῳ τὸ πρὸ πολλοῦ δημοσιευθὲν ὑπὸ τῆς Ἐλπίδος περὶ γλώσσης ἄρθρον. Ὁ Κ. Δεβίδης θέτει καὶ λύει ἅριστα τῷ ὄντι τὸ ζήτημα, καὶ οὐδεμίαν ἀφίνει εἰς τὸν ἀναγνώστην ἀμφιβολίαν ἢ ἀντίρρησιν. Δὲν παραδεχόμεθα ὅμως ὁλοσχερῶς τὴν περὶ τῆς γλώσσης τοῦ Κ. Βαλαωρίτου κρίσιν τοῦ Κ. Δεβίδου, διότι θεωροῦμεν ταύτην, μὲ ὀλίγας διορθώσεις, ὡς ἁρμοδίαν εἰς τὴν ἡρωϊκὴν ποίησιν.

μείων τῶν πατέρων ἡμῶν, τὰ ἀενάως ἀναμιμνήσκοντα ἡμῖν ἐν Ἀθήναις τὸ ἀνέφικτον μεγαλεῖον τοῦ παρελθόντος ἡμῶν, τὰ δυνάμενα καὶ τοὺς λίθους νὰ συγκινήσωσιν, οὔτε ἕνα στεναγμὸν οὔτε κἂν ἓν ὀἰκτὸν δάκρυ ἀπέσπασάν ποτε ἀπό τινος τῶν ποιητῶν τούτων; (*) Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΤΥΠΑΛΔΟΣ υἱός.

(*Ἕπεται τὸ τέλος.*)

ΠΕΡΙ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΚΕΛΕΤΩΝ

ἐκ μαρμάρου.

—o—

Ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Βατικανοῦ μουσείου τῇ πλουσιωτάτῃ ἐκ παντὸς εἴδους ἀρχαίων μαρμάρων, εὑρίσκονται καὶ οἱ ὑπὸ στοιχ. Α΄. καὶ Β΄. μαρμάρινοι σκελετοποιΐτινες, κατὰ τὴν δόξαν τοῦ διασήμου ἀρχαιολόγου Βισκόντου, ἀνήκουσι τοὐλάχιστον εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὐγούστου. Οὗτοι παριστῶσιν, ὁ μὲν Α΄. ἀνθρώπινον θώρακα συγκείμενον ἐκ μόνων τῶν πλευρῶν καὶ τῶν μεσοπλεύρων μυώνων· ὁ δὲ Β΄. κορμὸν ἀνθρωπίνου σώματος διεσπαραγμένον κατὰ τὸ ἔμπροσθεν αὐτοῦ μέρους ἵνα διορῶνται τὰ ἐν τῇ φυσικῇ αὐτῶν θέσει λελαξευμένα διάφορα τοῦ θώρακος καὶ τῆς κοιλίας ὄργανα. Τὰ μάρμαρα δὲ ταῦτα ἐξεταζόμενα ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς γλυπτικῆς τέχνης, οὐδενὸς σχεδὸν λόγου εἰσὶν ἄξια, διότι καὶ ἀδεξίως καὶ ἀκόμψως κατεσκευάσθησαν· ὑπὸ δὲ τὴν ἰατροαρχαιολογικὴν ἔποψιν εἰσὶ πλείστου λόγου ἄξια, διότι ἐξ αὐτῶν μανθάνομεν καὶ ποῖα βοηθήματα μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι εἰς σπουδὴν τῆς ἀνατομίας, καὶ εἰς ποίαν κατάστασιν εὑρίσκετο παρ' αὐτοῖς ἡ ἐπιστήμη αὕτη. Ὅτι δὲ τὰ τοιαῦτα μάρμαρα ἐχρησίμευον εἰς σπουδὴν τῆς Ἰατρικῆς, εἰκάζεται μετὰ μεγίστης πιθανότητος οὐ μόνον ἐκ τοῦ ὁποίου παριστῶσιν ἀντικειμένου, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον διότι τὸ ὑπὸ στοιχ. Β΄. εὑρέθη ἐσχάτως ἐν τῇ θέσει ἐν ᾗ πρὸ ἑκατὸν περίπου ἐτῶν εἶχεν ἀνακαλυφθῇ ἀγροκήπιόν τι τοῦ ἀρχαίου Ἰατροῦ Μούσα, τοῦ ἐπὶ Αὐγούστου ἀκμάσαντος, ἤτοι ἑκατὸν πεντήκοντα περίπου ἔτη πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Γαληνοῦ. Τὰ μάρμαρα ταῦτα ἐξετάσαντες μετ' ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας οἱ γάλλοι ἰατροὶ Χαρκότιος καὶ Δεχάμβριος εὗρον, ὅτι τὸ μὲν πρῶτον, ὡς παριστάνον τὸ ἐξωτερικὸν μόνον τοῦ θώρακος μέρος, τὸ καὶ εὐκόλως ἀπεικονιζόμενον ἄνευ βαθείας τῆς ἀνατομίας γνώσεως, εἶναι ἀκριβῶς καὶ καθ' ὅλην τὴν φυσικὴν ἀναλογίαν κατεσκευασμένον· τὸ δὲ δεύτερον, τὸ παριστάνον τὰ τοῦ θώρακος καὶ τῆς κοιλίας ἐντόσθια, ἃ οὐδόλως γίνονται γνωστὰ ἄνευ ἀνατομικῆς ἐρεύνης, εἶναι τὰ μέγιστα ἐσφαλμένον, διότι τὰ μὲν ἐν τῇ κοιλότητι τοῦ θώρακος ὄργανα ὁμοιάζουσιν οὐχὶ πρὸς τὰ τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ πρὸς τὰ τῶν πιθήκων καὶ ἰδίως τῶν τοῦ εἴδους magot, ouïstiti ἢ tamarin, τὰ δὲ ἐν τῇ κάτω κοιλίᾳ οὐ μόνον πρὸς τὰ τοῦ ἀνθρώπου ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ἄλλων ζώων καὶ μάλιστα πιθήκων ὁμοιάζουσιν ἀκριβῶς ἢ μόνον κατὰ προσέγγισιν, ὅπερ ἀποδεικνύει τὴν περὶ τὴν ἀνατομίαν ἀμάθειαν τοῦ γλύπτου, καὶ ἔτι μᾶλλον τὴν ἀπειρίαν τῶν ἰατρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μὴ σπουδαζόντων τὴν ἀναλογίαν ἐπὶ ἀνθρωπίνων πτωμάτων, ὡς ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ μετὰ ταῦτα ἀκμάσαντος Γαληνοῦ μανθάνομεν (Βλ. καὶ Gazette hebdom. de médec. et de chir. etc. T. IV. n° 30.)

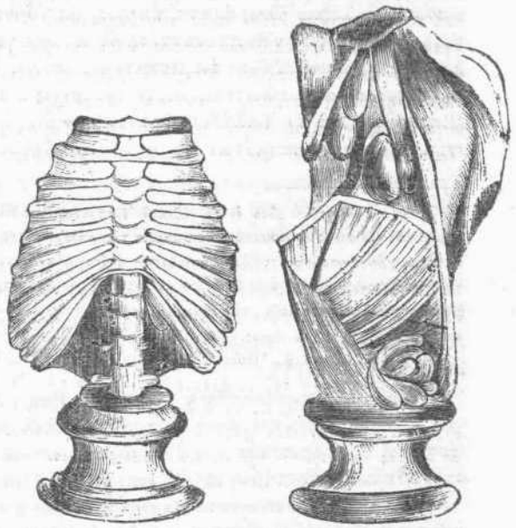

A. B.

Ι. ΔΕ-ΚΙΓΑΛΑΛΑΣ.

(*) Ὁ Κ. Anatole Dunoyer, διακεκριμένος Γάλλος διατρίβων ἤδη μεταξὺ ἡμῶν ἐν Ἀθήναις, ἀποδημήσας ἐπί τινας μῆνας εἰς τὴν ἀδελφὴν Ἑπτάνησον, ἔγραψεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων ἄρθρον, ἐν ᾧ μεταξὺ πολλῶν σπουδαίων παρατηρήσεων περιέχει καὶ ταύτην, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐνισχύθη πολὺ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους διὰ τῶν ἐκεῖ μεταναστευσάντων ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔτους προσφύγων ἐκ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Ἡ μετανάστευσις αὕτη καὶ ἐν γένει αἱ σχέσεις τῶν Ἑπτανησίων πρὸς τοὺς γείτονας αὐτῶν Ἠπειρώτας κατέστησε τὸ πνεῦμα καὶ τὰ ἤθη τῶν ὀρεσιβίων ἐκείνων λαῶν, πολὺ δημοτικώτερα παρὰ τοῖς Ἑπτανησίοις ἢ παρ' ἡμῖν, ἰδίως εἰς Ἀθήνας, ἔνθα δυστυχῶς ὁ ξενισμὸς ὑκάρχει πολὺ πλέον ἀνεπτυγμένος ἢ ἐν τῇ ὑπὸ ξένον ζυγὸν διατελούσῃ ἀδελφῇ Ἑπτανήσῳ, καὶ δυστυχῶς τόσῳ μᾶλλον ἐπικίνδυνος ὅσῳ εἰσχωρεῖ παρ' ἡμῖν ὑπὸ Ἑλληνικὴν μορφήν.

ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ.

—o—

Ὁ Φάρος τῆς Ὄθρυος καὶ μετ' αὐτὸν ἄλλαι τινὲς ἐφημερίδες ἔγραψαν ἐσχάτως ὀλίγα περὶ ἀνευρέσεως τοῦ τάφου τοῦ Ἱπποκράτους. Ἐπειδὴ δὲ περὶ ταύτης ἐκοινοποίησέ τινα μᾶλλον διηκριβωμένα ἡ *Ἰατρικὴ Μέλισσα* ἔτι ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Μαΐου, ἐπαναλαμβάνομεν ταῦτα πρὸς μείζονα πληροφορίαν τῶν φίλων τῆς ἀρχαιότητος.

« Παρὰ πάντων σχεδὸν τῶν ἱστοριογράφων τῆς ἰατρικῆς μνημονεύεται ὅτι ὁ θεσπέσιος τῆς ἡμετέρας τέχνης πατὴρ Ἱπποκράτης, γεννηθεὶς ἐν Κῷ, καὶ πολλὰς χώρας περιοδεύσας πρὸς ἴασιν νοσημάτων καὶ πρὸς σπουδὴν τῶν περὶ τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν ὑγείαν ἰδιοτήτων ἑκάστου τόπου, περὶ τὸ τέλος τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ ἰατρικοῦ σταδίου ἐγκατεβίωσεν ἐν Λαρίσσῃ τῆς Θεσσαλίας, ὅπου καὶ ἀπεβίωσεν. Καὶ ὁ μὲν Σπρεγγέλιος λέγει· «*Κατὰ τὸν Σωρανὸν ὁ Ἱπποκράτης ἀπέθανεν ἐν Λαρίσσῃ, ὅπου καὶ μέχρι τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἐδεικνύετο ὁ τάφος αὐτοῦ μεταξὺ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῆς Γυρτῶνος*». Ὁ δὲ Σουΐδας, ἐν λέξει Ἱπποκράτης, λέγει. « *Καὶ τέθαπται ἐν Λαρίσσῃ.* » Ὁ δὲ Φοίσιος, κατὰ τὰ διασωθέντα ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Σωρανοῦ περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἱπποκράτους λέγει· « *Τέθαπται δὲ μεταξὺ Γυρτῶνος καὶ Λαρίσσης καὶ δείκνυται ἄχρι δεῦρο τὸ μνῆμα* (1).

»Ὁ δὲ λεξικογράφος τῆς ἀρχαιολογίας Pauli λέγει· « Ὁ Ἱπποκράτης ἀπεβίωτε καὶ ἐτάφη ἐν Λαρίσσῃ· οἱ δὲ Λαρισσαῖοι καὶ δύο αἰῶνας μετὰ Χριστὸν ἐδείκνυον τὸν τάφον τοῦ Ἱπποκράτους (2). »

»Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων οἱ ἀείμνηστοι Ῥῆγας ὁ Φεραῖος καὶ Γαζῆς (3) διατείνονται ὅτι ὁ τάφος τοῦ Ἱπποκράτους ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν ἤδη ἐκτὸς τῆς πόλεως Λαρίσσης κειμένων ὀθωμανικῶν μνημάτων, κατὰ τὴν θέσιν Ἀρναούτ μαχαλᾶ καλουμένην. Τὰ αὐτὰ δὲ σχεδὸν λέγει καὶ ὁ ἀείμνηστος Κοραῆς· ἐξ ἁπάντων δὲ τούτων ἐξάγεται ὅτι ὁ πατὴρ τῆς ἰατρικῆς ἀπεβίωσεν ἐν Λαρίσσῃ, καὶ ἐτάφη κατὰ τὴν μεταξὺ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῆς ἀρχαίας Γυρτῶνος ἄγουσαν ὁδὸν, καὶ ὅτι πρὸς τούτοις καὶ μέχρι μεταγενεστέρων χρόνων ἐδεικνύετο ὑπὸ τῶν κατοίκων ὁ τάφος τοῦ Ἱπποκράτους. Κατὰ δὲ τοὺς γεωγραφικοὺς ἄτλαντας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἡ πόλις, ἡ νῦν καλουμένη Τύρναβος, κεῖται ἢ ἀκριβῶς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Γυρτῶνι, ἢ παρ' αὐτὴν καὶ σμικρόν τι μόνον βορειότερον. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων. Ἀποκατασταθεὶς δ' ἐνταῦθα κἀγὼ, ἔμαθον παρά τινος λογίου ἀνδρὸς, τοῦ κυρίου Θωμᾶ Ἀνδρεάδου, τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἱπποκράτους.

»Κατὰ τὸ 1826 μετά τι νὰ πλημμύραν ἀνεκαλύφθη ὑπό τινων χωρικῶν δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας μακρὰν τῆς νῦν πόλεως Λαρίσσης, κατ' ἀνατολὰς τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀγούσης ἀπὸ Λαρίσσης εἰς Τύρναβον, καὶ κατὰ τὸ μεθόριον τῶν χωριδίων Γιάννουλι καὶ Κιοσκίου, λάρναξ τις ἢ σαρκοφάγος. Τοῦτο μαθόντες ὁ προμνημονευθεὶς Θωμᾶς Ἀνδρεάδης καὶ ἕτερος λόγιος Λαρισσαῖος, ὁ Ἰωάννης Οἰκονομίδης, ἔσπευσαν πρὸς ἔρευναν. Σκάψαντες δὲ σμικρὸν, ἀπεκάλυψαν ἐπὶ τῆς λάρνακος πλάκα, ἐγκεχαραγμένα ἔχουσαν εὐδιακρίτως τὰ γράμματα ΙΠΠΟΚΡΑΤ. καὶ ἄλλα τινά.

» Μὴ τολμῶντες δὲ ἕνεκα τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνωμαλίας καὶ τοῦ ἀπηνοῦς κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμοῦ οἱ ἄνδρες οὗτοι νὰ ἐπιχειρήσωσι πλειοτέρας περὶ τούτου ἐρεύνας, ἔσπευσαν ν' ἀναγγείλωσι τὸ περιστατικὸν τοῦτο πρός τινα ἰσχυρὸν τοῦ τόπου ἐκείνου Ὀθωμανὸν καὶ προστάτην τῶν χριστιανῶν, τὸν Νετσήπ μπέγην. Οὗτος πεισθεὶς (ὅτον ἦτο δυνατὸν νὰ πεισθῇ ἀμαθὴς Ὀθωμανὸς περὶ τῆς ἀξίας λίθων ἢ τάφων τῶν πρὸ αἰώνων ἀποθανόντων) περὶ τῆς ἀξίας τοῦ πράγματος, ἔπεμψεν ἐπιτοπίως ὑπηρέτας, παραγγείλας αὐτοὺς νὰ μετακομίσωσιν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ οἰκίᾳ τὴν φέρουσαν τὴν ἐπιγραφὴν πλάκα καὶ τὰ τυχὸν εὑρεθησόμενα ἐν τῷ σαρκοφάγῳ. Ἀρθείσης τῆς πλακὸς, διηγεῖται ὁ παρευρεθεὶς Θωμᾶς Ἀνδρεάδης, εὑρέθησαν ἐν τῷ σαρκοφάγῳ διάφορα ἀρχαῖα νομίσματα καὶ χρυσοῦν τι ἀλυσίδιον, σχῆμα ὄρεως ἔχον· ἀλλὰ ταῦτα μὲν διηρπάγησαν ἀμέσως· ἡ δὲ πλὰξ μετεφέρθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μπέγη. Ἀποβιώσαντος δὲ μετ' οὐ πολὺ τούτου, ἠγνοεῖτο καθ' ὁλοκληρίαν ἡ τύχη τῆς πλακὸς, καὶ ἡ ἐν λεπτομερείᾳ ἐπιγραφή.

» Ταῦτα δὲ μαθὼν, τῇ ἀδείᾳ τῆς συζύγου τοῦ μπέγη, ἠρεύνησα πᾶσαν τὴν πολυτελεστάτην αὐτῆς οἰκίαν πρὸς εὕρεσιν τῆς πολυτίμου πλακός· μετὰ πολλὰς δὲ ματαίας ἐρεύνας, εὗρον τέλος αὐτὴν εὐτυχῶς σῴαν καὶ μὴ ἀνάστροφον ἐν τῷ λουτρῷ τῆς οἰκίας ταύτης· μετ' ἀκριβείας δὲ ἀνέγνων ἐπ' αὐτὴν τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν, ἣν ἀντιγράφω ἁπλῶς τοῖς κοινοῖς γράμμασι, μὴ δυνάμενος οὔτε νὰ μιμηθῶ τὰ ἐγγεγραμμένα στοιχεῖα, οὔτε ν' ἀποτυπώσω ταῦτα· συμπεραίνω ὅμως ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῶν ὅτι εἶναι ἀρχαιότατα· παριστῶτι δὲ ὡς βλέπετε πέντε στίχους. Ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς ὅμως γραμμάτων εὐανάγνωστα εἶναι ὅσα σημειῶ ἐνταῦθα. Τὰ δὲ διὰ στιγμῶν σημειούμενα χωρία, φαίνεται ἀδιστάκτως ὅτι ἕτερον ἐπίσης γράμματα, ἀλλὰ ταῦτα ἐξηλείφθησαν ἕνεκα τῆς τριβῆς καὶ τοῦ χρόνου, ἢ τοὐλάχιστον ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν παρέχει μεγίστας δυσκολίας ἐμοὶ, ἰατρῷ, ὡς γινώσκετε, ὄντι καὶ μηδέποτε ἀσχοληθέντι περὶ τὰ τοιαῦτα· ἔχει δὲ ἡ ἐπιγραφὴ οὕτως·

.... ΙΠΠΟΚΡΑΤ. . . . . ΚΩ . . . ΑΓΑΛΟΦ . . . .

---

(1) Ἰδ. ἄπ. Ἱπποκράτους ὑπὸ Φοεσίου, τόμ. Ϛ΄. σελ. 1291.

(2) Ἴδε Pauli ἐγκυκλ. τῆς ἀρχαιότητος τόμ. γ΄. σελ. 1357.

(3) « Ἀπέθανεν ἐν Λαρίσσῃ τῆς Θεσσαλίας, ἔνθα καὶ ὁ τάφος του μέχρι τῆς σήμερον φαίνεται. Ἐν σημειώσει δὲ (α) « Ὁ τάφος τοῦ Ἱπποκράτους κεῖται ἐξω τῆς Λαρίσσας μεταξὺ εἰς τὰ τῶν Τούρκων μνήματα ἐπάνω εἰς τὸν δρόμον, μετά τινος ἐπιγραφῆς, τὸν ὁποῖον εἶδον καὶ ἐγὼ, ἀναγνώσας καὶ τὴν ἐπιγραφὴν, μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ τὴν ἀντιγράψω διὰ τὸν φόβον τῶν περικυκλωσάντων με τουρκοπαίδων, ἀνεχώρησα λυπημένος καὶ μὲ στεναγμούς. » (Ἴδε βιβλιοθ. Ἑλληνικ. Γαζῆ Μηλιώτου τόμ. α. σελ. 200).

. . . . . ΣΩΜΑ . . . . . .
ΠΟΛΕΙ . . . . . ΜΕ . . . . ΤΕΛΕΣΦ . . . .
ΑΓΑΘΗ . . . . . ΑΡΕ . . . . ΕΝΕΚΑ . . .
. . . ΧΡΗΣΤΕ . . . . ΧΑΙΡΕ

» Ἀντιγράψας αὐτὴν ἔσπευσα πρὸς εὕρεσιν καὶ τοῦ σαρκοφάγου κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν θέσιν· εὗρον δὲ καὶ τοῦτον εὐτυχῶς σῶον, καὶ ὑπ' ὀλίγων τινῶν χωμάτων κεκαλυμμένον. Ταῦτα δὲ πάντα ἐνόμισα καθῆκόν μου νὰ κοινοποιήσω εἰς ὑμᾶς πρὸς δημοσίευσιν. Εὔχομαι δ' ἐκ πάσης ψυχῆς νὰ γείνωσιν ὅσον ἔνεστι μάλιστα τάχιον ἀκριβέστεραι καὶ ἐπιστημονικώτεραι παρ' εἰδημόνων ἀνδρῶν ἔρευναι πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας· εὔχομαι δὲ ἰδίως τὴν ἐπαλήθευσιν καὶ τὴν ἀναντίρρητον ἀπόδειξιν τοῦ περιστατικοῦ τούτου. Τότε δὴ τότε οὐδόλως διστάζω ὅτι πρῶτοι ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἰατροὶ ὀφείλομεν νὰ καταβάλωμεν τὸν ὀβολὸν ἡμῶν πρὸς διάσωσιν ἐκ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου τοῦ πολυτίμου τούτου καὶ ἀνεκτιμήτου προγονικοῦ θησαυροῦ, καὶ πρὸς περικαλλῆ διατήρησιν αὐτοῦ· φρονῶ δὲ ἀδιστάκτως ὅτι πρὸς τοιοῦτόν τινα ἱερὸν καὶ εὐγενῆ σκοπὸν προθύμως θέλει συνεισφέρει καὶ πᾶς ἐν τῇ ὑφηλίῳ ἰατρός.

» Ἐν Λαρίσσῃ τὴν 1 Μαρτίου 1857.

» *Σ. Σαμαρτσίδης.* »

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΒΑΤΙΚΑΝΟΝ. Συνεχῶς ἀναφέρομεν τὴν λέξιν Βατικανόν, ἀλλ' εἰς πολλοὺς εἶναι ἴσως ἄγνωστος ἡ κυρία σημασία της. Βατικανὸν σημαίνει συλλογὴν κτιρίων, τοποθετημένων ἐπὶ ἑνὸς τῶν λόφων τῆς Ρώμης, ἅτινα καλύπτουσιν ἐπιφάνειαν 1200 ποδῶν μήκους, καὶ 1000 πλάτους. Τὸ Βατικανὸν εἶναι ἐκτισμένον ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ μέρους ὅπου ἦτο ἄλλοτε ὁ κῆπος τοῦ θηριώδους Νέρωνος, καὶ ὀφείλει τὴν θεμελίωσίν του εἰς τὸν Ἐπίσκοπον τῆς Ῥώμης ὅστις εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἕκτης ἑκατοντακτετηρίδος ἔκτισεν ἐκεῖ μικρὰν κατοικίαν. Ὁ πάπας Εὐγένιος ἀνῳκοδόμησεν αὐτὴν μεγαλοπρεπῶς κατὰ τὸ 1060 ἔτος, ὀλίγα δ' ἔτη μετὰ ταῦτα Ἰννοκέντιος ὁ Β'. ἔδωκε τὸ κτίριον τοῦτο πρὸς κατοικίαν εἰς Πέτρον τὸν Β'. βασιλέα τῆς Ἀραγῶνος. Κατὰ τὸ 1065 ὁ Πάπας Κλήμης, ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας μετέφερε τὸν Παπικὸν θρόνον ἀπὸ Ῥώμην εἰς Αὐενιῶνα, καὶ τὸ Βατικανὸν ἔμεινε τότε ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἄσημον. Σήμερον ὅμως εἶναι πλῆρες ἀριστουργημάτων ζωγραφικῆς καὶ διαφόρων θησαυρῶν τῶν ὡραίων τεχνῶν. Δ.

ΚΡΙΝΟΛΙΝΑ. Τίς δὲν γνωρίζει σήμερον τί ἐστι κρινολίνα; ἢ τίς κυρία, ἐὰν δὲν ἐρόρεσε τοιαύτην, δὲν αἰσθάνεται ἄκραν ἐπιθυμίαν ὅπως τὴν φορέσῃ; Κρίνοντες λοιπὸν περιττὸν νὰ καταγράψωμεν τὸν ὁρισμὸν καὶ τὰ πλεονεκτήματα αὐτῆς, ἀρκούμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ δίκης εἰς ἣν ἔδωκεν ἀφορμὴν ἐν Βοστῶνι τῆς Ἀμερικῆς μία *κρινολίνα*.

Ἀστυνομικός τις κλητὴρ ἐνήγαγεν ἐνώπιον τοῦ πταισματοδικείου ὡραίαν καὶ νέαν γυναῖκα, γνωστοτάτην εἰς τὴν κοινωνίαν, ὡς παρεμποδίζουσαν τὴν κυκλοφορίαν τῶν διαβατῶν εἰς τὴν ὁδὸν Οὐασιγκτῶνος διὰ τῆς ὑπερόγκου *κρινολίνης* της. Ἐρωτήσαντος δὲ τοῦ δικαστοῦ ποῦ εἶναι ἡ ἐναγομένη, ὁ κλητὴρ ἀπεκρίθη ὅτι ἵσταται πρὸ τῆς θύρας, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ εἰσέλθῃ πολὺ πλατυτέρας οὔσης τῆς *κρινολίνης* της. Ὁ πταισματοδίκης εἶπε τότε ὅτι ἡ περίστασις αὕτη ἦτο ὅλως ἔκτακτος, καὶ ὅτι, ἐπεὶ δὴ κατὰ τὸ Σύνταγμα αἱ δικαστικαὶ συζητήσεις ἀπαιτεῖται νὰ γίνωνται δημοσία, δὲν συγχωρεῖ εἰς τὴν Κυρίαν νὰ ἐμποδίζῃ οὕτω τὴν εἴσοδον τῶν ἀκροατῶν. Ἠναγκάσθησαν λοιπὸν ν' ἀνοίξωσι τὴν μεγάλην θύραν, καὶ ἐπειδὴ αὕτη εἶχεν 120 ποδῶν πλάτος, ἡ ἐναγομένη κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ χωρὶς νὰ συμπιεσθῇ παραπολύ. Εἰσελθούσης δὲ, ὁ κλητὴρ ἀπήγγειλε τὴν ἀγωγὴν οὕτως· Ἡ Κυρία αὕτη ἐσκέπαζε καθ' ὅλον του τὸ πλάτος τὸ πεζοδρόμιον· καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις ἠναγκάσθην νὰ πηδήσω εἰς τὴν ὁδὸν ὥστε νὰ τὴν ἀφήσω νὰ περάσῃ. Μίαν φορὰν μάλιστα ἐπήδησα πλησίον ἁμάξης, καὶ παρ' ὀλίγον νὰ πέσω καὶ νὰ συντριβῶ· τίς θὰ ἐπλήρωνε τὴν σύνταξιν τῆς χήρας μου ἂν ἐφονευόμην, ἡ πόλις ἢ ἡ κυρία;

—Μήπως τὸ τόσον φούσκωμα τῆς Κυρίας, ἠρώτησεν ὁ πταισματοδίκης, προήρχετο ἀπὸ φυσικόν τι αἴτιον;

— Ὄχι, ἀπεκρίθη ὁ κλητήρ· ἐπειδὴ δὲ εἶμαι πατὴρ δεκαὲξ τέκνων, καὶ εὐτυχῶς περιμένω καὶ δέκατον ἕβδομον τὸν ἐρχόμενον μῆνα, γνωρίζω ὅτι ἡ σύζυγός μου δὲν ἔπιασε ποτὲ οὔτε τὸν μισὸν τόπον ὁ ὁποῖος χρειάζεται διὰ τὴν Κυρίαν. Χρεωστῶ ὅμως νὰ ὁμολογήσω ὅτι ὁ Θεὸς μὲ ἐβοήθησε πάντοτε καὶ δὲν ἐγέννησα δίδυμα.

— Ἐνδέχεται ὅμως νὰ γεννήσῃς, ἐπανέλαβεν ὁ δικαστής· ἐξακολούθησε.

— Πολλάκις εἰδοποίησα τὴν Κυρίαν νὰ μὴ στέκεται εἰς τὸ πεζοδρόμιον, διότι ἐβιάζοντο οἱ διαβάται, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νὰ καταβαίνωσιν εἰς τὸν δρόμον· ἀλλὰ ποτέ της δὲν μὲ ὑπήκουσεν.

— Ἡ ὑπόθεσις αὕτη, εἶπεν ὁ πταισματοδίκης, εἶναι πρωτοφυνὴς καὶ μὲ ῥίπτει εἰς ἀμηχανίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχει ἀστυνομικὴ διάταξις ἀπαγορεύουσα τὴν παρεμπόδισιν τῆς κυκλοφορίας, καταδικάζεται ἡ ἐναγομένη εἰς 28 δρ. πρόστιμον καὶ εἰς τὰ ἔξοδα τῆς δίκης.

ΙΝΔΙΑ ΑΓΓΛΙΚΗ. Ἡ ἔκτασις τῆς Ἰνδικῆς χώρας τῆς ἀποτούσης εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἶναι ἴση πρὸς τὴν τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου, ἐξαιρουμένης τῆς Ῥωσσίας. Ἔχει δὲ ἐπιφάνειαν ἑνὸς ἑκατομμυρίου καὶ 368,113 μιλίων, καὶ διακόσια περίπου ἑκατομμύρια κατοίκων, κατὰ τὰς ἀκριβεστέρας εἰδήσεις.

ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΓΑΛΛΙΚΟΝ ΚΑΙ ΑΓΓΛΙΚΟΝ. Τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν τῆς Γαλλίας σύγκειται ἐκ 317 πλοίων ἱπποφόρων φερόντων 9176 κανόνα, καὶ ἐκ 220 ἀτμοπλοίων, φερόντων 4, 01 κανόνια. Τὸ δὲ τῆς Ἀγγλίας, κατὰ τὰς καταστάσεις τὰς ἐκδοθείσας τὸν Ἰούλιον τοῦ 1856 ἔτους, συνεκροτεῖτο τότε ἐκ 269 ἱπποφόρων πλοίων φερόντων 9,326 κανόνια, καὶ ἐκ 258 ἀτμοπλοίων, φερόντων 9,362 κανόνια.